

๘. ชุมการิชาตก (๔๑๓)

๑๒๘. “ราชา อปุจฺฉิ วิชฺฐํ
 ธมฺมกาโม ยุธิฏฺฐิโส
อปี พุราหฺมณ ชานาสี
 โก เอโก พหุ โสจติ.

๑๒๙. พุราหฺมणे อชฺยุถน
 พหุเตนฺโท วเน วสํ
 ธุมํ อกาสิ วาเสฏฺฐโจ
 รตฺตินทิวมตฺนทิตฺโต.

๑๓๐. ตสฺส ตํชฺมคณฺเชน
 สรภา มกสทฺทิตา
 วสุสาวาสํ อปฺคจฺฉุ
 ชฺมการิสฺส สนฺติเก.

๑๓๑. สรภสฺสุ มนํ กตฺวา
 อชา โส นาวพฺุชฺฌถ
 อากจฺฉนฺติ วชนฺติ วา
 ตสฺส ตา วินิสฺสุ อชา.

๑๓๒. สรภา สรเท กाले
 ปหีนมกเส วเน
 ปาวิสฺสุ ฐิริทฺตุคานิ
 นทินํ ปภวานิ จ.

๘. ชุมการิชาตก (๔๑๓)

๑๒๘. “พระเจ้ายฺธิฏฺฐิสฺส ผู้ใคร่ธรรม
 ได้ตรัสถาม วิชฺฐบັນทิตฺวา
 พราหฺมณ ทานรู้หรือไม่ว่า ใคร
 ผู้เดียว เศร้าโศกมาก.

๑๒๙. พราหฺมณผู้วาเสฏฺฐโคตร เป็นใหญ่
 ในฝูงแพะเป็นอันมาก ไม่เกียจ-
 คร้านทั้งกลางวัน และกลางคืน
 อยู่ในป่า ได้สุ่มไฟให้มีควัน.

๑๓๐. พวกกวางถูกยฺงรบกวาน จึงพากัน
 มาสำนักของพราหฺมณนั้น ผู้สุ่มไฟ
 อยู่ตลอดฤดูฝน ตามกลิ่นควันนั้น.

๑๓๑. พราหฺมณนั้น เอาใจใส่กวาง ไม่
 คำนึงถึงว่าแพะทั้งหลาย จะมา
 หรือจะไป แพะเหล่านั้นของเขา จึง
 หายไป.

๑๓๒. ในสรทกาล เมื่อยุ้งน้อยลง กวาง
 ทั้งหลาย ได้เข้าป่าไปยังต้นแม่น้ำ
 ซึ่งไหลจากภูเข.

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทโซวิค จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓๓. สรเม จ คเต ทิสฺวา
 อชา จ วิภวํ คตา
 กิโส จ วิวณฺโณ อาสิ
 ปณฺฑุโรคิ จ พุราหฺมโณ.

๑๓๔. เอวํ โย สนฺนิรํกตฺวา
 อาคนตุํ กุรุเต ปิยํ
 โส เอโก พหุ โสจติ
 ฐุมการีว พุราหฺมโณ”ติ.

ฐุมการิชาดกํ อฏฺฐมํ.

๑๓๓. พราหมณ์ได้เห็นกว้าง และแพะ
 หายไป จึงชูปหอม ชูปชิต กลาย
 เป็นโรคพอมเหลือง.

๑๓๔. ผู้ใดทำการทอดทิ้งคนเก่า ทำ
 ความรักคนใหม่อย่างนี้ ผู้นั้น
 ผู้เดียว ย่อมเศร้าโศกเป็นอันมาก
 เหมือนพราหมณ์ฐุมการีจะนั้น”.

ฐุมการิชาดก ที่ ๘.

๘. ชุมมการิชาดกวรรณนา (๔๑๓)

ราชา อปฺจุณิ วิฐุรณฺติ อิทํ
สตฺถา เขตวเน วิหรนฺโต โกสลรณฺโณ
อาคนฺตฺกสงฺคหํ อารพฺภ กเถสิ.

โส กิร เอกสฺมี สมเย ปเวณิ-
อาคตานิ โปราณกโยธานํ สงฺคหํ
อกตฺวา อภินวาคตานิ อาคนฺตฺกานญฺเจว
สกุการสมฺมานํ อกาสิ.

อถสฺส ปจฺจนฺเต กุปฺปิเต ยฺชฺฉนฺตฺถาย
คตสฺส “อาคนฺตฺกา ลทฺธสกุการา
ยฺชฺฉิสฺสนฺติ”ติ โปราณกโยธา น
ยฺชฺฉิสฺสุ. “โปราณกา ยฺชฺฉิสฺสนฺติ”ติ
อาคนฺตฺกาปิ น ยฺชฺฉิสฺสุ. โจรา
ราชานํ ชินฺสิ.

ราชา ปราชิตฺโต อาคนฺตฺกสงฺคหโทเสน
อตฺตโน ปราชิตภาวํ ฅตฺวา สวตฺถิยํ
ปจฺจากนฺตฺวา “กินฺนุ โข อหเมว
เอวํ กโรนฺโต ปราชิตฺโต, อุกาหุ
อญฺเฌปี ราชาโน ปราชิตปฺพพา”ติ

๘. พรรณนาชุมนุมการิชาดก (๔๑๓)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภการ
สงเคราะห์นักรบใหม่ของพระเจ้าโกศล
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า พระราชาได้
ตรัสถามวิฐุรบัตติต ดังนี้ เป็นต้น.

เล่ากันมาว่า ในสมัยหนึ่ง พระเจ้า
โกศลไม่ทรงทำการสงเคราะห์พวกนักรบ
รุ่นเก่าที่มาตามประเพณี ได้ทรงกระทำ
สักการะ และสัมนานะแก่นักรบที่มาจากใหม่.

ครั้งนั้น เมื่อปัจฉิมตชนบทจลาจล
วุ่นวาย เมื่อท้าวเธอเสด็จไปปราบปราม
พวกนักรบรุ่นเก่าไม่(เต็มใจ)รบ ด้วยพา
กันคิดว่า “พวกนักรบใหม่ได้สักการะ
แล้วจ้กรบ”. ถึงพวกนักรบใหม่ก็ไม่รบ
ด้วยคิดกันว่า “พวกนักรบเก่าจ้กรบ”.
พวกโจรจึงชนะพระราชา.

พระราชาพ่ายแพ้แล้ว ทรงทราบว่
พระองค์พ่ายแพ้เพราะโทษ คือการ
สงเคราะห์นักรบใหม่ เสด็จกลับมาเมือง
สาวัตถีแล้วทรงดำริว่า “เราจักถาม
พระทศพลว่า ‘ข้าพระองค์เท่านั้นหรือ

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทโซวิค จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทสพล์ ปุจฺฉิสฺสามิ”ติ ภูตฺตปาตราโส
 เขตวนํ คนฺตฺวา สกฺกาโร กตฺวา
 สตุถาโร วนฺหิตฺวา ตมตฺถํ ปุจฺฉิ.

สตุถา “น โข มหาราช ตฺวเมวโก,
 โปราณกราชาโนปิ อากนฺตฺกสงฺกหํ
 กตฺวา ปราชิตา”ติ วนฺตฺวา เตน
 ยาจิโต อตีตํ อหาริ.

อตีเต กุรุรฏฺเฐ อินฺทปตฺถนคเร
 ยฺย
 โกรพฺยราชา รชฺชํ กาวเรสิ. ตทา
 โโพธิสตุโต ตสฺส ปุโรหิตกฺุเล
 นิพฺพตฺติตฺวา วยปฺปตฺโต ตกฺกสิลา ยํ
 สพฺพสิปฺปานิ อุกฺคณฺหิตฺวา อินฺทปตฺถํ
 ปจฺจกนฺตฺวา ปิตุ อจฺจเยน ปุโรหิตกฺุจฺจํ
 ลภิตฺวา รณฺเอย อตฺถธมฺมานุสาสโก
 อโหสิ. วิธูรปณฺฑิโตติสฺส นามํ อกํสุ.

ที่กระทำอย่างนี้แล้วพ่ายแพ้, หรือว่าพระ
 ราชานอื่น ๆ ก็เคยพ่ายแพ้มาแล้ว” ดังนี้
 เสวยพระกระยาหารเข้าแล้ว เสด็จไปยัง
 พระเชตวัน กระทำสักการะ ถวายบังคม
 พระศาสดา แล้วทูลถามเนื้อความนั้น.

พระศาสดาตรัสว่า “มหาบพิตร พระ-
 องค์ผู้เดียวเท่านั้นหาไม่ได้, ถึงพระราชา
 ในปางก่อนก็กระทำการสงเคราะห์นักรบ
 มาใหม่พ่ายแพ้แล้วเหมือนกัน” อันพระ-
 ราชาทูลอาราธนาแล้ว จึงทรงนำอดีต
 นิทานมาตรัสว่า.

ในอดีตกาล ในอินทปัตถนคร
 แคว้นกุรุ พระเจ้าโกรัพยะพระนามว่า
 ฌณฺฑชฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺย
 ฌณฺฑชฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺยฺย
 สมบัติ. ในกาลนั้น พระโพธิสัตว์
 บังเกิดในตระกูลปุโรหิตของท้าวเธอ
 เจริญวัยแล้วเรียนศิลปะทั้งปวงในกรุง
 ดักสิลา กลับมาสู่อินทปัตถนคร เมื่อ
 บิดาล่วงลับไปแล้ว จึงได้ตำแหน่งปุโรหิต
 เป็นผู้อนุศาสน์อรรถและธรรม ของพระ
 ราชา. พวกญาติได้ขนานนามเขาว่า
 วิธูรปณฺฑิต.

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทไซวิค จำกัด)
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ดทา ฌนณชยราชา โปราณกโยเช
 อคณตวา อากนตูกานณเวย สงคห
 อกาสิ. ตสส ปจจนเต กุปปีเต
 ยุชฌนตถาย คตสส “อากนตูกา
 ชานิสสนนตี”ติ เหนว โปราณกา
 ยุชฌิส “โปราณกา ยุชฌิสสนนตี”ติ
 นากนตูกา ยุชฌิส.

ในกาลนั้น พระเจ้าธัญชัยไม่ทรงคำนึงถึงพวกนักรบรุ่นเก่า ได้ทำการสงเคราะห์เฉพาะนักรบที่ใหม่เท่านั้น. เมื่อท้าวเธอเสด็จไปรบ เมื่อปัจฉิมตชนบทจลาจล วุ่นวาย พวกนักรบรุ่นเก่าไม่ (เต็มใจ) รบ ด้วยคิดว่า “พวกนักรบที่ใหม่จักรู้” ถึงพวกนักรบที่ใหม่ก็ไม่รบ ด้วยคิดว่า “พวกนักรบรุ่นเก่าจักรบ”.

ราชา ปราชิตอ อินทปตถนกรเมว
 ปจจาคนตวา “อากนตูกสงคหสส
 กตภาเวน ปราชิตอมหี”ติ จินเตสิ.

พระราชอาพาธแล้วเสด็จกลับมาสู่อินทปัตถนครทันที ทรงดำริว่า “เราอาพาธเพราะทำการสงเคราะห์พวกนักรบที่ใหม่”.

โส เอกทิวส “กี นุ โข อหเมว
 อากนตูกสงคห กตวา ปราชิตอ อูทาหุ
 อณเวยปี ราชาโน ปราชิตปพพา
 อตถิติ วิธูร ปณทิต ปุจฉิสสามิ”ติ
 จินเตตวา ตัม ราชูปฏจัน อากนตวา
 นิสินนัม ตมตถัม ปุจฉิ.

วันหนึ่งท้าวเธอ ทรงดำริว่า “เราจักถามวิธูรบัณฑิตว่า เราเท่านั้นหรือที่ทำการสงเคราะห์พวกนักรบมาใหม่ แล้วอาพาธ หรือว่าถึงพระราชอาอื่น ๆ เคยอาพาธแล้วมีอยู่” ดังนี้แล้ว ตรัสถามเนื้อความนั้นกับวิธูรบัณฑิต ผู้มานั่งเฝ้าพระราชอาอยู่.

อถสส ปุจฉนาการ อาวีกโรนโต
 สตถา อุกุชฌกถมาห

ครั้งนั้น พระศาสดาเมื่อจะทรงกระทำอาการที่ถามของท้าวเธอให้แจ่มแจ้ง จึงตรัสถึงคาถาว่า

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทโชวิค จำกัด)
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๕-๘

๑๒๘. “ราชา อปุจฺฉิ วิธูรํ
 ฌมฺมกาโม ยุธิฏฺฐิโส”ติ.

ตตฺถ ฌมฺมกาโมติ สุจฺริตฌมฺมปฺปิโย.

“อปี พุราหฺมณ ชานาสี
 โก เอโก พหุ โสจตี”ติ.

เสสอุปทฺตคคาถาย ปน อยมตฺถอ อปี
 นาม พุราหฺมณ ชานาสี “โก อิมสฺมี
 โลก เอโก พหุ โสจตี นานากาเรน
 โสจตี”ติ.

ตํ สุตฺวา โปธิสฺสโต “มหาราช
 กี โสโก นาม ตุมฺหากํ โสโก
 ปุพฺเพ ฐุมการี นามเอโก อชปาล-
 พุราหฺมโณ มหนฺตํ อชยุตํ กเหตุวาว
 อรณฺเณ วชํ กตฺวา ตตฺถ อชา
 จเปตฺวา อคฺคิณฺจ ฐุมณฺจ กตฺวา
 อชยุตํ ปฏฺิษคฺคฺนฺโต ชีราทีนึ ภูณฺชนฺโต
 วสิ.

โส ตตฺถ อากเต สฺวณฺณวณฺณเณ
 สรเก ทิสฺวา เตสุ สินฺหํ กตฺวา
 อชา อคเณตฺวา อชานํ สกฺกาโร

๑๒๘. “พระเจ้ายฺธิฏฺฐิละ ผู้ใคร่ธรรม
 ได้ตรัสถาม วิธูรบัตถิต”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ผู้ใคร่
 ธรรม** คือ รักธรรมสุจฺริต.

ว่า “พราหฺมณ ท่านรู้หรือไม่ว่า
 ใครผู้เดียว เศร้าโศกมาก”.

ส่วนในกึ่งคาถาที่เหลื่อมมือธิบายดังต่อไปนี้
 พราหฺมณท่านรู้บ้างไหมว่า “ในโลกนี้
 ใครเป็นผู้เดียวเศร้าโศกมาก คือเศร้าโศก
 โดยอาการต่าง ๆ”.

พระโพธิสฺสโต พังค่านั้นแล้ว ชัก
 อุทาหรณ์นี้มาแสดงว่า “ข้าแต่มหาราช
 ความเศร้าโศกของพระองค์ จะชื่อว่า
 เป็นความเศร้าโศกได้อย่างไรกัน ใน
 กาลก่อนพราหฺมณเลี้ยงแพะคนหนึ่งชื่อว่า
 ฐุมการี ต้อนฝูงแพะเป็นอันมากไปทำ
 คอกอยู่ในป่า ปล่อยแพะทั้งหลายไว้ใน
 ที่นั้น สุมไฟไว้ให้มีควัน เลี้ยงฝูงแพะ
 บริโภคนํ้านมเป็นต้นอยู่.

พราหฺมณนั้น เห็นกว้างทองหลายตัว
 พากันมาในที่นั้น ทำความเส่นหากวาง
 เหล่านั้น ไม่ค่านึงถึงฝูงแพะ ยกสักการะ

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทโซวิค จำกัด)
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สรภาน์ กตุวา สรทกาล สรเมสุ
 ปลายิตวา หิมานุตํ คเตสุ อชาสุปี
 นฏฐาสุ สรเม อปสุสนโต โสเคน
 ปณฺฑุโรคิ หุตวา ชีวิตกขยํ ปตฺโต
 อยํ อากนฺตฺกสงฺคหํ กตุวา ตฺมุเหหิ
 สตฺกฺเณน สหสฺสฺกฺเณน โสจิตฺวา
 กิลมิตฺวา วินาสํ ปตฺโต”ติ อิทํ
 อุทาหรณํ อahrtิตฺวา ทสฺเสนฺโต อีมา
 คาถา อาท

ของแพะให้แก่กวางทั้งหลาย เมื่อฝูงกวาง
 หนีเข้าป่าหิมพานต์ไปในสรทกาล ถึง
 เมื่อแพะทั้งหลายก็หายไป เมื่อไม่เห็นกวาง
 ก็เกิดเป็นโรคผอมเหลือง เพราะความโศก
 ถึงความสิ้นชีพไป พราหมณ์นี้ทำการ
 สงเคราะห์กวาง ที่พากันมาเศร้าโศก
 กว่าพระองค์เป็นร้อยเท่าพันเท่า ต้อง
 ลำบาก แล้วถึงความพินาศไป” ดังนี้
 กล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๑๒๙. “พฺรหฺมโณ อชฺยูเณ
 พหุเตนฺโท วเน วสํ
 ฐมํ อกาสิ วาเสฏฺโฐ
 รตฺตินฺทิวมตฺนฺทิตฺโต.

๑๒๙. “พราหมณ์ วาเสฏฐโคตร เป็นใหญ่
 ในฝูงแพะเป็นอันมาก ไม่เกียจ-
 คร้านทั้งกลางวัน และกลางคืน
 อยู่ในป่า ได้สุ่มไฟให้มีควัน.

๑๓๐. ตสฺส ตํฐุมกนฺเชน
 สรภา มกสทฺทิตา
 วสฺสาวาสํ อุปคจฺฉํ
 ฐุมการิสฺส สนฺติเก.

๑๓๐. พวกกวางถูกยุงรบกวน จึงพากัน
 มาสำนักของพราหมณ์นั้น ผู้สุ่มไฟ
 อยู่ตลอดฤดูฝน ตามกลิ่นควันนั้น.

๑๓๑. สรเมสุ มนํ กตุวา
 อชา โส นาวพฺชฺฉม
 อากจฺฉนฺติ วชนฺติ วา
 ตสฺส ตา วินสฺสุ อชา.

๑๓๑. พราหมณ์นั้น เอาใจใส่กวาง ไม่
 คำนึงถึงว่าแพะทั้งหลาย จะมาหรือ
 จะไป แพะเหล่านั้นของเขา จึง
 หายไป.

อรรถกถาชาดก มุททกนิภาย ป-ท.๑๕-๕

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทโซวิค จำกัด)
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๓๒. สรภา สรเท กาละ
 ปหีนมกเส วเน
 ปาวีสุ คิริทุกุณานิ
 นทีนํ ปภวานิ จ.

๑๓๓. สรภะ จ คเต ทิสฺวา
 อชา จ วิภวํ คตา
 กิโส จ วิวณฺโณ อาสิ
 ปณฺฑุโรคิ จ พุราหมฺโณ.

๑๓๔. เอวํ โย สนฺนิรฺรูกตฺวา
 อากนฺตุํ กุรุเต ปิยํ
 โส เอโก พหุ โสจติ
 ฐุมการีว พุราหมฺโณ”ติ.

ตตฺถ พหุเตนุโทติ ปหฺตอินฺธโน.
 ฐุมํ อกาสิติ มกฺขิกปริปฺนฺถหฺรณฺตฺถาย
 อคฺคิณฺจ ฐุมณฺจ อกาสิ.

วาเสฏฺฐโงติ ตสฺส โคตฺตํ อตฺนุทีโตติ
 อนฺลโส หุตฺวา. ตํฐุมกนฺุเชนาติ เตน.
 ฐุมกนฺุเชน. ... สรภาติ. สรภมิก. ...
 มกฺสทฺทิตาติ มกฺเสหิ อฺปทฺทิตา ปิพิตา
 เสสมกฺขิกาปี มกฺสคฺคหฺเนเนว คหิตา.

๑๓๒. ในสรวทกาล เมื่อยุ้งน้อยลง กวาง
 ทั้งหลายจึงเข้าป่า ไปยังต้นแม่น้ำ
 ซึ่งไหลจากภูเข.

๑๓๓. พราหมณ์ได้เห็นกวาง และแพะ
 หายไป จึงชูปหอม ชูปชิต กลาย
 เป็นโรคผอมเหลือง.

๑๓๔. ผู้ใดทำการทอดทิ้งคนเก่า ทำ
 ความรักคนใหม่อย่างนี้ ผู้นั้น
 ผู้เดียว ย่อมเศร้าโศก เป็นอันมาก
 เหมือนพราหมณ์ฐุมการี ฉะนั้น”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็นใหญ่
 เป็นอันมาก คือ เป็นใหญ่ในฝูงแพะเป็น
 อันมาก. คำว่า ได้สุมไฟให้มีควัน
 ได้แก่ ได้ก่อไฟและควันเพื่อบำบัดอันตราย
 จากยุง.

คำว่า วาเสฏฐ เป็นโคตรของพราหมณ์
 นั้น. คำว่า ไม่เกียดครัวน คือ เป็น
 ผู้ไม่เกียดครัวน. คำว่า ตํฐุมกนฺุเชน
 คือ ด้วยกลิ่นควันนั้น. คำว่า สรภา
 ได้แก่ กวาง. คำว่า ฐุมยฺรบกฺวณ

คุณสุนทร ศรีธรรมา (บริษัทโซวิค จำกัด)
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ได้แก่ ถูกยุงทำร้าย คือเบียดเบียน แม้
แมลงที่เหลือก็ถือเอาด้วยศัพท์ว่า มกส
เหมือนกัน.

วสุธาวาสนนุติ ตสฺส สนฺติเก
วสุธารตตวาสํ วสึสฺส มนํ กตฺวาติ
สินฺหํ อปฺปาเตตฺวา.

คำว่า **ตลอดฤดูฝน** ความว่า อยู่ใน
สำนักของพราหมณ์นั้น **ตลอดฤดูฝน**.
คำว่า **เอาใจใส่** ความว่า ยังความรัก
ให้บังเกิดขึ้น.

นาวพฺพชฺฌณฺณํ อรณฺณโต จริตฺวา วชํ
อากจฺฉนฺติ เจว วชโต อรณฺณํ
คจฺฉนฺติ จ “เอตฺตกา อากตา,
เอตฺตกา น อากตา”ติ น ชานาติ.

คำว่า **ไม่คำนึง** ความว่า แพะทั้งหลาย
เที่ยวไปแล้ว (ก็ออก) จากป่ามาสู่คอก
และไปจากคอก (ออก) สู่ป่า พราหมณ์
จึงไม่รู้ว่า “แพะประมาณเท่านี้มาแล้ว,
แพะเท่านี้ยังไม่มา”.

ตสฺส ตา วินฺสนฺติ ตสฺส ตา เอวํ
อปฺจฺจเวกฺขนฺตสฺส สีหปริปนฺถาทิโต
อรกฺขิยมาณา อชา สีหปริปนฺถาทิหิ
วินฺสฺสึสฺส สพฺพาว วินฺนฺจา.

คำว่า **แพะเหล่านั้น**ของเขาหายไป
ความว่า เมื่อพราหมณ์นั้นไม่พิจารณา
แพะเหล่านั้นอย่างนี้ แพะที่พราหมณ์ไม่
รักษา (ให้ปลอดภัย) จากอันตรายมี
สีหะเป็นต้น จึงหนีหายไปแล้ว เพราะ
อันตรายจากสีหะเป็นต้น แพะทั้งหมด
หนีหายไปสิ้น.

นทีนํ ปภวานิ จาติ ปพฺพเตยฺยานํ
นทีนํ ปภาวฺจฺจานานิ จ ปวิฏฺฐา.
วิภวณฺติ อภวํ. อชา จ วินาสํ

คำว่า **ต้นแม่น้ำ** ความว่า กวาง
เข้าไปสู่ต้นแม่น้ำ ซึ่งไหลจากภูเขา. คำว่า
หายไป ได้แก่ ไม่มี. อธิบายว่า

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทโซวิค จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปตฺตา ทิสฺวา ชานิตฺวา.

พราหมณ์เห็น คือ รู้ว่าแพะถึงความ
พินาศ.

กิโส วิณฺณโณติ ขีราทิกายิกา อชา
ปหาย สรภะ สงคณฺหิตฺวา เตปิ
อปสฺสนฺโต อุกฺโต ปริหีโน โสกาภิกฺขุโต
กิโส เจว ทฺพฺพณฺโณ จ อโหสิ.

คำว่า ชุบผอม ชุบซิด ความว่า
พราหมณ์ละแพะที่ให้น้ำนมเป็นต้นเสียแล้ว
สงเคราะห์กว้าง ไม่เห็นสัตว์เหล่านั้น
เชื่อมทั้งสองทาง ถูกความโศกครอบงำ
ชุบผอม มีผิวพรรณชุบซิด.

เอวํ โย สมนิรฺรูกตฺวาติ เอวเมว
มหาราช โย สกํ โปราณํ
อชฺฌตฺติกชนํ นีหริตฺวา ปหาย
กิสฺมิณฺจ อคณฺเตวฺวา อาคนฺตฺกํ ปิยํ
กโรติ โส ตฺมฺหาทิสฺส เอโก พหุ
โสจติ, อยํ เต มยา ทสฺสิโต ชุมการี
พฺรพฺราหมฺโณ วีย พหุ โสจติ.

คำว่า ผู้ใดทำการทอดทิ้งคนเก่าอย่างนี้
ความว่า มหาบพิตร อย่างนี้ทีเดียว
ผู้ใด ค่อยนำเอาคนเก่าภายในออก ไม่
คำนึงถึงอะไร ๆ ชื่อว่าทำคนมาใหม่
ให้เป็นที่รัก ผู้นั้น เป็นเช่นพระองค์
ผู้เดียวย่อมเศร้าโศกมาก, บุคคลนี้ ย่อม
เศร้าโศกมาก ดูพราหมณ์ชุมการี ที่
ข้าพระองค์แสดง (ถวายเป็น) พระองค์แล้วนี้.

เอวํ มหาสตุโต ราชาณํ
สณฺญาเปนฺโตปิ กถสิ. โสปิ สณฺณตฺติ
คนฺตฺวา ตสฺส ปสฺสีทิตฺวา พหุณฺ
อทาสี. ตโต ปฏฺจาย อชฺฌตฺติก-
สงคหเมว กโรนฺโต ทานาทินิ
ปฺญณานิ กตฺวา สกฺคปฺรายนฺ อโหสิ.

พระมหาสัตว์ กราบทูลพระราชา
ให้เข้าพระทัยแจ่มแจ้งด้วยประการฉะนี้.
แม้พระราชานั้น เข้าพระทัยแจ่มแจ้ง
ด้วยพระองค์แล้ว ทรงเลื่อมใสต่อพระ-
โพธิสัตว์ ได้พระราชทานทรัพย์เป็น
อันมาก. จำเดิมแต่นั้นมา พระองค์ทรง
กระทำการสงเคราะห์คนภายในเท่านั้น.

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทไซวิค จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทำบุญทั้งหลายมีทานเป็นต้นแล้ว ได้มี
สวรรค์เป็นที่ไปในเบื้องหน้า.

สตถา อิมั ฌมมเทสนั
อาหริตฺวา ชาตกั สโมธาเนสิ “ตทา
โกรพฺยราชา อานนุโท อโหสิ,
ธุมการี ปเสนทิโกสโล, วิธูรปณฺทิตโต
ปน อหเมวา”ติ.

พระศาสดา ครั้นทรงนำพระ-
ธรรมเทศนານี้มาแล้ว ทรงประชุมชาดก
ว่า “พระเจ้าโกรพยะในครั้งนั้นได้เป็น
อานนท์, พราหมณ์ธุมการีเป็นพระเจ้า
ปเสนทิโกศล, ส่วนวิธูรบัณฑิตได้เป็น
เรตถาคตแล”.

ธุมการิชาดกวรรณนา อฎฺฐมา.

พรรณนาธุมการิชาดก ที่ ๘ จบ.

ธ. ชาครชาตก (๔๑๔)

๑๓๕. “โกธ ชาครตํ สุตโต
โกธ สุตเตสุ ชาครโร
โก เมตํ นุ วิชานาติ
โก ตํ ปฏิภนาติ เม.

๑๓๖. อหํ ชาครตํ สุตโต
อหํ สุตเตสุ ชาครโร
อหเมตํ วิชานามิ
อหํ ปฏิภนามิ เต.

๑๓๗. กถํ ชาครตํ สุตโต
กถํ สุตเตสุ ชาครโร
กถํ เอตํ วิชานาสิ
กถํ ปฏิภนาสิ เม.

๑๓๘. เย ธมมํ นปฺปชานนฺติ
สณฺณโมติ ทโมติ จ

ธ. ชาครชาตก (๔๑๔)

๑๓๕. “ใครเล่า ในโลกนี้ที่ยังหลับ ในระหว่างที่สัตว์ทั้งหลาย ตื่นอยู่ ใครเล่าในโลกนี้ที่ตื่นแล้วในเมื่อสัตว์ทั้งหลาย พากันหลับ ใครหนอจะรู้แจ้งปัญหาข้อนี้ของเราได้ ใครจะกล่าวแก้ปัญหานั้นให้เราได้อีก

๑๓๖. ข้าพเจ้าเป็นผู้หลับแล้ว ในระหว่างที่สัตว์ทั้งหลาย ตื่นอยู่ ข้าพเจ้าตื่นแล้ว ในเมื่อสัตว์ทั้งหลายพากันหลับ ข้าพเจ้ารู้แจ้งปัญหาข้อนี้ ข้าพเจ้าจะกล่าวแก้ปัญหานั้นให้ท่าน.

๑๓๗. ท่านหลับแล้ว ในระหว่างที่สัตว์ทั้งหลายตื่นอยู่อย่างไร ท่านตื่นแล้วในเมื่อสัตว์ทั้งหลาย พากันหลับอย่างไร ท่านรู้แจ้งปัญหาข้อนี้ได้หรือไม่ ท่านจะกล่าวแก้ปัญหานั้นให้เราได้อย่างไร.

๑๓๘. สัตว์เหล่าใด ยังไม่รู้ทั่วถึงธรรมว่า นี้คือความสํารวม และนี่คือการ

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทโซวิค จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เตสฺ สุปฺปมาเนสุ^๑
 อหิ ชकुคามิ เทเวเต.

๑๓๙. เยสํ ราโค จ โทโส จ
 อวิชชา จ วิราชิตา
 เตสฺ ชาครมาเนสุ
 อหิ สุตฺโตสฺมิ เทเวเต.

๑๔๐. เอวํ ชาครตํ สุตฺโต
 เอวํ สุตฺเตสฺ ชาคโร
 เอวเมตํ วิชานามิ
 เอวํ ปฏิณามิ เต.

๑๔๑. สาธุ ชาครตํ สุตฺโต
 สาธุ สุตฺเตสฺ ชาคโร
 สาธุ เมตํ วิชานาสิ
 สาธุ ปฏิณาสิ เม”ติ.

ชาครชาดกํ นวมิ.

ฝึกฝน ข้าแต่เทพยดา เมื่อสัตว์
 เหล่านั้น หลับอยู่ ข้าพเจ้าตื่นอยู่.

๑๓๙. ข้าแต่เทพยดา พระมหาขีณาสพ
 เหล่าใด ละกิลเสคือราคะ (ความ
 กำหนัดยินดี) โทสะ (ความโกรธ)
 อวิชชา (ความไม่รู้) ได้แล้ว ในเมื่อ
 พระมหาขีณาสพเหล่านั้น ตื่นอยู่
 ข้าพเจ้าหลับแล้ว.

๑๔๐. ข้าพเจ้าหลับแล้ว ในระหว่างที่สัตว์
 ทั้งหลายตื่นอยู่อย่างนี้ เมื่อสัตว์
 ทั้งหลายหลับแล้วข้าพเจ้าตื่นอย่างนี้
 ข้าพเจ้ารู้แจ้งปัญหาข้อนี้ อย่างนี้
 ข้าพเจ้าตอบปัญหาท่านอย่างนี้.

๑๔๑. ถูกต้องแล้ว ท่านหลับแล้ว ใน
 ระหว่างที่สัตว์ทั้งหลาย ตื่นอยู่
 ถูกต้องแล้ว เมื่อสัตว์ทั้งหลายหลับ
 ท่านตื่น ช่างดีจริง ท่านรู้ปัญหา
 ข้อนี้ของข้าพเจ้าแจ่มแจ้ง ช่าง
 ดีจริง ท่านตอบปัญหาข้าพเจ้าได้
 ถูกต้อง”.

ชาครชาดก ที่ ๙.

^๑ ก. สุตฺตปฺปมาเนสุ.

๕. ชาครชาตกถา (๔๑๔)

โกธ ชาครตี สุตโตติ อิทธิ สตุธา
เซตวเน วิหรนุโต อญญตรํ อุปาสกํ
อารพุก กเถสิ.

โส หิ โสตาปนโน อริยสาวโก
สาวตติโต สกฏสตุเถเน สหุธิ
กนุตารมคฺคํ ปฏิปชฺชติ. สตุถวาไฮ
ตตุเถกสมิ อุกทผาสุกฏจาเน ปญจ
สกฏสตานิ โมเจตวา ชาทนียํ
โกชนียํ สํวิทิตฺวา วาสํ อุปคจฺฉิ.
เต มนุสฺสา ตตฺถ ตตฺถ นิปชฺชิตฺวา
สุปีสุ. อุปาสกโก ปน สตุถวาหสุส
สนฺติเก เอกสมิ รุกขมฺมุเล จงฺกมํ
อิทธิจาสิ. อถ ตํ สตุถํ วิลุมฺปิตุกามา
ปญจสตา โจรา นานาวุชานิ คเหตุวา
สตุถํ ปรีวาเรตฺวา อฏฺฐจฺสุ.

เต ตํ อุปาสกํ จงฺกมฺนฺตํ ทิสฺวา
“อิมสฺส นิตฺททายนกาเล วิลุมฺปิสุสามา”ติ
ตตฺถ ตตฺถ อฏฺฐจฺสุ. โสปี ตियามรตฺตี

๕. พรรณนาชาครชาตก (๔๑๔)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภ
อุบาสกคนหนึ่ง ตรัสพระธรรมเทศนา
ว่า ใครเล่าในโลกนี้ที่ยังหลับ ในระหว่าง
ที่สัตว์ทั้งหลายตื่นอยู่ เป็นต้น.

เรื่องพิสดารมีว่า อุบาสกนั้นเป็น
พระอริยสาวกโสตาปนฺน เดินทางทุรกัน-
ดาร์ จากเมืองสาวัตถี พร้อมกับพ่อค้า
เกวียน. พ่อค้าเกวียนปลดเกวียน ๕๐๐
เล่มออก ในสถานที่ที่มีน้ำสมบูรณ์แห่งหนึ่ง
ในหนทางทุรกันดาร์นั้น จัดแจงข้าวปลา
อาหาร แล้วเข้าพักผ่อน. คนเหล่านั้น
พากันหลับในเกวียนนั้น ๆ. ส่วนอุบาสก
อธิษฐานการเดินทาง (การเดินทางเวียน
รอบไปมา) ที่โคนต้นไม้ต้นหนึ่งใกล้พ่อค้า
เกวียน. ขณะนั้นโจร ๕๐๐ คน ต้องการ
จะปล้นกองเกวียนนั้น ก็ออวูชานาชนิด
ยื่นล้อมกองเกวียนไว้.

พวกโจรเห็นอุบาสกกำลังเดินทาง
จึงคิดกันว่า “พวกเราจักบุกเข้าปล้นใน
เวลาที่คนนั้นนอนหลับ” จึงได้ยื่นช่มคอย

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทไซวิก จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จงกมียิว. โจรา ปจจุสมเย
คหิตคหิตปาสาณมุกุคราทโย ฉทุเทตวา
“โภ สตุถวาห อิมํ อปฺปมาเทน
ชาครนฺตํ ปุริสํ นิสฺสาย ชีวิตํ ลมิตฺวา
ตว สนฺตกสฺส สามิกโก ชาโต,
เอตสฺส สกุการํ กเรยฺยาสี”ติ วตฺวา
ปฏกมียิว.

อยู่ในที่นั้น ๆ. ฝ่ายอุบาสกนั้นจึงกรรม
รวดเดียวตลอดสามยามแห่งราตรี. ตอน
ใกล้รุ่ง พวกโจรต่างพากันทิ้งก้อนหิน
และก้อนที่พวกตนถือไว้ พุฒสั่งว่า “นี่
แน่ะพ่อค้าเกวียนผู้เจริญ เพราะอาศัย
บุรุษนี้ผู้ตื่นอยู่ด้วยความไม่ประมาท ท่าน
จึงรอดชีวิตมาได้และยังคงเป็นเจ้าของ
ทรัพย์สินสมบัติของท่าน, ท่านควรทำ
สักการะ (เครื่องบูชา) แก่บุรุษผู้นี้” แล้ว
จากไป.

มนุสฺสา กาลสฺเสว วุฏฺฐาย เตหิ
ฉทุทเทเต ปาสาณมุกุคราทโย ทิสฺวา
“อิมํ นิสฺสาย อเมหฺหิ ชีวิตํ ลทฺธนฺ”ติ
อุปาสกสฺส สกุการํ อํกํสุ. อุปาสโกปิ
อิจฺฉิตฺตญฺจานํ คนฺตฺวา กตทิกฺโข ปุณ
สวตฺถิ อากนฺตฺวา เขตวนํ คนฺตฺวา
ตถาคตํ ปุเชตฺวา วนฺทิตฺวา นิสินฺโน
“กิ อุปาสก น ปณฺณายสี”ติ วุตฺเต
ตมตฺถํ อารโจะสิ. สตุถา “น โข
อุปาสก ตวญฺเจว อนิทฺททายิตฺวา
ชคฺคนฺโต วิเสสํ ลมิ, โปราณก-
ปณฺทิตาปิ ชคฺคนฺตา วิเสสํ คุณํ
ลมิสู”ติ วตฺวา เตน ยาจิโต อตฺตํ

พอรุ่งเช้าคนทั้งหลายตื่นลุกขึ้นมาเห็น
ก้อนหินและก้อนเป็นต้น ที่พวกโจร ๕๐๐
เหล่านั้น ทิ้งไว้ ต่างคิดว่า “เพราะ
อาศัยบุรุษนี้ พวกเราจึงรอดชีวิต” จึง
ได้ทำสักการะ (เครื่องบูชา) แก่อุบาสก.
ฝ่ายอุบาสกไปถึงสถานที่ที่ตนปรารถนา
แล้ว ทำกิจธุระเรียบร้อยแล้ว กลับมา
ยังพระนครสาวัตถีอีก ไปยังพระเชตวัน
นั่งบูชาถวายบังคมพระตถาคต เมื่อพระ-
องค์ตรัสว่า “ทำไมท่านจึงไม่ปรากฏ
หน้าตาเลย” จึงกราบทูลเนื้อความนั้น.
พระศาสดาตรัสว่า “ดูกรอุบาสก มิใช่
แต่ท่านเท่านั้นไม่ยอมนอนหลับ ตื่นอยู่

ธรรมกถาชาดก มุททกนิภาย ป-ท.๑๔-๕

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทโซวิค จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาหาร.

อดีเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
 รชชํ กาเรนเต โภชิตโต พุราหมณ-
 กุเล นิพพตฺติตฺวา วยปฺปตฺโต
 ตกุกสิลา ยํ สพฺพสิปฺปานิ อุกฺคณฺหิตฺวา
 ปจฺจาคนฺตฺวา อคารมชฺเฒ วสนฺโต
 อปรภาเค นิกฺขมิตฺวา อสิปฺพชฺชํ
 ปพฺพชิตฺวา น จิรสฺเสว ฌานาภิญญา
 นิพพตฺเตตฺวา หิมวันตฺปฺเทศे จาน-
 จงฺกมิริยาปโถ หุตฺวา วสนฺโต นิทํ
 อนฺุปกนฺตฺวา สพฺพรตฺตี จงฺกมตี.
 อถสฺส จงฺกมนโกฏฺยํ รุกฺเข นิพพตฺต-
 เทวตา ตฺสฺสิตฺวา ขนฺธวิฏฺเฒเป จตฺวา
 ปญฺหํ ปุจฺฉนฺตี ปจฺมํ คาถมาห

๑๓๕. “โกธ ชาครตํ สุตฺโต
 โกธ สุตฺเตสฺส ชาครโร
 โก เมตํ นุ วิชานาติ
 โก ตํ ปฏฺิภนาติ เม”ติ.

“ได้รับคุณวิเศษ, แม้บัณฑิตสมัยก่อนตื่น
 อยู่ ก็ได้รับคุณวิเศษ” อุบาสกนั้นทูล
 อาราธนา แล้วทรงนำอดีตนิทานมา
 ตรัสว่า.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชย์ ณ พระนครพาราณสี
 พระโภชิตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์
 เจริญวัยแล้ว เรียนศิลปศาสตร์ทั้งปวง
 ในเมืองตักสิลา แล้วกลับมาอยู่ครองเรือน
 ในเวลาต่อมาออกบวชเป็นฤาษี ไม่
 นานนัก ก็บำเพ็ญฌานอภิญญาให้
 เกิดขึ้น ชอบเดินจงกรมเป็นประจำ อาศัย
 อยู่ในหิมวันตประเทศ ไม่ยอมนอนหลับ
 จงกรมอยู่ตลอดทั้งคืน. ขณะนั้นเทพยดา
 ที่อุปบัติอยู่ที่ต้นไม้ ท้ายที่จงกรม ขึ้นชม
 ต่อฤาษี สถิตอยู่ที่ค้ำคบต้นไม้ เมื่อจะ
 ถามปัญหา จึงกล่าวคาถาที่ ๑ ว่า

๑๓๕. “ใครเล่าในโลกนี้ ยังหลับใน
 ระหว่างที่สัตว์ทั้งหลาย ตื่นอยู่
 ใครเล่าในโลกนี้ที่ตื่นแล้ว ในเมื่อ
 สัตว์ทั้งหลายพากันหลับ ใครหนอ
 จะรู้แจ้งปัญหาข้อนี้ของเรา ใคร

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทไซวิค จำกัด)
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จะกล่าวแก้ปัญหาที่เราถามแล้วนั้น
ให้เราได้”.

ตตถ โภธาติ โภ อธิ โภ
เมตนุติ โภ มม เอตํ ปณฺหํ
วิชานาติ. โภ ตํ ปฏิภณาคี เมติ
เอตํ มยา ปุญฺจปณฺหํ มยฺหํ โภ
ปฏิภณาคี, โภ พุยากริตฺตุํ สกฺขิสฺสตีติ
ปุจฺจติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โภ
แยกศัพท์เป็น โภ อธิ แปลว่า ใคร
ในโลกนี้. คำว่า ใครจะรู้แจ้งปัญหา
ข้อนี้ของเราได้ ความว่า ใครจะรู้แจ้ง
ปัญหานี้ของเรา. คำว่า ใครจะกล่าว
แก้ปัญหาที่เราถาม แล้วนั้นให้เราได้
เทวดาถามว่า ใครจะกล่าวแก้ปัญหาที่
เราถามแล้วนี้ให้เราได้, ก็คือว่า ใครจัก
สามารถพยากรณ์ได้.

โพธิสตุโต ตสฺสา วณฺํ สตุวา

พระโพธิสัตว์ฟังคำของเทพยดานั้น
แล้ว กล่าวคาถานี้ว่า

๑๓๖. “อหํ ชาครตํ สตุโต
อหํ สตุเตสฺสุ ชาครโร
อหเมตํ วิชานามิ
อหํ ปฏิภณามิ เต”ติ

๑๓๖. “ข้าพเจ้าเป็นผู้หลับแล้วในระหว่าง
ที่สัตว์ทั้งหลายตื่นอยู่ ข้าพเจ้า
ตื่นแล้ว ในเมื่อสัตว์ทั้งหลายพากัน
หลับ ข้าพเจ้ารู้แจ้งปัญหาข้อนี้
ข้าพเจ้าจะกล่าวแก้ปัญหาให้ท่าน”

อิมี คากํ วตุวา ปุณฺ . ตาย

อันเทพยดานั้นถามคาถานี้อีกว่า

๑๓๗. “กถํ ชาครตํ สตุโต
กถํ สตุเตสฺสุ ชาครโร

๑๓๗. “ท่านหลับแล้ว ในระหว่างที่สัตว์
ทั้งหลายตื่นอยู่อย่างไร ท่านตื่นแล้ว

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๔-๕

คุณสุนทร ศรีสัตนา (บริษัทไซวิล จำกัด)
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กถิ เอตัง วิชานาสี
กถิ ปฏิภานาสี เม”ติ.

ในเมื่อสัตว์ทั้งหลายพากันหลับแล้ว
อย่างไร ท่านรู้แจ้งปัญหาข้อนี้ได้
อย่างไร ท่านจะกล่าวแก้ปัญห
ให้เราอย่างไร”.

อิมัง กถิ ปุญฺโจ ตมตถัง พุยากรโธนฺโต

เมื่อจะพยากรณ์เนื้อความที่ถูกต้องตามนั้น
จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๑๓๘. “เย ธมฺมํ นปฺปชานนฺติ
สญฺญมโมติ ทมโมติ จ
เตสฺสุ สุปฺปมาเนสฺสุ^๑
อหัง ชคฺคคามิ เทวเต.

๑๓๘. “สัตว์เหล่าใด ยังไม่รู้ทั่วถึงธรรม
ว่า นี่คือการสำรวม และนี่คือ
การฝึกฝน ดูกรเทพยดา เมื่อสัตว์
เหล่านั้น หลับอยู่ ข้าพเจ้าตื่นอยู่.

๑๓๙. เยสํ ราโค จ โทโส จ
อวิชฺชา จ วิราชิตา
เตสฺสุ ชาครมาเนสฺสุ
อหัง สุตฺโตสฺสมิ เทวเต.

๑๓๙. ข้าแต่เทพยดา พระมหาชีณาสพ
เหล่าใด ละกิเลสคือราคะ (ความ
กำหนัดยินดี) โทสะ (ความโกรธ)
อวิชชา (ความไม่รู้คือโมหะ) ได้แล้ว
ในเมื่อพระมหาชีณาสพเหล่านั้น
ตื่นอยู่ ข้าพเจ้าหลับแล้ว.

๑๔๐. เอวํ ชาครตํ สุตฺโต
เอวํ สุตฺเตสฺสุ ชาครโร
เอวเมตัง วิชานามิ
เอวํ ปฏิภานามิ เต”ติ.

๑๔๐. ข้าพเจ้าหลับแล้ว ในระหว่างที่สัตว์
ทั้งหลายตื่นอยู่อย่างนี้ เมื่อสัตว์
ทั้งหลายหลับแล้ว ข้าพเจ้าตื่น
อย่างนี้ ข้าพเจ้ารู้แจ้งปัญหาข้อนี้

^๑ ก. สุตฺตปฺปมาเทสฺ.

อิมา คากา อาห.

อย่างนี้ ข้าพเจ้าตอบปัญหาท่าน
อย่างนี้”.

ตตถ กถิ ชาครตี สุตโตติ กถิ
ตวั ชาครตี สุตตานัน อนุตเร สุตโต
นาม โหสิ. เอส นโย สพพตถ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ท่าน
หลับแล้ว เมื่อสัตว์ทั้งหลายตื่นอยู่อย่างไร
ความว่า ในระหว่างที่สัตว์ทั้งหลายตื่น
อยู่ ท่านชื่อว่าหลับแล้วอย่างไร. ในบท
ทั้งปวงก็มีนัยนี้.

เย ฌมฺมนติ เย สุตตา นววิธ
โลกุตตรฌมมํ น ปชานนติ.

คำว่า สัตว์เหล่าใดไม่รู้ธรรม ความว่า
สัตว์เหล่าใดไม่รู้ทั่วถึงโลกุตตรธรรม๕อย่าง
(มรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑).

๖)

สญฺญโมติ ทโมติ จาติ “อัย สญฺญโม,
อัย ทโม”ติ เอวญจ เย มคฺเคน
อาคตํ สีลญฺเจว อินฺทฺริยสํวรญจ น
ชานนติ. อินฺทฺริยสํวโร หิ มนจฺจนฺจํ
อินฺทฺริยานัน ทมนโต “ทโม”ติ วุจฺจติ.

คำว่า นี่คือการสำรวม และนี่คือการ
ฝึกฝน ความว่า สัตว์เหล่าใดไม่รู้จักศีล
และการสำรวมอินทรีย์ ซึ่งมาพร้อมกับ
มรรคอย่างนี้ว่า “นี่คือการสำรวม, นี่คือ
การฝึกฝน” (การบังคับใจตนเอง).
เพราะว่า การสำรวมอินทรีย์ ท่าน
เรียกว่า “การฝึกฝน” เพราะเป็นการ
ฝึกฝนอินทรีย์ ซึ่งมีใจเป็นที่หก (คือ
ตา หู จมูก ลิ้น กาย ใจ).

เตสุ สุปฺปมาเนสุติ^๑ เตสุ กิเลสํนิทฺทาย
วเสน สุปฺปิเตสุ สุตเตสุ อหิ

คำว่า ในเมื่อสัตว์เหล่านั้น หลับอยู่
ความว่า เมื่อสัตว์เหล่านั้นหลับ ด้วย

^๑ ก. สุตตปุปฺปมาเตสุ.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๔-๕

อุปมาทวเสน ชคคามิ.

การนอนหลับ คือกิเลส ข้าพเจ้าตื่นอยู่ด้วยความไม่ประมาท.

“เยสํ ราโค จา”ติ คากาย
เยสํ มหาชีณาสวานํ ปทสเตน
นิททิฏฐทियทุณฺสทสฺสตณฺหาโลภสงฺขาโต
ราโค จ นวามาตวตฺตณฺมุจฺจาโน
โทโส จ ทุกฺขาทิสฺส อฏฺฐสฺส วตฺตณฺส
อณฺณภูตา อวิชฺชา จาติ อิม
กิเลสา วิราชิตา ปหีนา, เตสฺส อริเยสฺส
สพฺพากาเรน ชาครมาเนสฺส เต
อุปาทาย อหํ สุตฺโต นาม เทวเตติ
อตฺโต.

คำว่า “พระมหาชีณาสพเหล่าใด
ละระคะได้แล้ว” ความในคาถาว่า พระ
มหาชีณาสพเหล่าใด สละ คือละทิ้งกิเลส
เหล่านี้คือ ระคะ กล่าวคือตัณหาและ
ความโลภ ๑,๕๐๐ ซึ่งท่านแสดงไว้
๑๐๐ บท โทสะอันเป็นที่เกิดขึ้นแห่งเรื่อง
ความอาฆาต ๙ อย่าง และอวิชชา
อันเป็นความไม่รู้ในวัตร ๘ อย่าง มีทุกข์
เป็นต้น, ข้าแต่เทพยดา เมื่อพระมหา-
ชีณาสพผู้เป็นอริยะเหล่านี้ตื่นอยู่ทุกอย่าง
เพราะเปรียบเทียบกับพระอริยะเหล่านี้
ข้าพเจ้าจึงชื่อว่าหลับ.

เอวํ ชาครตฺนฺติ เอวํ เทวเต อหํ
อิมินา การณฺน ชาครตํ สุตฺโต
นามาติ. เอส นโย สพฺพตฺถ ปเทสฺ.

คำว่า ตื่นอยู่อย่างนี้ ความว่า ข้าแต่
เทพยดา เมื่อสัตว์ทั้งหลายตื่นอยู่ ข้าพเจ้า
ชื่อว่า หลับแล้วอย่างนี้ คือว่า ด้วย
เหตุนี้. ในบททั้งปวงก็มีนัยนี้.

เอวํ มหาสตุเตน ปญฺแห กถิต
ตฺตฺตฺตา เทวตา ตสฺส ฤตี กโรนฺตี
โอสานคาถมาห

เมื่อพระมหาสัตว์ตอบปัญหาอย่างนี้
แล้ว เทพยดาดีใจ เมื่อจะทำการยกย่อง
ชมเชยพระมหาสัตว์นั้น จึงกล่าวคาถา
สุดท้ายว่า

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๔๑. “สาธุ ชาครตี สุตโต
 สาธุ สุตเตสุ ชาครโร
 สาธุ เมตี วิชานาสี
 สาธุ ปฏิภานาสี เม”ติ.

๑๔๑. “ถูกต้องแล้ว ท่านหลับแล้วใน
 ระหว่างที่สัตว์ทั้งหลาย ตื่นอยู่
 ถูกต้องแล้ว เมื่อสัตว์ทั้งหลาย
 หลับแล้ว ท่านตื่น ช่างดีจริง
 ท่านรู้ปัญหาข้อนี้ ของข้าพเจ้า
 แจ่มแจ้ง ช่างดีจริง ท่านตอบ
 ปัญหาข้าพเจ้าได้ถูกต้อง”.

ตตถ สาธุติ สาธุ ภาทกั กตวา
 ตวั อิมั ปณห์ กเถสิ, มยปี นั
 เอวเมว กเถมาติ. เอวั สา
 โพิสตุตตสุส ฤตี กตวา อตตโน
 วิมานเมว ปาวิสี.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ช่างดีจริง
 ความว่าท่านตอบปัญหานี้ได้อย่างถูกต้อง
 ชัดเจนดีมาก, ถึงแม้ข้าพเจ้าเอง ก็
 เฉลยปัญหานั้นอย่างนี้เหมือนกัน. เทพยดา
 ครั้งนี้ทำการยกย่องชมเชย พระโพธิสัตว์
 อย่างนี้แล้ว ก็เข้าไปสู่วิมานของตน
 ตามเดิม.

สตถา อิมั ฐมมเทสนั อหาริตวา
 ชาตกั สโมธานะสิ “ตทา เทวตา
 อูปุลลวณฺณา อโหสิ, ตาปโส ปน
 อหเมวา”ติ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนาขึ้นมาแล้ว ทรงประมวลชาดกว่า
 “เทพยดาในครั้งนั้นได้กลับชาติมาเป็น
 นางอูปุลลวรรณา, ส่วนดาบสได้แก่เรา
 ตถาคตแล”.

ชาครชาตกาวณฺณนา นวมา.

พรรณนาชาครชาดก ที่ ๕ จบ.

บริษัทยูไนเต็ดคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด.
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐. กุมมาสปีณฑชาตก (๔๑๕)

๑๔๒. “น กิรตติ อโนมทสฺสีสุ
ปาริจริยา พุทฺเธสุ อปฺปกา^๑
สุกฺขาย อโลณิกาย จ
ปฺสฺส ผลํ กุมฺมาสปีณฑฺทียา.

๑๔๓. หตฺถิ ควํสุสา จิเม พหู
ธนฺธณฺญา ปจฺวี จ เกวลา
นาริโย จิมา อจฺจรูปฺมา
ปฺสฺส ผลํ กุมฺมาสปีณฑฺทียา.

๑๔๔. อภิกุขณํ ราชกุญฺชร
คาถา ภาสสิ โกสลาธิป
ปุจฺฉามิ ตํ รฏฺฐจวทฺถน
พาพฺหํ ปิติมโน ปภาสสิ.

๑๔๕. อิมสฺสมิเยว นคเร
กุลเ อณฺเฑตเร อหุ

๑๐. กุมมาสปีณฑชาตก (๔๑๕)

๑๔๒. “ได้ยินว่า การประพุดิอ่อนน้อม
ในพระปัจเจกพุทธเจ้า พระนามว่า
อโนมทสฺสี มีประมาณน้อย ย่อม
ไม่มี ขอท่านจงดูผลแห่งก้อนขนม
กุมมาสแห่ง ไร่รสหวานเกิด.

๑๔๓. สิ่งของเป็นอันมาก ได้เกิดมีแก่เรา
คือช้าง โค ม้าเหล่านี้ ทรัพย์และ
ข้าวเปลือก แผ่นดินทั้งมวล และ
นารีเปรียบด้วยนางอัปสรเหล่านี้
ขอท่านจงดูผลแห่งก้อนขนมกุมมาส
เกิด.

๑๔๔. ข้าแต่พญาช้าง ผู้มีกุศลธรรม
เป็นใหญ่ พระองค์ตรัสคาถา
เนื่อง ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้สร้าง
ความเจริญในแคว้นแคว้น หม่อมฉัน
ขอถามพระองค์ พระองค์มีใจเปี่ยม
ไปด้วยปิติอย่างล้นพ้น ขอจงตรัส
เกิด.

๑๔๕. เราเป็นลูกจ้างที่มีศีล ทำงานให้
บุคคลอื่นในตระกูลหนึ่งในพระนคร

^๑ น. อปฺปิกา.

ปรกมมกโร อาสี
ภตโก สีสสูโต.

นี่นั่นเอง.

๑๔๖. กมฺมาย นิกฺขมนฺตาหํ
จตุโร สมณทฺทสํ
อาจารสีลสมฺปนฺเน
สีติญฺเต อนาสเว.

๑๔๖. เราออกไปทำงาน ได้เห็นสมณะ
๔ รูป ถึงพร้อมด้วยศีลาจารวัตร
สงบเยือกเย็น หาอาสวะมิได้.

๑๔๗. เตสุ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา
นีสีเทตฺวา ปณฺณสนฺนุเต
อํ พุทฺธาน กุมฺมาสํ
ปสนฺโน เสหิ ปาณิกิ.

๑๔๗. เราทำจิตให้เสื่อมใส ในสมณะ
เหล่านั้น นิมนต์ให้นั่งบนอาสนะ
ที่ปูไว้ด้วยใบไม้ เสื่อมใสได้ถวาย
ขนมกุมมาส แก่พระพุทธเจ้า
ทั้งหลาย ด้วยมือของตนเอง.

๑๔๘. ตสฺส กมฺมสฺส กุสลสฺส
อิทํ เม เอทิสํ ผลํ
อนุโกมิ อิทํ รชชํ
ผิตํ ฐรณิมุตฺตมํ.

๑๔๘. ผลแห่งกุศลกรรมนั้นของเรา นี้
เป็นเช่นนี้ เราเสวยราชสมบัตินี้
ซึ่งมั่งคั่งสูงสุดในแผ่นดิน.

๑๔๙. ททํ ภูฏช จ มา จ ปมาโท
จกุกํ วตฺตย โกสลาธิป
มา ราช อธฺมมิโก อหุ
ธมฺมํ ปาลย โกสลาธิป.

๑๔๙. ขอพระองค์จงถวายทาน บริโภค
เกิด และอย่าประมาทในทาน
เป็นต้น ข้าแต่พระองค์ผู้มีกุศลธรรม
เป็นใหญ่ ขอพระองค์ จงประพฤติ
ธรรมจักรเกิด ข้าแต่พระราชา
ขอพระองค์ อย่าได้เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ใน
ธรรมเลย ข้าแต่พระองค์ผู้มี

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๔๒. โสหนิ ตเทว ปุณฺปุณฺ
 วฏฺมํ อจริสฺสามิ โสภเน
 อริยาจริตํ สุโกสเล
 อรหนฺโต เม มนาปาว ปสฺสิตฺตุ.
๑๕๐. เรานั้น จะประพฤติตามทางนั้น
 นั้นแหละ ในธรรมงามเป็นกุศล
 ซึ่งพระอริยะประพฤติเป็นประจำ
 (เพราะเหตุนั้น) พระอรหันต์ทั้ง-
 หลาย จึงพอใจอยากเห็นเรา.
๑๕๑. เทวี วีย อจฺจรูปมา
 มชฺเฌ นาริคนฺสฺส โสภสิ
 กิ กมฺมกาสิ ภาทกํ
 เกนาสิ วนฺณวตี สุโกสเล.
๑๕๑. เจ้างาม เหมือนนางอัปสรเทพเทวี
 ท่ามกลางหมู่নারี เจ้าได้ทำกรรมดี
 อะไรไว้ ดูกรนางผู้ฉลาด เจ้ามี
 วรรณะงามเพราะกรรมอะไร.
๑๕๒. อมฺพฏฺจกฺลฺสฺส ขตฺติย
 ทาสยาหํ ปฺรเปสิยา อหุํ
 สณฺณตฺตา จ ฐมฺมชฺรีวีนี
 สีลวตี จ อปาปทสฺสนา.
๑๕๒. ข้าแต่กษัตริย์ หม่อมฉันเป็นทาสี
 รับใช้ผู้อื่น แห่งตระกูลกุกุมพี
 เป็นผู้หญิงสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม
 มีศีล และไม่ทำบาป.
๑๕๓. อุทฺธฏฺภทฺตํ อหํ ตทา
 จรฺมานสฺส อทาสิ ภิกฺขุโน
 จิตฺตา สุมฺนา สยํ อหํ
 ตสฺส กมฺมสฺส ผลํ มเมทิสฺนฺ”ติ.
๑๕๓. กาลนั้น หม่อมฉันได้ถวายภัตที่
 คดขึ้นแล้ว แก่ภิกษุที่ยิวบิณฑบาต
 หม่อมฉันเองยินดีว่าเริง เชื่อผล-
 กรรมนั้นว่า ทานของเราจักเป็น
 เช่นนี้ (จักมีผล)”.
 กุมมาสปิณฑชชาตกํ ทสมิ.
 กุมมาสปิณฑชชาตกํ ที่ ๑๐.

บริษัทยูไนเต็ดคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๐. กุมมาสปีณฑชาตกถาณณา

(๔๑๕)

น กิรตุถิติ อิทํ สตุถา เขตวเน
วิหรนุโต มลลิกํ เทวี อารพภ กเถสิ.

สา หิ สาวตถิยํ เอกสสุ
มาลาการเชฏฐกสสุ ธิตา อุตตมรูปธรา
มหาปณฺญา โสฬสวสุสิกกาเล เอกทิวสํ
กุมาริกาหิ สทุธิ ปุพฺพารามํ กจฺจนฺติ
ตโย กุมมาสปีณฑเท กเหตุวา ปุพฺพปจฺฉิยํ
จเปตวา กจฺจติ.

สา นครโต นิภมณกาเล ภควนฺตํ
สรีรปฺภํ วิสุสชฺเขตวา ภิกขุสงฺฆปริวฺตํ
นครํ ปวิสนฺตํ ทิสฺวา ตโย
กุมมาสปีณฑเท อุปเนสิ.

สตุถา จตุมหาราชทตฺติยํ ปตฺตํ
อุปเนตวา ปฏิคฺคเหสิ. สาปิ
ตถาคตสฺส ปาเท สิริสา วนฺทิตฺวา
พทุธารมมณํ ปีตี กเหตุวา เอกมณฺตํ

๑๐. พรรณนากุมมาสปีณฑชาดก

(๔๑๕)

พระศาสดา เมื่อประทับอยู่ ณ
พระเชตะวันมหาวิหาร ทรงปรารภพระ-
นางมัลลิกาเทวี ตรัสพระธรรมเทศนา
ว่า ได้ยินว่า ย่อมไม่มี ดังนี้ เป็นต้น.

ความพิสดารว่า พระนางมัลลิกา
นั้น เป็นธิดาของหัวหน้านายมาลาการ
คนหนึ่ง ในกรุงสาวัตถี เป็นหญิงมีรูปสวย
มีปัญญามาก ในขณะที่มีอายุได้ ๑๖ ปี
วันหนึ่งไปเที่ยวสวนดอกไม้กับพวกนาง
กุมาริกา ถึงขณมกุมาสวางไว้ใน
กระเช้าดอกไม้สามชั้นเดินไป.

ในขณะที่ออกจากพระนคร นางได้เห็น
พระผู้มีพระภาค มีหมู่ภิกษุแวดล้อม มี
รัศมีแห่งพระสรีระเปล่งปลั่ง เสด็จเข้า
ไปยังพระนคร จึงน้อมขึ้นขนมกุมาส
สามชั้นไปถวาย.

พระศาสดา ทรงนำบาตรที่ท้าวจาตุม-
หาราชถวายเข้าไปรับ. นางถวาย
บังคมพระบาทของพระตถาคต ด้วย
เคียวเกล้า ยึดเอาปี่ติมีพระพุทธรเจ้าเป็น

บริษัทอยู่ในเต็ดคอมมุณีเข้้น อินคัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๕-๕

อฏฐาสี. สตถา ตํ โอลิเกนโต
 สิตํ ปาตวากาสี.

อารมณํ ไดยีนอยู่ ณ ส่วนข้างหนึ่ง.
 พระศาสดาทรงฆ่าเลื่องดูนาง แล้วทรง
 แยมพระโอษฐ์.

อายุสฺมา อานนฺโท “โก นุ โข
 ฆนฺเต เหตุ โภ ปจฺจโย ตถาคตฺส
 สิตการณ”ติ ภควนฺตํ ปุจฺฉิ.

ท่านพระอานนท์ทูลถามพระผู้มีพระภาค
 ว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ อะไรเป็น
 เหตุ อะไรเป็นปัจจัยการแยมพระโอษฐ์
 ของพระตถาคต”.

อถสฺส สตถา “อานนฺท อโย กุมาริกา
 อิมสํ กุมมาสปิณฺฑิกานํ ฆเลน
 อชฺเชว โภสสรณฺโณ อคฺคมหสิ
 ภวิสฺสตี”ติ สิตการณํ กถสฺสิ.

ครั้งนั้น พระศาสดาตรัสบอกเหตุการณ์
 แยมพระโอษฐ์แก่พระอานนท์นั้นว่า
 “อานนท์ กุมาริกานี้ จะได้เป็นพระ-
 อัครมเหสีของพระเจ้าโกศลในวันนี้ทีเดียว
 ด้วยผลแห่ง ก้อนขนมกุมมาสเหล่านี้”.

กุมาริกาปิ ปุปฺผารามํ คตา.
 ตํ ทิวสเมว โภสสรราชา อชาตสตฺตุนา
 สทฺธิ ยุชฺฌนฺโต ยุตฺตปราชิตो
 ปลายิตฺวา อสฺสํ อภิริยุหิตฺวา
 อากจฺฉนฺโต ตสฺสา คิตฺสทฺทํ สุตฺวา
 ปฏิพฺตฺจิตฺโต อสฺสํ ตํ อารามาภิมุขํ
 เปเสสิ. ปุณฺณสมฺปนฺนา . กุมาริกา
 ราชานํ ทิสฺวา อปลายิตฺวาว
 อากนฺตฺวา อสฺสนาสา ย รชชฺยา คณฺหิ.

ฝ่ายนางกุมาริกา ก็ไปยังสวน
 ดอกไม้. ในวันนั้น พระเจ้าโกศลทรงรบ
 กับพระเจ้าอชาตศัตรู ทรงพ่ายแพ้
 จึงเสด็จหนีไปขึ้นม้าเสด็จมา ทรงสดับ
 เสียงเพลงของนางเข้า ก็มีพระทัยปฏิพัทธ์
 ทรงขับม้ามุ่งหน้าไปทางสวนนั้น. นาง
 กุมาริกาเป็นหญิงมีบุญวาสนา พอได้
 เห็นพระราชาก็ไม่ยอมหนีไป ช้ามาจับ
 เชือกที่จมูกม้าเสียอีก.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชา อสุสสุส ปิฎจียํ นิสินโนว
 “สสุสามิกา อสุสามิกาสี”ติ ปุจฺจิตฺวา
 อสุสามิกภาวํ ฌตฺวา อสุสโต
 โอรุหฺ วาตาทปกิลฺหฺโต ตสฺสา องฺเก
 นิปนฺโน มุหุตฺตํ วิสฺสมิตฺวา ตํ
 อสุสปิฎจียํ นิสิตฺวาเปตฺวา พลนิกาย-
 ปริวฺโต นครํ ปวิสิตฺวา ตํ อตฺตโน
 กุลฆรํ เปเสตฺวา สายณฺหสมเย
 ยานํ ปหิณฺติวฺวา มหนฺเตน สกฺกา-
 สมมาเนน กุลฆรโต อาหาราเปตฺวา
 รตนราสิมฺหิ นิสิตฺวาเปตฺวา อภิเสกํ
 กตฺวา อคฺคฺมเหสี อกาสิ.

ตโต ปฏฺจาย จ สา รณฺโณ ปิยา
 อโหสิ มนาปา, ปุพฺพุฏฺจายิกาทีหิ
 ปณฺจหิ กลฺยาณธมฺเมหิ สมนฺนาคตา
 ปติเทวตา, พุทฺธานํปิ วลฺลภา อโหสิ.
 ตสฺสา สตฺถุ ตโย กุมฺมาสปิณฑ
 ทตฺวา ตํ สมฺปตฺตี อธิคตภาโว
 สกลนฺครํ ปตฺถวริตฺวา คโต.

อถกทิวสํ ฐมฺมสภายํ กถํ
 สมฺภูจาเปสฺสุ “อาวฺโส มลฺลิกา เทวี

พระราชาประทับนั่งบนหลังม้า ตรัสถาม
 ว่า “นางมีสามีแล้วหรือยังไม่มีสามี”
 ทราบว่ายังไม่มีสามี จึงเสด็จลงจาก
 หลังม้า ทรงเหน็ดเหนื่อยเพราะลมและ
 แดด บรรทมพักผ่อนบนตักของนางนั้น
 ครู่หนึ่ง ให้นางนั่งบนหลังม้า พลนิกาย
 แวดล้อม เสด็จเข้าสู่พระนคร ส่งนาง
 มัลลิกาไปสู่เรือนสกุลของตน พอตกเย็น
 จึงส่งยานไปให้รับมาจากเรือนสกุล ด้วย
 สักการะและสัมนานะเป็นอันมาก ให้นาง
 นั่งบนกองรัตนะแล้วทำพิธีอภิเษกนางให้
 เป็นพระอัครมเหสี.

จำเดิมแต่นั้นมา พระนางก็ได้เป็นที่รักใคร่
 โปรดปรานของพระราชา, นางประกอบ
 ด้วยกัลยาณธรรมห้าอย่าง เช่น ลูกขึ้น
 ก่อนสามีเป็นต้น นับถือสวามีเพียงดัง
 เทวดา, ได้เป็นที่โปรดปรานแม่ของ
 พระพุทธเจ้า. เรื่องที่พระนางถวายขนม
 กุมมาส ๓ ชิ้นแก่พระศาสดาแล้ว ได้
 สมบัตินั้น ได้ถือกระฉ่อนไปทั่วทั้ง
 พระนคร.

กาลต่อมา วันหนึ่งพวกภิกษุหนึ่ง
 สนทนากันในโรงธรรมสภาว่า “ผู้มีอายุ

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พุกุชานํ ตโย กุมฺมาสปีณฺฑเต ทตฺวา
เตสํ ผเลน ตํ ทิวสเมว อภิเสกํ ปตฺตา,
อโห พุกุชานํ คุณมหนฺตตา”ติ.

สตฺถา อากนฺตฺวา “กาย นฺตุถ
ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย สนฺนิสิณฺหา”ติ
ปฺจุจิตฺวา “อิมาย นามา”ติ วุตฺเต
“อนจฺจริยํ ภิกฺขเว มลฺลิกาย เอกสฺส
สพฺพญฺญพฺพุทฺธสฺส ตโย กุมฺมาสปีณฺฑเต
ทตฺวา โกสฺลรณฺโวย อคฺคฺมเหสี-
ภาวาธิกโม. กสฺมา ? พุกุชานํ
คุณมหนฺตตาย.

โปราณกปณฺฑิตา ปน ปฺจุเจก-
พุกุชานํ อโลณกํ อเสนหํ อผาณิตํ
กุมฺมาสํ ทตฺวา ตสฺส ผเลน ทฺติเย
อตฺตภาเว ตโยชนสตฺติเก กาสฺสิกรมฺเจ
รชฺชสิริ ปาปฺุณฺสิสุ”ติ วตฺวา อติตํ
อาหริ.

อติเต พารานฺสิยํ พุรหมทตฺเต ในอดีตกาล ครั้งเมื่อพระเจ้า
รชฺช กาเรนฺเต โพิตฺตโต เอกสฺมี พุรหมทตฺ ครองราชสมบัติในพระนคร

ทั้งหลาย พระนางมัลลิกาเทวีถวายขนม
กุมมาส ๓ ชิ้น แก่พระพุทฺธเจ้า ด้วยผล
แห่งทานนั้น ได้การอภิเชกในวันนั้น
นั่นเอง, โอ พระพุทฺธเจ้ามีคุณมากมาย
เหลือเกิน”.

พระศาสดาเสด็จมาตรัสถามว่า “ภิกษุ
ทั้งหลาย บัดนี้ พวกเธอนั่งสนทนากัน
เรื่องอะไร” ภิกษุเหล่านั้นทูลว่า “เรื่อง
ชื่อนี้” จึงตรัสว่า “ภิกษุทั้งหลาย
การที่พระนางมัลลิกา ถวายขนมกุมมาส
๓ ชิ้น แก่พระสัพพัญญูพุทฺธเจ้ารูปหนึ่ง
แล้วได้เป็นพระอัครมเหสีของพระเจ้าโกศล
ไม่น่าอัศจรรย์เลย. เพราะเหตุไร ? เพราะ
พระพุทฺธเจ้าทั้งหลาย มีคุณมาก.

ก็โบราณบัณฑิตทั้งหลาย ถวายขนม
กุมมาสปราศจากรสเค็ม แห่ง ไร่
รสหวาน แก่พระปัจเจกพุทฺธเจ้าหลายองค์
ด้วยผลแห่งทานนั้น ได้ราชสมบัติอัน
เป็นสิริมงคลในกาสสิกรัฐซึ่งกว้างถึง ๓๐๐
โยชน์ ในอรรถภาพที่ ๒” ดังนี้แล้วทรง
นำอดีตนิทานมาตรัสว่า.

บริษัทยูไนเต็คคอมมิวนิเคชั่น อินคัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทฺธบูชา

ทลิตุทกุเล นิพพตติตฺวา วยปฺปตฺโต
เอกํ เสฏฺฐี นิสฺสาย ภติยา กมฺมํ
กโรนฺโต ชีวิกํ กปฺเปสิ.

โส เอกทิวสํ “ปาตฺราสตุถาย เม
ภวิสฺสตี”ติ อนฺตฺราปณฺโต จตฺตารโ
กุมฺมาสปีนฺเต คเหตุวา กมฺมนฺตํ
คจฺฉนฺโต จตฺตารโ ปจฺเจกพฺพุเช
ภิกฺขุจฺจาตฺตถาย พาราณสีนคฺราภิมฺข
คจฺฉนฺเต ทิสฺวา “อิมํ ภิกฺขุจฺจาตฺตถาย
พาราณสี คจฺฉนฺติ, มยฺหณฺนิเม จตฺตารโ
กุมฺมาสปีนฺทา สนฺติ, ยนฺนุหนํ อิมํ
อิมสํ ทเพยฺยน”ติ จินฺเตตฺวา เต
อุปฺสงฺกมิตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต อิม
เม หตฺเถ จตฺตารโ กุมฺมาสปีนฺทา,
อหํ อิมํ ตุมฺหากํ ททามิ, สาธุ เม
ภนฺเต ปฏิกฺคณฺหนฺต เอวมฺปิทํ ปุณฺณํ
มยฺหํ ภวิสฺสตี ทิมฺรตฺตํ หิตาย
สุขายา”ติ วตฺวา เตสํ อธิวาสนํ
วิทิตฺวา วาลุกํ อุตฺสาเปตฺวา จตฺตาริ
อาสนานิ ปณฺญาเปตฺวา เตสํ อุปฺริ
สาขามงฺคํ อตฺถริตฺวา ปจฺเจกพฺพุเช
ปฏฺธิปาฏฺฐิยา นิสฺสทาเปตฺวา ปณฺณปฺกุณ
อุทกํ อหริตฺวา ทกฺขิณฺทกํ ปาเตตฺวา

พาราณสี พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูล
ขัตตนตระกูลหนึ่ง เจริญวัยแล้วอาศัย
เศรษฐีคนหนึ่ง ได้รับจ้างเลี้ยงชีพ.

วันหนึ่ง พระโพธิสัตว์นั้นถือขึ้นขนม
กุมมาส ๔ ชิ้น จากร้านในตลาด ด้วย
คิดว่า “ขนมนี้จักมีเพื่ออาหารเช้าของเรา”
แล้วก็เดินไปทำงาน พบพระปัจเจก-
พุทธเจ้า ๔ รูป กำลังมุ่งไปยังพระนคร
พาราณสีเพื่อภิกขาจาร จึงคิดว่า
“พระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านี้ ไปภิกขาจาร
ยังกรุงพาราณสี, ขนมกุมมาสของเรามี
อยู่ ๔ ชิ้นพอดี, ถ้ากระไรเราควรถวาย
ขนมเหล่านี้ แก่ท่านเหล่านี้เสียเถอะ”
แล้วเข้าไปหาพระปัจเจกพุทธเจ้า ใหว่
ท่านแล้ว เรียนว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ
กระผมมีขนมกุมมาสอยู่ในมือ ๔ ชิ้น,
กระผมจะถวายขนมเหล่านี้แก่ท่าน,
ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระคุณเจ้าจงรับ
ขนมเหล่านี้ของข้าพเจ้าไว้ด้วยเถิด เมื่อ
เป็นเช่นนี้ บุญนี้จะมีแก่กระผม เพื่อ
ประโยชน์สุขตลอดกาลนาน” ทราบว่า
พระปัจเจกพุทธเจ้ารับแล้วจึงให้เกลี้ย
ทรายขึ้น (เป็นกอง) ให้ปูอาสนะ ๔ ที่ปู

จตุสฺส ปตฺเตสฺส จตฺตารโ กุมฺมาสปีณฺเต
 ปติฏฺฐเปตฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต เอเตสํ
 นิสฺสนฺแทน ทลิตฺทเคเห นินฺพตฺติ นาม
 มา โหตุ, สพฺพญญตฺตวณฺณปฏิวะชสฺส
 ปจฺจโย โหตุ”ติ อาน. ปจฺเจกพฺพุธา
 ปรีภุญฺชิตฺวาว ปรีภอกาวสาเน อนฺุโมทนํ
 กตฺวา อุปฺปตฺติตฺวา นนฺทมูลกปพฺพการเมว
 อคมฺสฺ.

โพธิสฺสโต อญฺชลี ปคฺคยฺห
 ปจฺเจกพฺพุเช คเต ปิตี คเหตฺวา
 เตสฺส จกฺขุปถํ อติภฺกนฺเตสฺส อตฺตโน
 กมฺมกรณญฺจานํ คโต. โสปี .เอตฺตกํ
 กมฺมํ กตฺวา ยาวตายุกํ ตํ ทานํ
 อนฺุสฺสริตฺวา กาลํ กตฺวา ตสฺส
 ผลเน พาราณสีรณฺเวย อคฺคฺมเหสิยา
 กุจฺฉิสฺมี นินฺพตฺติ. พุรหฺมทตฺต-
 กุมาโรติสฺส นามํ อกฺสฺ.

โส อตฺตโน ปทสา คมนกาลโต
 ปฏฺจาย “อหํ อิมสฺมีเยว นครเ
 ภติโก หุตฺวา กมฺมนตํ คจฺฉนฺโต

กิงไม้บนอาสนะเหล่านั้น นิมนต์พระ
 บัณฑิตพุทธเจ้านั่งตามลำดับใช้ไปไม่นาน
 มาหลังน้ำทักษิโณทก ใส่ขนมกุมมาส ๔
 ชิ้นลงในบาตร ๔ ใบ ไหว้ท่านแล้วกล่าวว่า
 “ท่านผู้เจริญ ด้วยผลแห่งการถวายขนม
 เหล่านี้ ขึ้นชื่อว่า การเกิดในเรือนของ
 คนขัดสน จงอย่ามี, และขอให้บังจาย
 การแทงตลอดพระสัพพัญญุตญาณเถิด”.
 พระปัจเจกพุทธเจ้าฉันแล้ว ในเวลาฉัน
 เสร็จ ก็กระทำอนุโมทนาเหาะขึ้นสู่เงื้อม
 เขานันทมูลก.

พระโพธิสัตว์ประคองอัญชลี เมื่อ
 พระปัจเจกพุทธเจ้าไปแล้วเกิดปีติ เมื่อ
 ท่านลับตาไปแล้ว ก็ไปที่ทำงานของตน.
 พระโพธิสัตว์เมื่อนั้นทำกรรมประมาณ
 เท่านี้ แล้วก็ระลึกถึงทานนั้นจนตราบ
 เท่าอายุ กระทำกาลแล้วก็ไปเกิดในท้อง
 ของพระอัครมเหสีของพระเจ้ากรุง
 พาราณสีด้วยผลแห่งทานนั้น. พระญาติ
 ได้ขนานนามท่านว่า พรหมทัตถุมาร.

นับตั้งแต่นั้นได้ พระกุมารนั้นได้
 เห็นกิริยาในชาติก่อนของตนทั้งหมด
 ปราภวัชชิต ด้วยญาณระลึกชาติ เหมือน

บริษัทยูไนเต็คคอมมิวนิเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปัจเจกพุทธาน์ จตุตถาโร กุมมาส-
ปีณฑเท ทตฺวา ตสฺส ทานสฺส
ผลเน อิทฺ นิพฺพตฺโต”ติ ปสนฺนาทาเส
มุขนิมิตฺตํ วย สพฺพํ ปุริมชาติกิริยํ
ชาติสฺสรณาเนน ปากฺกํ กตฺวา ปสฺสิ.

มองเห็นเงาหน้าของตนในกระจกใส่ว่า
“เราเป็นลูกจ้างในพระนครนี้เหมือนกัน
ไปทำงานถวายขนมกุมมาส ๔ ชั้นแก่
พระปัจเจกพุทธเจ้า จึงมาเกิดในที่นี้
ด้วยผลแห่งทานนั้น”.

โส วยปฺปตฺโต ตกฺกสิลํ คนฺตฺวา
สพฺพสิปฺปานิ อุกฺกเหตฺวา อากนฺตฺวา
สิกฺขิตฺติปฺปํ ปิตุ ทสฺเสตฺวา ตุมฺเจเน
ปิตฺรา อฺปรชฺเช ปติฏฺฐาปิโต
อฺปรภาเค ปิตุ อจฺจเยน รชฺเช
ปติฏฺฐาสิ.

พรหมทัตกุมารนั้น เจริญวัยแล้ว ไปสู่
กรุงตักสิลา เรียนศิลปะทั้งปวงแล้ว
กลับมา แสดงศิลปะที่ได้เรียนมาแก่
พระบิดา อันพระบิดาทรงโปรดปราน
จึงสถาปนาในตำแหน่งอุปราช ต่อมา
เมื่อพระบิดาสวรรคต ก็ได้ดำรงอยู่ใน
ราชสมบัติ.

อถสฺส อุตฺตมรูปฺธโร โกสฺสรณฺโณ
ธิตโร อานะตฺวา อกฺกมฺหะสิ อํสิ.
จตุตฺตมกฺกทิวเส ปนสฺส สกฺลนคฺโร
เทวนคฺโร วย อลงฺกเรสิสุ.

ครั้งนั้น พระประยูรญาตินำพระธิดาของ
พระเจ้าโกศล ซึ่งมีรูปงดงามมาอภิเษก
เป็นอัครมเหสีของท้าวเธอ. ก็ในวัน
ฉัตรมงคล มหาชนได้ประดับทั่วพระนคร
แต่ท้าวเธอเหมือนเทพนคร.

โส นครปทกฺขิณํ กตฺวา
อลงฺกตปาสาทํ อภิรุยฺหิตฺวา มหาตล-
มชฺเฒ สมุสฺสิตเสตจฺจตฺตํ ปลฺลงฺกํ
อภิรุยฺหิตฺวา นิสินฺโน ปรีวาเรตฺวา

ท้าวเธอ ทรงทำประทักษิณ
พระนครแล้วเสด็จขึ้นปราสาทที่ตกแต่ง
ไว้แล้ว เสด็จขึ้นบัลลังก์ ซึ่งมีเศวตฉัตร
ยกขึ้นไว้ท่ามกลางท้องพระโรง ประทับนั่ง

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จิต เอกโต อมจุเจ, เอกโต
 พุราหมณคหปติอาทโย นานาวิภเว
 สิริวิลาสสมุชฺชเล เอกโต นานาวิวิธ-
 ปณฺเฑณาการหตุเถ นาครมนุสฺเส,
 เอกโต อลงฺกตเทวจุจรสงฺฆมฺ วิย
 โสฬสสหัสสสงฺขมฺ นาฏกิตฺติคณฺหติ
 อิมํ อติมนฺรรมํ สิริวิภวํ โอลฺเกนุโต
 อตุตโน ปุพฺเพ กตกมฺมํ สริตฺวา
 “อิมํ สุวณฺณปิณฺฑติกํ กาณฺจนมํลํ
 เสตจฺจตุตฺ, อิมานิ จ อเนกสหัสฺसानิ
 หตุติวาหนอสฺสุวาหนรถวานานิ,
 มณฺนิมุตฺตาทิปูริตา สารคพฺภา, นานา-
 วิวิธธณฺณปฺปูริตา มหาปจฺวี, เทวจุจร-
 ปฏฺฐิภาคา นาริโย จาติ สพฺโพเปส
 มยฺหํ สิริวิภโว น อณฺณสฺส สนฺตโก,
 จตฺตุนฺนํ ปจฺเจกพฺพุธานํ ทินฺนสฺส
 จตฺตุมฺมาสปิณฺฑททานสฺเสว สนฺตโก, เต
 นิสฺสาย มยา เอส ลทฺโธ”ติ
 ปจฺเจกพฺพุธานํ คุณํ อณฺุสฺสริตฺวา
 อตุตโน กมฺมํ ปากฺกํ อกาสิ.

แล้ว ทรงชำเลืองดูสมบัติอันเป็นสิริ
 นำรื่นรมย์ใจยิ่งนักนี้ คือ พวกอำมาตย์
 ซึ่งยืนแวดล้อมอยู่พวกหนึ่ง, พุราหมณ์
 และคฤหบดีเป็นต้น มีสมบัติต่าง ๆ กัน
 รุ่งเรืองสว่างามพวกหนึ่ง ชาวพระนคร
 ถือเครื่องบรรณาการต่าง ๆ พวกหนึ่ง,
 หมู่หญิงพวกนักพ่อนหมื่นหกพันนาง งาม
 เหมือนหมู่เทพอัปสรซึ่งตกแต่งประดับ
 ประดาแล้วพวกหนึ่ง ทรงระลึกถึงกรรม
 ที่ตนทำไว้ในชาติก่อน ทรงระลึกถึงคุณ
 ของพระปัจเจกพุทธเจ้าว่า “สมบัติอันเป็น
 สิริของเรา นี้ แม้ทั้งหมด คือ แท่งทอง
 พระมาลาทอง เศวตฉัตรนี้, พาหนะคือ
 ช้าง ม้า รถ หลายพันเหล่านี้, ห้องคลัง
 เต็มด้วยแก้วมณีและมุกดาเป็นต้น, แผ่น-
 ดินใหญ่ ซึ่งบริบูรณ์ด้วยข้าวเปลือก
 นานาชนิด, และเหล่านารีเปรียบด้วย
 นางเทพอัปสร ไม่ใช่เป็นของใครอื่น,
 เป็นผลแห่งทาน คือการถวายก้อนขนม
 กุมมาส ๔ ก้อนที่เราได้ถวายแก่พระ-
 ปัจเจกพุทธเจ้าทั้ง ๔, ผลนี้เราได้เพราะ
 อาศัยพระปัจเจกพุทธเจ้าเหล่านั้น” แล้ว
 ได้เปิดเผยกรรมของตนให้ปรากฏ.

บริษัทยูไนเต็คคอมมิวนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสฺส ตํ อนุสฺสรนฺตสฺส สกฺลสรีรํ
 ปิตฺติยา ปริปุริ.

เมื่อท้าวเธอระลึกถึงกรรมนั้นอยู่ สรีระ
 ทั้งสิ้นซาบซ่านไปด้วยปิตติ.

โส ปิตฺติยา เตมิตททโย มหาชนสฺส
 มชฺฌเณ อุทานคีตํ คายนฺโต เทว
 คากา อภาสิ

ท้าวเธอมีหทัยชุ่มไปด้วยปิตติ ทรงขับร้อง
 อุทานเป็นเสียงเพลง ท่ามกลางมหาชน
 ได้ตรัสสองคาถาว่า

๑๔๒. “น กิรตฺติ อโนมทสฺสึสุ
 ปาโรจริยา พุทฺเธสุ อปฺปกา
 สุกุขาย อโลณิกาย จ
 ปสฺส ผลํ กุมฺมาสปิณฑฺติยา.

๑๔๒. “ได้ยินว่า การประพฤติดอ่อนน้อม
 ในพระปัจเจกพุทธเจ้า พระนามว่า
 อโนมทสฺสึมีประมาณน้อย ย่อมไม่มี
 ขอท่านจงดูผลการถวายขนมกุม-
 มาสแห่ง ไรรสหวานเกิด.

๑๔๓. หตฺถิ กฺวาสุสา จิเม พหู
 ธนธญฺญา ปจฺวี จ เกวลา
 นาริโย จิมา อจฺจรูปฺมา
 ปสฺส ผลํ กุมฺมาสปิณฑฺติยา”ติ.

๑๔๓. สิ่งของเป็นอันมาก ได้เกิดมีแก่เรา
 คือ ช้าง โค ม้าเหล่านี้ ทรัพย์และ
 ข้าวเปลือก แผ่นดินทั้งมวลและนารี
 เปรียบด้วยนางอัปสรเหล่านี้ขอท่าน
 จงดูผลการถวายขนมกุมมาสเกิด”.

ตตฺถ อโนมทสฺสึสุตฺติ อโนมสฺส
 อลามกสฺส ปจฺเจกโพธิญาณสฺส
 ทิฏฺฐตฺตา ปจฺเจกพุทฺธา อโนมทสฺสึโน
 นาม.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า พระ-
 นามว่าอโนมทสฺสึ ความว่า พระปัจเจก-
 พุทธเจ้าทั้งหลาย ได้ชื่อว่า อโนมทสฺสึ
 เพราะได้เห็นปัจเจกโพธิญาณ ซึ่งไม่
 ดำทราบ ไม่หยาบช้ำลามก.

ปาโรจริยาติ อภิวาทนปจฺจุฏฺฐานอญฺชลิ-
 กมฺมาทิเกทา สามึจิกิริยาปิ, สมฺปตฺเต

การกระทำสามิจิกรรม อันต่างด้วยการ
 กราบไหว้ ลุกรับ กระทำอัญชลีเป็นต้น,

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินคัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ทิสฺวา อตฺตโน สนฺตํ อปฺปํ วา พหุ
วา ลุขํ วา ปณฺธิํ วา เทยฺยธมฺมํ
จิตฺตํ ปสาเทตฺวา คุณฺโณ สลฺลภฺเขตฺวา
ติสฺโส เจตนา วิโสเชตฺวา ผลํ
สทฺทหิตฺวา ปริจฺจชนกิริยาปิ. พุทฺเธตฺถ
ปจฺเจกพุทฺเธสุ.

อปฺปกฺกาทิ มนฺทา ปริตฺตา นาม นตฺติ
กิริ. สุกฺขายาติ นิเสฺนหาย. อโลณิกายาติ
ผาณิตฺรหิตาย. นิปฺผาณิตตฺตา หิ
สา “อโลณิกา”ติ วุตฺตา.

กฺุมาสปีณฺทียาติ จตฺตาโร กฺุมาส-
ปีณฺทเ อเอกโต กตฺวา คหิตํ. กฺุมาสํ
สนฺธาเยว อาห.

คุณฺวานุตาณํ สมณพฺรหฺมณานํ คุณฺโณ
สลฺลภฺเขตฺวา จิตฺตํ ปสาเทตฺวา
ผลฺลูปฺตฺติ กงฺขมานานํ . ติสฺโส
เจตนา วิโสเชตฺวา ทินฺนทกฺขิณา
อปฺปกฺกา นาม นตฺติ, นิพฺพตฺต-
นิพฺพตฺตฎฺฐาเน มหาสมฺปตฺติเมว
เทตฺติ วุตฺตํ โหติ. เจตฺถ

การที่เห็นภิกษุมาถึงแล้ว มีจิตเลื่อมใส
กำหนดคุณทำเจตนาทั้ง ๓ ให้หมดจด
เชื่อผลแล้วทำการบริจาคไทยธรรมไม่ว่า
น้อยหรือมาก เสร้าหมองหรือประณีต
ของตน ชื่อว่า **ปาริจรียา**. คำว่า
พระพุทฺธเจ้า คือ ในพระปัจเจกพุทฺธเจ้า
ทั้งหลาย.

คำว่า **น้อย** ความว่า ได้ยินว่า ขึ้น
ชื่อว่าการประพุดิอ่อนน้อม น้อยคือ
นิดหน่อย ไม่มีเลย. คำว่า **แห้ง** ได้แก่
ไม่มีน้ำ. คำว่า **ไร้รสหวาน** คือ เว้นจาก
น้ำหวาน. จริงอยู่ ขนมนั้นเรียกว่า
“อโลณิกา” เพราะไม่มีน้ำหวาน.

คำว่า **ขึ้นขนมกฺุมาส** ท่านจัดรวมขนม
กฺุมาส ๔ ขึ้นเข้าด้วยกัน. ท่านกล่าว
หมายเอาขนมตัวนั่นเอง.

มีคำอธิบายไว้ว่า ทักษิณาที่กำหนดคุณ
ของสมณพฺรหฺมณฺ์ผู้มีคุณแล้ว ยังจิตให้
เลื่อมใส หวังการเกิดขึ้นแห่งผลชำระ
เจตนาทั้ง ๓ ให้หมดจด แล้วถวายจะ
ชื่อว่าน้อยไม่มีเลย, ท่านนั้น ย่อมให้
มหาสมบัตินี่ที่เกิดแล้ว ๆ. ความจริงใน
ข้อนี้ ปราชญ์ได้กล่าวไว้ว่า

บริษัทฺยไนเตคฺคกอมฺมุณีเคชฺชํ อินฺคัสฺสทรี จํกัค
สรํางตฺนถบฺบพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทฺธบูชา

“นตฺถิ จิตฺเต ปสนฺนํมฺหิ
 อปฺปกา นาม ทกฺขิณา
 ตถาคเต वा สมฺพุทฺเฐ
 อถ वा ตสฺส สวาทิ”^๑

อิมสฺส ปนตฺถสฺส ทิปนตฺถาย

“ซีโรทนมหมทาสี
 ภิกฺขุโน ปิณฑาย จรณฺตสฺส
 ตสฺสามे पसुस विमानं
 อจฺจรา กามวณฺณินิหมสฺมิ
 อจฺจรสหฺสฺसानํ ปวรา
 ปสฺส ปุณฺณานํ วิปากं
 เตन मे तातिโส वणฺणे
 เตन मे อิธ मिच्छति.
 อปฺปชฺชนฺติ จ मे โภคา
 येเกจิ मनฺโส ปिया
 เตนมฺหิ เอวณฺชฺลิตานุภาวา
 वणฺणे ज मे सपुपฺทिसा पภาสฺति”^๒ติ.
 เอวมาทีนํ วิमानวตฺถุณิ อหริตพฺพานิ.

“เมื่อจิตเลื่อมใส ในพระตถาคต
 สัมพุทธเจ้า หรือพระสาวกของ
 พระองค์ ทักขิณาจะชื่อว่า น้อย
 ไม่มีเลย”.

ก็เพื่อจะแสดงเนื้อความนี้ ควรนำวิมาน-
 วัตถุเป็นต้นอย่างนี้มาว่า

“ข้าพเจ้า ได้ถวายข้าวสุกคือน้ำ-
 นมสด แก่ภิกษุผู้เที่ยวบิณฑบาต
 ท่านจงดู วิมานของข้าพเจ้านั้นเกิด
 ข้าพเจ้าได้เป็นนางอัปสร มีวรรณะ
 สวยงาม ประเสริฐกว่านางอัปสร
 หนึ่งพัน ท่านจงดูผลบุญทั้งหลาย
 เกิด เพราะผลบุญนั้น วรรณะ
 ของข้าพเจ้าจึงเป็นเช่นนั้น ผลบุญ
 ย่อมสำเร็จแก่ข้าพเจ้า ในที่นี้เพราะ
 ผลแห่งทานนั้น หนึ่ง โภคะทั้งหลาย
 ที่ถูกใจเหล่าใดเหล่าหนึ่ง เกิดขึ้น
 แก่ข้าพเจ้า ข้าพเจ้ามีอานุภาพ
 รุ่งเรืองอย่างนี้ หนึ่ง วรรณะของ
 ข้าพเจ้าส่องทิศทั้งปวง ให้สว่างไสว
 ก็เพราะผลบุญนั้น”.

^๑ จุ. วิมาน. ๒๖/๘๒.

^๒ จุ. วิมาน. ๒๖/๕๖.

ธนธณฺญาติ มุตฺตาทิธนญจ สตฺต
ธณฺณานิ จ. ปจฺวี จ เกวลติ สกลา
เจสา มหาปจฺวีติ สกลปจฺวี หตฺถกตฺ
มณฺณมาโน วทติ.

ปสฺส ผลํ กุมฺมาสปีณฺชียาติ อตฺตโน
ทานผลํ อตฺตโนว ทสฺเสนฺโต
เอวมาห. ทานผลํ กิร โปธิสฺตฺโต จ
สพฺพณฺณพฺพุธา เจว ชานนฺติ. เตเนว
จ สตฺถา อิติวตฺตเก สุตฺตนฺตํ กถณฺโต

“เอวญฺเจ ภิกฺขเว สตฺถา ชาเนยฺยํ
ทานสํวิภาคสฺส วิปากํ, ยถาหํ ชานามิ,
น อทตฺวา ภูณฺชเยยฺยํ, น จ เนสํ
มจฺเจรมลํ จิตฺตํ ปรียาทาย ติฏฺฐเจยฺย.
โยปิ เนสํ อสฺส จริโม อาโลโป จริมา
กพฺพา ตโตปิ น อสํวิภชิตฺวา
ภูณฺชเยยฺยํ, สเจ เนสํ ปฏิกฺคาหกา
อสฺสุ. ยสฺมา จ โข ภิกฺขเว สตฺถา
น. เอวํ ชานนฺติ. ทานสํวิภาคสฺส
วิปากํ, ยถาหํ ชานามิ, ตสฺมา
อทตฺวา ภูณฺชนฺติ, มจฺเจรมลญจ

คำว่า **ทรัพย์และข้าวเปลือก** คือ
ทรัพย์ มีแก้วมุกดาเป็นต้น และข้าวเปลือก
เจ็ดประการ. คำว่า **แผ่นดินทั้งมวล**
ความว่า สำคัญแผ่นดินทั้งสิ้นว่าอยู่ในมือ
จึงกล่าวว่่า ก็แผ่นดินใหญ่ทั้งหมดนั้น.

คำว่า **ท่านจงดูผลแห่งชินขนมกุมมาส**
ความว่า เมื่อจะแสดงผลทานของตนแก่
ตนเท่านั้น จึงตรัสอย่างนี้. ได้ยินว่า
พระโพธิสัตว์และพระสัพพัญญูพุทธเจ้า
ทั้งหลายเท่านั้น ย่อมทราบผลทาน. ก็
เพราะเหตุนี้แหละ พระศาสดาเมื่อ
จะตรัสพระสูตรในอติวุตตกะ จึงตรัสว่า

“ภิกษุทั้งหลาย ก็ถ้าสัตว์ทั้งหลาย
รู้ผลการจำแนกทานเหมือนที่เรารู้แล้ว
ไซ้ร้, สัตว์ทั้งหลายไม่ได้ถวายก่อนแล้ว
จะไม่พึงบริโภค (ด้วยตน) เลย, และจิต
มีมลทินคือความตระหนี่ของสัตว์เหล่านั้น
ก็จะไม่ครอบงำ. สัตว์เหล่านั้นยังไม่ได้แบ่ง
จากก้อนข้าวสุดท้ายของพวกเขา แล้วก็
จะไม่บริโภค, ถ้าหากว่าเขายังมีปฏิคาหก.
ภิกษุทั้งหลาย ก็เพราะเหตุที่สัตว์ทั้งหลาย
ไม่รู้ผลการจำแนกทานเหมือนที่เรารู้
ฉะนั้น, สัตว์ทั้งหลายจึงไม่ได้ถวายก่อน

**บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา**

เนส จิตต์ ปรียาทาย ตัญจตี”ติ.^๑

แล้วบริโภค, มลทินคือความตระหนี่
จึงครอบงำจิตของเขาได้”.

โพธิสตุโตปิ อตฺตโน ฌตฺต-
มฺกฺลทิวเส สณฺชาตปีติปฺราโมชฺโช
อิมานิ ทวีหิ คาทานิ อุทานคิตฺตํ คายิ.

พระโพธิสัตว์เกิดปีติปราโมทย์อุทาน
เพลงขับด้วย ๒ คาทาเหล่านี้ ในวัน
ฉัตรมงคลของพระองค์.

ตโต ปฏฺจาย “รณฺโณ ปิยคิตฺตฺนุ”ติ
โพธิสตุตฺตสฺส นาฏกิตฺติโย จ เสส-
นาฏกคณฺธพฺพาทโยปิ จ อนฺตฺเตปฺรชโนปิ
อนฺโตนคฺรวาสินोปิ พหิณคฺรวาสินोปิ
ปานาคาเรสุปิ สมชฺชมนฺตฺทเลสุปิ
“อมฺหากํ รณฺโณ ปิยคิตฺตฺนุ”ติ ตทฺเว
คิตฺตํ คายนฺติ.

จำเดิมแต่นั้นมา พวกหญิงนักพ่อนของ
พระโพธิสัตว์ นักพ่อนคนธรรมดาที่เหลือ
เป็นต้นบ้าง ชาววังบ้าง ชาวเมืองบ้าง
และคนนอกเมืองบ้าง ต่างรู้ว่า “เพลง
ที่พระราชโปรด” จึงพากันร้องเพลงนั้น
ในโรงสุรบ้าง สถานที่เล่นมหรสพบ้าง
ด้วยคิดว่า “เพลงโปรดปรานของพระ-
ราชาของเรา”.

เอวํ อทฺธานเ คเต อคฺคฺมเหสี ตสฺส
คิตฺตสฺส อตฺถํ ชานิตฺตฺกามา อโหสิ,
มหาสตุตฺตํ ปน ปุจฺฉิตฺตํ น วิสฺหติ.

เมื่อกาลล่วงไปอย่างนี้ พระอักรรมเหสี
อยากจะรู้เนื้อความของเพลงขับนั้น, แต่
ไม่อาจจะทูลถามพระมหาสัตว์ได้.

อถฺสฺสา เอกสฺมี คฺุณฺเน ปสฺสีทิตฺวา
เอกทิวสํ ราชานํ “ภทฺทเท วรณฺตฺเต
ทมฺมิ, วรํ คณฺหาหิ”ติ อาห. สาธุ
ทเว วรํ คณฺหามิตี. หตฺถิอฺสฺสาทิสฺสุ

ครั้งนั้น พระราชาทรงโปรดปรานคุณ
อย่างหนึ่งของพระนาง วันหนึ่งจึงตรัส
ว่า “น้องหญิง เราจะให้พรเจ้า, เจ้าจง
รับพรเถิด”. พระนางทูลว่า เป็นพระคุณ

^๑ ชุ. อิติ. ๒๕/๒๔๓.

เต กิ ทมมีติ.

เทว ตุมฺเห นิสฺสาย น มยฺหํ
กิญฺจि นตฺถิ, น เม เอเตหิ อตฺถิ,
สเจ วรํ ทาทูกามตฺถ, ตุมฺหากํ
กิตฺตสฺส อตฺถํ กุเถตฺวา เทถาติ.

ภทฺเท โภ ทว อิมินา วเรน
อตฺถิ, อญฺญํ คณฺหาหีติ. เทว
อญฺเณน เม อตฺถิ นตฺถิ, เอตเทว
คณฺหามีติ.

สาธุ ภทฺเท กเถสฺสามิ, ตุมฺหํ
ปนฺน เอกิกาย รโห น กเถมิ,
ทฺวาทสโยชนิกาย พาราณสียา
ภริญฺจราเปตฺวา ราชทฺวาวเร รตนมณฺฑปํ
กาเรตฺวา รตนปลฺลงกํ ปญฺญาเปตฺวา
อมจฺจพฺุราหฺมณาทีหิ จ นาคเรหิ เจว
โสฬสฺหิ จ อิตฺถีสหฺสเสหิ ปริวฺโต เตสํ

พระเจ้าข้า หม่อมฉันจะรับพร. ท้าวเธอ
ตรัสว่า บรรดาช่าง ม้าเป็นต้น เราจะ
ให้อะไรแก่เจ้าสักอย่าง.

พระเทวีทูลว่า ข้าแต่สมมติเทพ อะไร ๆ
ของหม่อมฉันที่ไม่ต้องอาศัยพระองค์ไม่มี,
หม่อมฉันไม่ต้องการช่าง ม้าเป็นต้น
เหล่านั้น, ถ้าหากว่าพระองค์จะประทาน-
พรแก่หม่อมฉันละก็, ขอพระองค์จงตรัส
บอกเนื้อความเพลงของพระองค์ประทาน
เถิด.

พระราชชาติตรัสว่า น้องหญิง พรนี้จะมี
ประโยชน์อะไรแก่เจ้าเล่า, เจ้าจงรับพร
อย่างอื่นเถอะ. พระนางทูลว่า ข้าแต่
สมมติเทพ หม่อมฉันไม่ต้องการพร
อย่างอื่น, หม่อมฉันจะรับพรนั้นนั่นแหละ.

พระราชชาติตรัสว่า ตกลงน้องหญิง เรา
จะบอกเจ้า, แต่เราจะไม่บอกแก่เจ้าผู้เดียว
ในที่ลับ, เราจะให้คนตีกลองร้องประกาศ
ไป ในเมืองพาราณสีซึ่งกว้างถึง ๑๒
โยชน์ จะให้สร้างมณฑปแก้วที่ประตู
พระราชวัง ให้ปูบัลลังก์แก้ว อันหมู่
อำมาตย์ และพราหมณ์เป็นต้น พวก

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มชฺฌเม รตนปลลฺงเก นิสิติตฺวา
กเถสฺสามิตฺติ. สา “สาธฺ ทเวา”ติ
สมปฺปฏิจฺฉิ.

ชาวเมือง และหญิงหมั้นหกพันแวดล้อม
นั่งเหนือบัลลังก์แก้วท่ามกลางชนเหล่านั้น
แล้ว จะบอก. พระนางรับว่า “ดีละ
พระเจ้าข้า”.

ราชา ตถา กาเรตฺวา มรฺคณ-
ปริวฺโต สกฺโก เทวราชา วย
มหาชนกายปริวฺโต รตนปลลฺงเก นิสิตฺติ.

พระราชารับสั่งให้ดำเนินการอย่าง-
นั้น มีมหาชนแวดล้อม เหมือนท้าวสักก-
เทวราชมีหมู่เทวดาแวดล้อม ประทับนั่ง
เหนือบัลลังก์แก้ว.

เทวีปิ สพฺพาลงฺการปฺปฏิมณฺฑิตา
กายจฺนภทฺทปิจฺฉิ อตฺถริตฺวา เอกมฺนฺเต
อกฺขิโกภฺยิยา โอลฺเกตฺวา ตถารูเป
จาเน นิสิติตฺวา “เทว ตุมฺหากํ
ตฺสฺสิตฺวา กายนฺมจฺจกฺคิตฺสฺส ตาว
เม อตฺถํ คคณตฺเล ปุณฺณจฺนทํ
อฏฺฐาเปนฺโต วย ปากฺกํ กตฺวา
กเถธา”ติ วตฺวา ตตฺถิยํ คาถมาห

แม้พระเทวี ประดับเครื่องอลังการทั้งปวง
ปลูาดแทนทอง ข้าเลี้ยงดูส่วนข้างหนึ่ง
แล้วประทับนั่งในที่สมควร ทูลว่า “ข้าแต่
สมมติเทพ ขอพระองค์จงตรัสบอก
เนื้อความเพลงมงคลที่พระองค์ชอบร้อง
ให้แจ่มแจ้งแก่หม่อมฉันก่อนเกิด เหมือน
ให้พระจันทร์เพ็ญขึ้นท้องฟ้า” กล่าว
คาถาที่ ๓ ว่า

๑๔๔. “อภิกฺขณฺโณ ราชกฺุณฺช
คาถา ภาสสิ โกลลาธิป
ปุจฺฉามิ ตํ รฏฺฐวฑฺฒน
พาพฺหํ ปิติมโน ปภาสสิ”ติ.

๑๔๔. “ข้าแต่พญาข้าง ผู้มีกุศลธรรม
เป็นใหญ่ พระองค์ตรัสคาถา
เนื่อง ๆ ข้าแต่พระองค์ผู้สร้าง
ความเจริญในแคว้นแคว้น หม่อมฉัน
ขอถามพระองค์ พระองค์มีใจเปี่ยม
ไปด้วยปิตีอย่างล้นพ้น ขอจงตรัส
เถิด”.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินคัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๔-๑๐

ตตถ โกลลาธิปาติ น โส
 โกลสรฎจาธิโป, กุสเล ปน ฐมเม
 อธิปตี กตฺวา วิหฺรติ, เตน น
 อาลปนฺตี เอวมาห, กุสลาธิป
 กุสลชฺฌมาสยาติ อตฺถโถ.

พาฬุหิ ปิติมโน ปภาสสีติ อติวิย
 ปิตียุตฺตจิตฺโต หุตฺวา ภาสสิ, ตสฺมา
 กเถถ ตาว เม เอตาสํ คาทานํ
 อตฺถนฺติ.

อถสฺสา คาทานมตฺถํ อาวีกโรนฺโต
 มหาสตุโต จตฺสฺโส คาทา อภาสิ

๑๕๕. “อิมสฺมีเยว นคเร
 กุเล อญฺญตเร อหุ
 ปรกมฺมกโร อาสิ
 ภาตโก สีลสฺวฺโต.

๑๕๖. กมฺมาย นิกฺขมฺนฺตาหิ
 จตุโร สมณทฺทสํ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้มี
 กุศลธรรมเป็นใหญ่ ความว่าพระเจ้าโกศล
 นั้น ไม่ได้เป็นใหญ่ในแคว้นแคว้นโกศล,
 แต่พระองค์ทำกุศลธรรมให้เป็นใหญ่,
 เพราะเหตุนั้น พระเทวีเมื่อตรัสกับท้าวเธอ
 จึงตรัสอย่างนี้, อธิบายว่า มีกุศลธรรม
 เป็นใหญ่ คือมีอภัยยศในกุศลธรรม.

คำว่า พระองค์มีใจเปี่ยมไปด้วยปีติอย่าง
 ล้นพ้น ของจงตรัสเถิด ความว่า พระองค์
 ตรัสมีจิตประกอบไปด้วยปีติเหลือเกิน,
 เพราะเหตุนั้น ขอพระองค์จงตรัสเนื้อความ
 แห่งคาถาทั้งหลายเหล่านั้น แก่หม่อมฉัน
 ก่อนเถิด.

ครั้งนั้น พระมหาสัตว์เมื่อจะทรง
 เปิดเผยเนื้อความคาถาทั้งหลายให้แจ่มแจ้ง
 แก่พระเทวีนั้น ได้ตรัส ๔ คาถาว่า

๑๕๕. “เราเป็นลูกจ้างที่มีศีล ทำงานให้
 บุคคลอื่น ในตระกูลหนึ่ง ใน
 พระนครนี้นั่นเอง.

๑๕๖. เราออกไปทำงาน ได้เห็นสมณะ
 ๔ รูป ถึงพร้อมด้วยศีลาจารวัตร

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาจารย์ลสมฺปนฺเน
สตีฎเต อนาสเว.

สงบเยือกเย็น หาอาสวะมิได้.

๑๔๗. เตสุ จิตฺตํ ปสาเทตฺวา
นิสีเทตฺวา ปณฺณสฺนฺนเต
อํ พุทฺธาน กุมฺมาลํ
ปสนฺโน เสหิ ปาณิหิ.

๑๔๗. เราทำจิตให้เลื่อมใส ในสมณะ
เหล่านั้น นิมนต์ให้นั่ง บนอาสนะ
ที่ปูไว้ด้วยใบไม้ เลื่อมใส ได้ถวาย
ขนมกุมมาสแก่พระพุทธเจ้าทั้ง
หลาย ด้วยมือของตนเอง.

๑๔๘. ตสฺส กมฺมสฺส กุสลสฺส
อิทํ เม เอทิสํ ผลํ
อนุโกมิ อิทํ รชชํ
ผิตํ ธรรมิมุตฺตมนุ”ติ.

๑๔๘. ผลแห่งกุศลกรรมนั้นของเรา นี้
เป็นเช่นนี้ เราเสวยราชสมบัตินี้
ซึ่งมั่งคั่งสูงสุดในแผ่นดิน”.

ตตฺถ กุเล อญฺญตเรติ นามเณ
วา โคตฺเตน วา อปากฺเฏ เอกสฺมีเยว
กุเล. อหฺนฺติ นิพฺพตฺตี.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า ใน
ตระกูลอื่น ความว่า ในตระกูลหนึ่ง
นั่นเอง ซึ่งไม่ปรากฏนามหรือโคตร.
คำว่า อหฺ แปลว่า บังเกิดแล้ว.

ปรกมฺมกโร อาสินฺติ ตสฺมี กุเล
ชาโต อหํ ทลิตฺทตฺตาย ปรสฺส กมฺมํ
กตฺวา ชีวิกํ กปฺเปนฺโต ปรสฺส
กมฺมกโร อาสี.

คำว่า ทำงานให้บุคคลอื่น ความว่า
เราเกิดในตระกูลนั้นเป็นกรรมกรผู้อื่น
ทำงานให้บุคคลอื่น เลี้ยงชีพเพราะขัดสน.

ภตโกติ ปรเวตฺเตน ภาโต. สีสํวฺโตติ
ปญฺจสีลสํวเร จิตฺ, ภาติยา ชีวนฺโตปิ
ทฺสฺสีลยํ ปหาย สีลสมฺปนฺโนว

คำว่า เป็นลูกจ้าง คือ ถูกเลี้ยงด้วย
ค่าจ้างของคนอื่น. คำว่า มีศีล พระ-
โพธิสัตว์แสดงว่า เราดำรงอยู่ในการ

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินตัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อโหสินฺติ ทีเปติ.

สำรวมศีล ๕, ถึงจะเลี้ยงชีพด้วยการ
รับจ้าง ก็ยังละความทุกข์ ถึงพร้อม
ด้วยศีลที่เดียว.

กมฺมาย นิกฺขมฺนฺตฺตานฺติ ตํ ทิวสํ
กตฺตพฺพสฺส กมฺมสฺส กรณฺตฺถาย
นิกฺขมฺนฺโต อหํ จตุโร สมณฺทฺตสฺส
ภทฺเท อหํ นครา นิกฺขมฺม
มหามคฺคมารุญฺห อตฺตโน กมฺมญฺญิมิ
คจฺจนฺโต ภิกฺขตฺถาย พาราณสีนครํ
ปวิสนฺเต สมิตปาเป จตฺตารो
ปพฺพชิตฺเต อทฺทสํ.

คำว่า เราออกไปทำงาน ความว่า เรา
ออกไปทำงานที่ต้องทำในวันนั้น. คำว่า
ได้เห็นสมณะ ๔ รูป ความว่า น้องหญิง
เราออกจากพระนครเดินไปตามทางใหญ่
ไปยังที่ทำงานของตน ได้เห็นบรรพชิต
๔ รูปผู้มีบาปอันสงบแล้ว กำลังเข้า
พระนครพาราณสีเพื่อภิกษา.

อาจารสฺสสมฺปนฺเนติ เอกวิสฺตียา
อนฺเนสฺนาหิ ชีวิกกปฺปนํ อนาจาโร
นาม, ตสฺส ปฏฺฐิปกฺขเน อาจาเรน
เจว มคฺคผลฺลหิ อากเตน สีเลน จ
สมนฺนาคเต.

คำว่า ถึงพร้อมด้วยศีลาจารวัตร ความว่า
การเลี้ยงชีพด้วยอนเนสนา ๒๑ อย่าง
ชื่อว่า อนาจาร, ผู้ประกอบด้วยอาจารย์
อันเป็นปฏิปักษ์ต่ออนาจาระนั้น และ
ด้วยศีลอันมาแล้วด้วยมรรค และผลทั้ง-
หลาย.

สฺตีญฺญเตติ ราคาทิปรีหาหฺวุปสฺเมน เจว
เอกาทสอกฺคินิพฺพปาเนน จ. สฺตีภาวํ
ปตฺเต. อนาสเวติ กามาสวาทิวริหิตฺเต.

คำว่า สงบเยือกเย็น คือ ถึงความเป็น
ผู้เย็น ด้วยการระงับความเร้าร้อนมีราคะ
เป็นต้น และด้วยการดับไฟ ๑๑ กอง.
คำว่า หาอาสวะมิได้ คือ เว้นจาก
อาสวะมีกามาสวะเป็นต้น.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิตีทิตฺวาติ^๑ วาลุกาสนํ อฺปรี
 สนฺนเต ปณฺณสนฺนเร นิสฺสทาเปตฺวา.
 สนฺนโร หิ อธิ สนฺนโตติ วุตฺโต.

คำว่า **นิมนต์ให้นั่ง** ได้แก่ นิมนต์ให้
 นั่งบนใบไม้ ซึ่งปูไว้เบื้องบนอาสนะทราย.
 ก็เครื่องลาดท่านกล่าวว่ สนฺนต ในบท
 ว่า ปณฺณสนฺนเร นี้.

อทฺนติ เตสํ ทกฺขิโณทกํ ทตฺวา
 สกฺกจฺจํ สเกหิ หตฺเถหิ กุมฺมาสํ
 อทาสี.

คำว่า **ได้ถวาย** ได้แก่ ถวายน้ำทักษิ-
 โณทกแก่ท่านเหล่านั้นแล้ว ได้ถวาย
 ขนมกุมมาสด้วยมือของตนโดยเคารพ.

กุสลสุตฺตาติ อาโรคฺยานวชฺชตฺเถน
 กุสลสุตฺ. **ผลนฺติ** ตสฺส นิสฺสนฺนผลํ.
ผิตฺนติ สพฺพสมฺปตฺติผลฺลิตํ.

คำว่า **กุศล** คือ ชื่อว่า กุศล เพราะ
 อรรถว่าไม่มีโรคและหาโทษมิได้. คำว่า
ผล คือ เป็นผลแห่งกรรมนั้น. คำว่า
มั่งคั่ง คือ สมบูรณ์ด้วยสมบัติทั้งปวง.

เอวํ มหาสตฺตสฺส อตฺตโน กมฺมผลํ
 วิตฺถาเรตฺวา กเถนฺตสฺส สุตฺวา เทวี
 ปสนฺนมนฺนา “สเจ มหาราช เอวํ
 ปจฺจกฺขโต ทานผลํ ชานาถ อิตฺโต ทานิ
 ปฏฺจาย เอกํ ภตฺตปิณฺฑํ ลภิตฺวา
 ฐมฺมิกสมณฺพฺราหฺมณํ ทตฺวาว
 ปรีกฺขฺยฺเชยฺยาถา”ติ โพิสฺตตฺตสฺส ฤตฺติ
 กโรนฺติ

เมื่อพระมหาสัตว์ ตรัสบอกผลกรรม
 ของพระองค์อย่างพิสดารอย่างนี้ พระเทวี
 ทรงสดับ ก็มีพระทัยเลื่อมใสทูลว่า
 “ข้าแต่มหาราช ถ้าพระองค์ทรงทราบ
 ผลทาน โดยประจักษ์อย่างนี้ บัดนี้
 จำเต็มแต่่นี้ไป พระองค์ได้กัณนภัต
 กัณนหนึ่ง ต่อได้ถวายสมณพราหมณ์
 ผู้ทรงธรรมแล้ว จึงควรบริโภคเถิด”
 เมื่อจะทำการชมเชยพระโพธิสัตว์ ได้ตรัส
 คาถานี้ว่า

^๑ น. นิสิตฺเตตฺวา.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินคัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๔๙. “ททํ ภูณฺช จ มา ปมาโท
 จกุกํ วตฺตย โทสลลาธิป
 มา ราช อธฺมมิโก อหุ
 ธมฺมํ ปาลย โทสลลาธิปา”ติ.
 อิมํ คาถมาห.

ตตฺถ ททํ ภูณฺชาติ อญฺเฆสํ
 ทตฺวา ว. อตฺตนา ภูณฺช. มา ปมาโทติ
 ทานาทีสุ ปุณฺเฆสุ มา ปมชฺช.

จกุกํ วตฺตย โทสลลาธิปาติ กุสลชฺฌาสมย
 มหาราช ปฏฺฐิรูปเทสวาสาทิกํ จตฺพุพฺพิธํ
 ธมฺมจกุกํ ปวตฺเตหิ.

จกุกนฺตฺติ รโถ หิ ทฺวีหิ จกุกเกหิ
 กจฺจติ, อยํ ปน กาโย อิมหิ จตฺตฺติ

๑๔๙. “ขอพระองค์จงถวายทานบริโภค
 เกิด และอย่าประมาทในทาน
 เป็นต้น ข้าแต่พระองค์ผู้มีกุศลธรรม
 เป็นใหญ่ ขอพระองค์จงประพฤติ
 ธรรมจักรเกิด ข้าแต่พระราชา
 ขอพระองค์ อย่าได้เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ใน
 ธรรมเลย ข้าแต่พระองค์ผู้มีกุศล-
 ธรรมเป็นใหญ่ ขอพระองค์จงรักษา
 ธรรมเกิด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ขอ
 พระองค์จงถวายทานบริโภคเกิด ความว่า
 ให้แก่ชนเหล่าอื่นก่อนแล้ว ตนจึงบริโภค.
 คำว่า อย่าประมาทในทาน เป็นต้น คือ
 อย่าได้ประมาทในบุญทั้งหลาย มีทาน
 เป็นต้น.

คำว่า ข้าแต่พระองค์ผู้มีกุศลธรรมเป็น
 ใหญ่ ขอพระองค์จงประพฤติธรรมจักร
 เกิด ความว่า ข้าแต่มหาราช ผู้มี
 อธิปไตยในกุศลธรรม ขอพระองค์
 ประพฤติธรรมจักร ๔ อย่างมีการอยู่ใน
 ประเทศอันสมควร เป็นต้น.

คำว่า ธรรมจักร ความว่า กิรตวิงไป
 ได้ด้วยล้อทั้ง ๒, แต่กายนี้ไปสู่เทวโลก

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จกุกเกหิ เทวโลกัง กจจติ, เตเน เต
“ธมฺมจกุกนฺ”ติ สงฺขยํ กตา. ตํ ตวํ
จกุกํ ปวตฺเตหิ.

ด้วยจักร ๔ เหล่านี้, เพราะเหตุที่
จักร ๔ เหล่านี้ถึงการนับว่า “ธรรม-
จักร”. ขอพระองค์ก็จงประพตจักรนั้น
เถิด.

อธมฺมิโกติ ยถา อญฺเณ ฉนฺทาคตฺติ
กจจนฺตา โลกํ อจฺจยฺนฺเต ปิเพตฺวา
วีย ฐนเมว สงฺกทฺตฺนฺตา อธมฺมิกา
โหนติ, ตถา ตวํ มา อธมฺมิโก อหุ.

คำว่า เป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ความว่า
ชนอื่นล่าเอียง เพราะฉันทาคติเบียดเบียน
ชาวโลก กอบโกยทรัพย์มาฝ่ายเดียว
เหมือนหีบอ้อย ไม่ตั้งอยู่ในธรรม ฉันท,
ขอพระองค์อย่าเป็นผู้ไม่ตั้งอยู่ในธรรม
ฉันทนั้นเลย.

ธมฺมํ ปาลยาติ

คำว่า ขอพระองค์จงรักษาธรรมเถิด
ความว่า ขอพระองค์จงป้องกัน คือ
รักษา, ได้แก่ อย่าสละ ทศพิชราช-
ธรรมนี้เท่านั้น คือ

“ทานํ สีลํ ปริจจาคํ
อาชฺชวํ มทฺทวํ ตปํ
อกุโภธํ อวิหีสญฺจ
ขนฺตฺตฺยจ อวิโรธนฺ”ติ

“ทาน ๑ สีล ๑ บริจาค ๑
ความซื่อตรง ๑ ความอ่อนโยน ๑
ความเพียร ๑ ความไม่โกรธ ๑
การไม่เบียดเบียน ๑ ความอดทน
๑ และการไม่ยินดียินร้ายอีก ๑”.

อิมํ ปน ทสฺวิชฺชราชธมฺมเมว ปาลย
รกฺข, มา ปริจฺจช.

พระมหาสัตว์ทรงรับคำของพระ-
นาง ตรัสคาถาว่า

มหาสตุโต ตสฺสา วจนํ
สมฺปฺปฺยฺจฺฉนฺโต

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๕๐. “โสหิ ตเทว ปุณฺปุณฺนี
 วฏฺฐมฺ อัจจิสฺสามิ โสภเน
 อริยาจริตฺ สุกุสเส
 อรหนฺโต เม มนาปาว ปสฺสิตฺตุนฺ”ติ.
 คาถมาห.

ตตถ	วฏฺฐมนฺติ	มคฺคํ.
อริยาจริตฺ	อริเยหิ	พุกฺุชาทึหิ
อาจิจฺฉนฺ.		

สุกุสเสติ โสภเน โกสสรณฺโวย สุกฺุเตติ
 อตฺถโก.

อรหนฺโตติ กิเลสฺเห อารกตฺตา,
 อรานนฺจ อรีนนฺจ หตตฺตา, ปจฺจยानํ
 อรหตตฺตา ๔อวัลทุชนามา ปจฺจเจก-
 พุกฺุชา.

อิทํ วุตฺตํ โหติ ภทฺเท โกสสรราชธีเต
 โสหิ “ทานํ เม ทินฺนุนฺ”ติ ติตฺติ
 อกตฺวา ปุณฺปุณฺนี ตเทว อริยาจริตฺ
 ทานมคฺคํ อัจจิสฺสามิ,

๑๕๐. “เรานั้น จะประพฤติตามทางนั้น
 นั้นแหละ ในธรรมงามเป็นกุศล
 ซึ่งพระอริยประพฤติเป็นประจำ
 (เพราะเหตุนั้น) พระอรหันต์ทั้ง-
 หลาย จึงพอใจอยากเห็นเรา”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า วฏฺฐมฺ
 ได้แก่ หนทาง. คำว่า พระอริยะ
 ประพฤติเป็นประจำ ได้แก่ พระอริยะ
 ทั้งหลายมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ประพฤติ
 สังสมมาแล้ว.

คำว่า เป็นกุศล คือ ในธรรมงามได้แก่
 ในความฉลาดของพระเจ้าโกศล.

คำว่า พระอรหันต์ทั้งหลาย คือ พระ-
 บัณฑิตพระพุทธเจ้าได้ชื่ออย่างนี้เพราะห่างไกล
 จากกิเลส ๑, เพราะทำลายซึ่งกำและ
 กำจัดข้าศึกเสียได้ ๑, เพราะควรแก่ปัจจัย
 ทั้งหลาย ๑.

มีคำอธิบายว่า น้องหญิง ผู้เป็นธิดา
 ของพระเจ้าโกศล เรานั้นยังไม่อึดใจว่า
 “เราถวายทานแล้ว” จะประพฤติทาง
 แห่งทานที่พระอริยะประพฤติเป็นประจำ,

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มยห์ หิ อคฺคทกฺขิณฺเณยฺยตฺตา อรหฺนุโต
มฺนาปทสฺสหนา จีวราทินิ ทาทุกามตาย
เตเยว ปสฺสิตฺตุ อิจฺฉามิตฺติ.

การพบพระอรหันต์เป็นที่ชอบใจของเรา
เพราะเป็นอัครทักขิไณยบุคคล เรา
ปรารถนาจะเห็นพระอรหันต์เหล่านั้น
นั้นแหละ เพราะอยากจะถวายปัจจัยมี
จีวรเป็นต้น.

อิทฺถจ ปน วตฺวา ราชา
เทเวีย สมฺปตฺติ โอลฺเกตฺวา “ภทฺเท
มฺยา ตว ปุริมภาเว อตฺตโน
กุสลกมฺมํ วิตฺถาเรตฺวา กถิตํ, อิมาสฺ
ปน นารินํ มชฺเฌ รูปเณ วา
ลีฬหาวิลาเสน วา ตยา สทิสฺสี
เอกาปี นตฺถิ, सा तुवं ก็
กมฺมํ กตฺวา อิมํ สมฺปตฺติ ปฏฺฐิลมฺ”ติ
ปุจฺจนฺโต ปุน คาทมาห

ฝ่ายพระราช รัตน์ตรัสดังนี้แล้ว
ทรงตรวจดูสมบัติของพระเทวี ตรัสถาม
ว่า “ที่รัก เราได้บอกกุศลกรรมของตน
ในภพเก่า แก่เจ้าจนพิสดารแล้ว, ก็ใน
ท่ามกลางนารีเหล่านี้ ไม่มีแม่สักคนหนึ่ง
ที่จะเหมือนเจ้า จะโดยรูปก็ตาม โดย
ความงามแห่งการเยื้องกรายก็ตาม, เจ้า
นั้นทำกรรมอะไรไว้จึงได้สมบัตินี้” ตรัส
คาถาอีกว่า

๑๕๑. “เทวี วีย อจฺจรูปมา
มชฺเฌ นาริณฺณสฺส สโสมลฺสิ
ก็ กมฺมมกาสิ ภาทฺทกํ
เกนาสิ วณฺณวตฺติ สุกฺโกลเล”ติ.

๑๕๑. “เจ้างาม เหมือนนางอัปสรเทพเทวี
ท่ามกลางหมู่นารี เจ้าได้ทำกรรมดี
อะไรไว้ ดูกรนางผู้ฉลาด เจ้ามี
วรรณะงาม เพราะกรรมอะไร”.

ตสฺสจฺจโถ ภาทฺเท สุกฺโกลเล
โกสลรณฺโณ สฺฐิตฺเต ตวํ รูปสมฺปตฺติยา
อจฺจรูปมา ตฺถิสฺปุเร สกุกเทวรณฺโณ
อณฺณตรา เทวธิตา วีย อิมสฺส

เนื้อความแห่งคาถานั้นว่า น้องหญิง
ผู้ฉลาด ซึ่งเป็นธิดาผู้ดีของพระเจ้าโกศล
เจ้ามีรูปเปรียบด้วยนางอัปสร เพราะ
รูปสมบัติ เป็นราวกะว่าเทพธิดาองค์ใด

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นารีคนสุส มชฺเฌ อติวิย โสภสิ,
 ปุพฺเพ กิณฺนาม ภทฺทกั กฺลฺยาณกมฺม
 อกาสิ, เกนาสิ การณฺน เหว
 วนฺณวตี ชาตาคี.

อถสุส สา ชาตีสฺสรณาณฺน
 ปุริมภาเว กฺลฺยาณกมฺม กเถนฺตี เสส
 คาถทฺวยมาห .

๑๕๒. “อมฺพฏฺจกฺลฺสุส ขตฺตฺย
 ทาสยาหิ ปฺรเปสิยา อหุ
 สณฺณตฺตา จ ฐมฺมชีวินี
 สีสฺวตี จ อปาปทฺสฺสนา.

๑๕๓. อุกฺุฏฺฏภตฺตํ อหิ ตทา
 จรฺมานสุส อทาสี ภิกฺขุโน
 จิตฺตฺตา สฺมฺนา สยิ อหิ
 ตสุส กมฺมสุส ผลํ มเมทิสฺน”ติ.

สาปิ กิร ชาตีสฺสราว อโหสิ, ตสฺมา
 อตฺตโน ชาตีสฺสรณาณฺน ปฺริจฺฉินฺทิตฺวา
 กเถสิ.

องค์หนึ่งของท้าวสักกเทวราชในไตรทศ-
 บุรี งามเหลือเกินท่ามกลางหมู่নারีนี,
 เข้าได้กระทำการมดีงามอะไรไว้ ใน
 กาลก่อน, เจ้าเกิดมีผิวพรรณอย่างนี้
 เพราะเหตุไร.

ที่นั่น พระนางเมื่อจะตรัสบอก
 กรรมงามในภพก่อนด้วยญาณระลึกชาติ
 แก่ท้าวเธอ จึงตรัส ๒ คาถาที่เหลือว่า

๑๕๒. “ข้าแต่กษัตริย์ หม่อมฉันเป็นทาสี
 รับใช้ผู้อื่น แห่งตระกูลกุกุมพี
 เป็นหญิงสำรวม เป็นอยู่โดยธรรม
 มีศีล และไม่ทำบาป.

๑๕๓. กาลนั้น หม่อมฉัน ได้ถวายภัตร
 ที่คดขึ้นแล้วแก่ภิกษุเที่ยวบิณฑบาต
 หม่อมฉันเองยินดี ราวเรียง เชื่อ
 ผลกรรมนั้นว่า ทานของเราจักเป็น
 เช่นนี้ (จักมีผล)”.

ได้ยินว่า พระมเหสีแม้นั้นระลึกชาติได้
 เหมือนกัน, เพราะฉะนั้น นางจึงกำหนด
 ด้วยญาณระลึกชาติของตนก่อนจึงได้ตรัส.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ อมฺพญฺจกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก-
กฺกฺกฺกฺก. ทาสยาหนฺติ ทาสี อหํ,
“ทาสาหน”ติปิ ปาโจ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า
อมฺพญฺจกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก คือ ตระกูลกุกุมพี. คำว่า
ทาสยาหนฺติ คือ เราได้เป็นทาสี, พระบาลี
ว่า “ทาสาหน” ดังนี้ก็มี.

ปรเปติยาติ ปเรหิ ตสฺส ตสฺส กิจฺจสฺส
กรณตฺถาย เปสิตพฺพา เปสนการิกา.

คำว่า รับใช้ผู้อื่น คือ หม่อมฉันเป็น
หญิงรับใช้ที่ผู้อื่นพึงส่งไปทำกิจนั้น ๆ.

สณฺณตาติ ทาสีโย นาม ทุสฺสีลา
โหนฺติ, อหํ ปน ตีหิ ทฺวาเรหิ
สณฺณตา สีสสมฺปนฺนา.

คำว่า เป็นหญิงสำรวม ความว่า ธรรมดา
ว่าทาสีทั้งหลายเป็นผู้ทุศีล, แต่หม่อมฉัน
เป็นหญิงสำรวมด้วยทวารทั้ง ๓ ถึงพร้อม
ด้วยศีล.

ธมฺมชีวินีติ ปรวณฺจนาทีนํ อกฺตฺวา
ธมฺเมเน สเมเน ปวตฺตติชชีวิกา. สีสวตฺติติ
อาจารสมฺปนฺนา คุณวตฺติ อหํ.

คำว่า เป็นอยู่โดยธรรม คือ ไม่กระทำ
การล่อลวงผู้อื่นเป็นต้น ให้ชีวิตเป็นไปโดย
ธรรมสม่ำเสมอ. คำว่า มีศีล ได้แก่
หม่อมฉันถึงพร้อมด้วยอาจารย์ มีคุณ.

อปาปทสฺสนาติ กัลยาณทสฺสนา
ปิยธมฺมา.

คำว่า อปาปทสฺสนา คือ แสดง
กัลยาณธรรม ได้แก่ มีธรรมเป็นที่รัก.

อุทฺทฏฺภกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺกฺก-
โกฏฺฐาเสวเสน อุทฺทริตฺวา ลทฺทฎภาคภกฺกฺกฺกฺก.

คำว่า ภัตฺรที่คดขึ้น คือ ภัตฺร
ที่มีส่วนอันตนคดขึ้นได้แล้วด้วยสามารถ
ส่วนที่ถึงแก่ตน.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภิกขุโนติ ภินนภิเลสสฺส ปจฺเจก-
พุทฺธสฺส. จิตฺตา สุขฺมาติ ตฺฐจา
โสมนสฺสชาตา กมฺมผลํ สทฺทหนฺตี.

ตสฺส กมฺมสุตฺตาติ ตสฺส เอกภิกฺขา-
ทานกมฺมสฺส. อิํ วุตฺตํ โหติ อํ
มหาราช ปุพฺเพ สาวตฺถิยํ อณฺเฑตรสฺส
กุกฺกุณฺพิกกฺกุณฺสฺส ทาสี หุตฺวา อตฺตโน
ลทฺธภาคภตฺตํ อาทาย นิกฺขมฺนฺตี เอกํ
ปจฺเจกพุทฺธํ ปิณฺฑทาย จรฺนฺตํ ทิสฺวา
อตฺตโน ตณฺหํ มิลาเปตฺวา
สณฺเฑมาทิกุณฺสมฺปนฺนา กมฺมผลํ
สทฺทหนฺตี ตสฺส ตํ ภตฺตํ อทาสี,
สาหํ ยาวตายุกํ จตฺวา กาลํ กตฺวา
ตตฺถ สาวตฺถิยํ โกสฺสรณฺเอยํ
อคฺคฺคมเหสียา กุจฺฉิมฺหิ นิพฺพตฺติตฺวา
อิทานิ ตว ปาเท ปริจฺรมาณา
เอวรूपิ สมฺปตฺตี อนฺุภวามิ, ตสฺส เม
กมฺมสฺส อิทมฺมิตฺสํ ผลนฺตี.

ตตฺถ คุณฺสมฺปนฺนानํ ทินฺนทานสฺส
มหปฺผลภาวทสฺสนตฺถํ

คำว่า แก่ภิกษุ คือ แก่พระปัจเจกพุทฺธ-
เจ้าผู้ทำลายกิเลส. คำว่า ยินดีว่าเรื่อง
คือ ยินดีเกิดโสมนัสเชื่อผลกรรมอยู่.

คำว่า แห่งกรรมนั้น คือ แห่งกรรมคือ
การถวายภิกษาส่วนหนึ่งนั้น. มีคำ
อธิบายว่า ข้าแต่มหาราช หม่อมฉัน
เป็นทาสีของตระกูลกุกฺกุณพิตรตระกูลหนึ่ง
ในพระนครสาวัตถี ในกาลก่อน ถือเอา
ส่วนภัตที่ตนควรได้ ออกไปพบพระ-
ปัจเจกพุทฺธเจ้ารูปหนึ่ง ซึ่งกำลังเที่ยว
บิณฑบาต ทำลายความอยากของตน
ให้เหือดแห้งไป ถึงพร้อมด้วยคุณ มี
ความสำรวมเป็นต้น. เชื่อผลกรรม ได้
ถวายภัตนั้นแต่ท่าน, หม่อมฉันนั้น
ดำรงอยู่ตราบเท่าอายุแล้วกระทำกาละไป
บังเกิดในท้องของพระอัครมเหสีของพระ-
เจ้าโกศลในพระนครสาวัตถีนั้น เป็น
บาทบริจาริกาของพระองค์ในบัดนี้ ย่อม
เสวยสมบัติเห็นปานนี้, ผลกรรมของ
หม่อมฉันนั้นเป็นเช่นนี้.

เพื่อจะแสดงทานที่ถวายแล้วแก่ผู้ถึงพร้อม
ด้วยคุณ มีผลมากในเรื่องนั้น จึงควร
กล่าวคาถาให้พิสดารเป็นต้นว่า

**บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา**

“อกุคโต เว ปสนุหานัน
 อกุคํ ปุณฺณํ ปวทุตฺตติ
 อกุคํ อายุ จ วณฺโณ จ
 ยโส กิตฺติ สุขํ พลํ
 อกุคสุส ทาตา เมธาวิ
 อกุคธมฺมสมาหิโต
 เทวภูโต มนุสฺโส वा
 อกุคปฺปตฺโต ปโมทติ.^๑
 เอส เทวมนุสฺसानัน
 สพุพกามทโท นิธิ”^๒

อาทิกากา วิตุถาเรตพพา.

อิติ เต อุโภปิ อตฺตโน ปุริมกมฺมํ
 วิตุถาเรน กเถตุวา ตโต ปฏฺจาย
 จตุสฺส นครทฺวาเรสฺส นกรมชฺเฌ
 นิเวสนทฺวาเรติ จ ทานสาลาโย
 การาเปตุวา สกลชมฺพุทฺธิปํ อุนฺนงฺคลํ
 กโรนฺตา มหาทานํ ปวตฺเตตุวา สิลล์
 รกฺขิตฺวา อุโปสถกมฺมํ กตฺวา
 ชีวิตปริโยसानเ สคฺคปฺรายนา อหฺสฺ.

“บุญอันเลิศ ย่อมเจริญแก่บุคคล
 ผู้เลื่อมใส โดยความเป็นของเลิศ
 อายุ วรรณะ ยศ เกียรติ สุข
 และกำลัง เป็นสิ่งดีเลิศ เทวดาหรือ
 มนุษย์ ผู้มีปัญญา ให้ธรรมอันเลิศ
 ตั้งมั่นอยู่ในธรรมอันเลิศ ถึงความ
 เป็นผู้เลิศแล้วย่อมบันเทิง นี่เป็น
 บุญนิธิ อันให้สมบัติน่าใคร่ทุกอย่าง
 แก่เทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย”.

พระราชอาและพระอัครมเหสีแม่
 ทั้งสองนั้น ครั้นตรัสบอกกรรมเก่าของ
 ตน โดยพิสดารด้วยประการฉะนี้แล้ว
 จำเดิมแต่นั้นมา ก็ให้สร้างโรงทานขึ้น
 ๖ แห่ง คือ ที่ประตูเมืองทั้ง ๔ ท้ามกลาง
 พระนคร และที่ประตูพระราชนิเวศน์
 กระทำชาวชมพูทวีปทั้งสิ้นให้พักไถนา
 ให้ทานเป็นการใหญ่ รักษาศีล กระทำ
 อุโบสถกรรม ในเวลาสิ้นสุดชีวิต ได้ไป
 เกิดในสวรรค์.

^๑ พุ. อิติ. ๒๕/๒๕๕.

^๒ พุ. พุ. ๒๕/๑๒.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สดุตา อิมิ ฌมมเทสนนํ อاهرิตวา
 ชาตกํ สโมธานะสิ “ตทา เทวี
 ราหุลมาตา อโหสิ, ราชา ปน
 อหเมวา”ติ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนาขึ้นมาแล้ว ทรงประชุมชาดกว่า
 “พระเทวีในครั้งนั้นเป็นมารดาราहुล,
 ส่วนพระราชาได้เป็นเราตถาคตแล”.

กุมฺมาสปิณฺฑชชาตกวนฺณนา ทสฺมา.

พรรณนากุมฺมาสปิณฺฑชชาตก ที่ ๑๐ จบ.

๑๑. ปรนตปชาตก (๔๑๖)

๑๕๔. “อาคมิสฺสติ เม ปาปํ
 อาคมิสฺสติ เม ภยํ
 ตทา हि जलिता साखा
 मनुसुसेन मिकेन वा.
๑๕๕. ภีรुยา นฺน เม กาโม
 อวิทุเร वसनुติยา
 -กริสฺสติ กิสํ ปณฺฑุ
 สาว สาखा ปรนตป.
๑๕๖. โสจยิสฺสติ มํ กนฺดา
 คาเม วสํ อนินฺทิตา
 กริสฺสติ กิสํ ปณฺฑุ
 สาว สาखा ปรนตป.
๑๕๗. ตยา มํ หสิตาปงฺคิ
 मिहितानि गणितानि ज
 गिसं पण्डुं गريسฺสติ
 สาว สาखा ปรนตป.
๑๕๘. อคฺมา นฺน โส สทฺโท
 อสฺสิ นฺน โส ตว
 อกฺขาตํ นฺน ตํ เตน
 โย ตํ สาขมกมฺปิ.

๑๑. ปรนตปชาตก (๔๑๖)

๑๕๔. “บาปจะต้องมาถึงข้าพเจ้า ภัยจะ
 ต้องมาถึงข้าพเจ้า เพราะว่าใน
 ตอนนั้น มีมนุษย์ หรือสัตว์ป่า ทำให้
 กิ่งไม้ไหว.
๑๕๕. การที่ฉันรักใคร่ผู้หญิง ที่อยู่ไม่ไกล
 จากที่นี่ คงจะทำให้ฉันผอมเหลือง
 เป็นแน่ เหมือนกิ่งไม้กิ่งนั้น ทำให้
 ปรนตปะผอมเหลือง.
๑๕๖. ภรรยาชอบรัก ผู้งามหาที่ติมิได้
 อยู่ทางบ้าน จะทำไฟให้เศร้าโศกถึง
 ซึ่งจะทำให้พี่ผอมเหลือง เหมือน
 กิ่งไม้กิ่งนั้น ทำให้ปรนตปะผอม-
 เหลือง.
๑๕๗. เจ้ามีหางตาดำ ยึดกับพี่ และเจรจา
 กับพี่ จะทำให้พี่ผอมเหลืองเหมือน
 กิ่งไม้กิ่งนั้น ทำให้ปรนตปะผอม-
 เหลือง.
๑๕๘. เสียงนั้นได้มาถึงแน่แล้ว เสียงนั้น
 ได้บอกแก่พระองค์แน่แล้ว ผู้ที่ทำให้
 กิ่งไม้ไหว ไหว ได้บอกเรื่องนั้น
 แน่แล้ว.

บริษัทยูไนเต็ดคอมมูนิเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๕๙. อิทํ โข ตํ สมากมม
 มม พาลสฺส จินฺติตํ
 ตทา หิ จลิตา สาขา
 มนุสฺเสน มิเคน วา.

๑๖๐. ตเถว ตวํ อเวทสิ
 อวญฺจิ ปิตรํ มม
 หนฺตฺวา สาขาหิ ฉาเทนฺโต
 อากมิสฺสติ เต ฆยนฺ”ติ.

ปรนตปชาตกํ เอกาทสมํ.

กนฺธารวคฺโค ทฺติโย.

๑๕๙. เรื่องที่ข้าพเจ้าผู้เฒ่าเฒ่า คิดไว้ว่า
 จะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ ทำให้กิ่งไม้
 ไหวในครั้งนั้น เรื่องนี้ฉัน ก็มา
 เผชิญหน้าเข้าแล้ว.

๑๖๐. ท่านก็รู้อยู่อย่างนั้นเหมือนกันว่า
 ได้ลวงบิดาของเราไป ครั้นฆ่าแล้ว
 ก็เอากิ่งไม้ปิดไว้ เพราะเกรงว่าจะ
 มีภัยมาถึงตัว (จากผู้ที่รู้เรื่อง)”.
 ปรนตปชาตก ที่ ๑๑.
 กัณฐารวรรค ที่ ๒.

๑๑. ปรนตปชาตกถุณณา

(๔๑๖)

อากมิสฺสติ เม ปาปนฺติ อิทฺ
สตุถา เวพฺพวเน วิหรนฺโต เทวทตฺตสฺส
วธาย ปริสกุณฺโณ อารพฺภ กเถสิ.

ตทา หิ ธมฺมสภายํ กถํ
สมุจฺจาเปสฺสุ “อาวุโส เทวทตฺโต
ตถาคตฺตสฺส มารณตฺถเมว ปริสกุณฺโณ
ธนุคฺคเห ปโยเชสิ สิลํ ปวิชฺฌิ นาพาคิริ
วิสุชฺชชาเปสิ ตถาคตฺตสฺส วินาสนตฺถเมว
อุปายํ กโรตี”ติ. สตุถา อากนฺตฺวา
“กาย นฺตฺถ ภิกฺขเว เอตฺรหิ กถาย
สนฺนิสิณฺหา”ติ ปุจฺฉิตฺวา “อิมาย นามา”ติ
วุตฺเต “น ภิกฺขเว อิทาเนว วธาย-
ปริสกุณฺโณ ปุพฺเพเปส มม วธาย
ปริสกุณฺโณ ตาสมตฺตํปี ปน กาคุ
อสกุโกนฺโต อตฺตโนว ทุกฺขํ อนฺุโกตี”ติ
วตฺวา อตีตํ อหริ.

๑๑. พรรณนาปรันตปชาดก

(๔๑๖)

พระศาสดา ประทับอยู่ ณ พระ-
เวฬุวันวิหาร ทรงปรารภถึงการที่
พระเทวทัตพยายามจะปลงพระชนม์ จึง
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า **บาปจะต้อง
มาถึงข้าพเจ้า** ดังนี้เป็นต้น.

เรื่องราวโดยพิสดารมีว่า ครั้งนั้น
ภิกษุสนทนากันในธรรมสภาว่า “ท่าน
ทั้งหลาย พระเทวทัตพยายามเพื่อจะปลง
พระชนม์พระตถาคตอย่างจริงจัง คือส่ง
นายขมังธนู (นักแม่นธนู) กลิ้งหิน ให้
ปล่อยข้างนาพาคิริ ทำอุบายเพื่อความ
พินาศแด่พระตถาคตทีเดียว”. พระศาสดา
เสด็จมาตรัสถามว่า “ภิกษุทั้งหลาย เวลา
นี้พวกเรากำลังนั่งสนทนาเรื่องอะไรกัน
เล่า” เมื่อภิกษุทั้งหลายกราบทูลว่า “เรื่อง
ชื่อนี้” จึงตรัสว่า “ไม่ใช่แต่ในชาตินี้
เท่านั้น ภิกษุทั้งหลาย เทวทัตพยายาม
ที่จะฆ่าเรา แม้ในชาติก่อน เทวทัตก็
พยายามที่จะฆ่าเราแต่ไม่อาจที่จะทำได้
แม้แต่จะให้สะดุ้งกลัว เสวยทุกข์ของตน”
แล้วจึงทรงนำอดีตนิทานมาตรัสว่า

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
 รชชํ กาเรนเต โพิสตุโต ตสฺส
 อकुคมเสสียา กุจุมหิ นิพุตติตฺวา
 วยปฺปโต ตกุกสิลา ยํ สพฺพลิปฺปานิ
 สิภฺขติ, สพฺพรุทมนฺตํ อุกฺกณฺหิ. โส
 อาจริยสฺส อนุโยคํ ทตฺวา พาราณสียํ
 ปจฺจจากจฺฉิ.

ปิตา ตํ อฺปรชฺเช จเปสิ. กิณฺจายิ
 อฺปรชฺเช จเปสิ มารฺาเปตฺกานิ ปน
 หุตฺวา นํ ทฏฺฐูปิ น อิจฺฉิ. อเถกทิวสํ
 เอกา สิคาสิ เทว ปุตฺตเก คเหตุว
 รตฺตี มนุสฺเสสฺส ปฏิสลฺลีเนสฺส นิทฺธมเนน
 นครํ ปาวิสฺสิ. โพิสตุตสฺส ปาสาเท
 สยนคพฺภปสฺเส เอกา सालา อตฺถิ,
 ตตฺถเกโก อทฺธิกมนุสฺโส อฺปาหนา
 โอมุณฺจิตฺวา ปาทมฺุเล ภูมียํ จเปตฺวา
 เอกสฺมี ผลเก นิปฺชฺชิ, น ตาว
 นิทฺทายติ. ตทา สิคาสิยา เทว โปตกา
 ฉาตา วิรวิสฺสุ.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติอยู่ ณ กรุงพาราณสี
 พระโพิสสัตว์เกิดในพระครรภ์ของพระ-
 อัครมเหสีของพระเจ้าพรหมทัตนั้น ทรง
 เจริญวัยแล้ว ได้ทรงศึกษาสรรพศิลป-
 ศาสตร์ ที่นครตักสิลา, ทรงเรียนมนต์
 รู้เสียงสัตว์ร้องได้ทุกชนิด. ท่านได้ให้การ
 ทดสอบแก่พระอาจารย์แล้วก็เสด็จกลับ
 พระนครพาราณสี.

พระราชบิดาทรงตั้งพระโพิสสัตว์นั้นไว้
 ในตำแหน่งพระอุปราช. ทรงตั้งใน
 ตำแหน่งอุปราช แม้ก็จริง ถึงอย่างนั้น
 พระองค์มีพระประสงค์จะให้ประหารชีวิต
 เสียทั้งไม่ทรงประสงค์ที่จะทรงเหยียด
 ถึงพระโพิสสัตว์นั้น. อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อ
 คนทั้งหลายกำลังหลับตอนกลางคืน แม้
 สุนัขจึงจอกตัวหนึ่งพาลูกน้อย๒ตัวเข้าไป
 ในเมืองทางที่ระบายน้ำ. ทางด้านห้อง
 บรรทมในปราสาทของพระโพิสสัตว์ มี
 ศาลาอยู่หลังหนึ่ง, ที่ศาลานั้น คน
 เดินทางคนหนึ่งถอดรองเท้า(หนัง)วางไว้
 ที่พื้นดินใกล้เท้า แล้วนอนอยู่บนแผ่น
 กระดานแผ่นหนึ่ง, แต่ยังไม่ทันหลับ.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อถ เน สา มาตา “ตาด มา
 สทฺทํ กิริตฺถ, เอติสฺสา สาสา ย เอโก
 มนุสฺโส อูปาหนา โอมุญฺจิตฺวา ภูมียํ
 จเปตฺวา ผลเก นิปนฺโน น ตาว
 นิทฺทายติ เอตสฺส นิทฺทายนกาเล
 เอตา อูปาหนา อหริตฺวา ตุมฺเห
 ขาทาเปสฺสามิ”ติ อตฺตโน ภาสาย
 อาห. โพิสฺสโต มนฺตานุภาเวน ตสฺสา
 ภาสํ ชานิตฺวา สยนคพฺภา นิกุมม
 วาตปานํ วิวริตฺวา “โก เอตฺถา”ติ
 อาห. อหํ เทว อทฺธิกมนุสฺโสติ.
 อูปาหนา เต กหนฺติ. ภูมียํ เทวาติ.
 อุกฺขิปิตฺวา โอลมฺพิตฺวา จเปหิติ. ตํ
 สุตฺวา ลิกาสิ โพิสฺสตฺตสฺส กุชฺฌิ.

ปุเนกทิวสํ สา ตเถว นครํ
 ปาวิสสิ ตทถ เอโก มตฺตมนุสฺโส
 “ปานียํ ปวิสฺสามิ”ติ โปกฺขรณิ
 โอตรนฺโต ปติโต นิมุคฺโค นิสฺสาโส
 มริ. นิวตฺถา ปนสฺส เทว สาฎกา

ตอนนั้นลูกเล็ก ๒ ตัวของแม่สุนัขจึงจอก
 หิวจึงร้องขึ้น.

ลำดับนั้น แม่สุนัขจึงจอกพูดกับลูก๒ตัวนั้น
 ด้วยภาษาของมันว่า “ลูกเอ๋ย อย่าเอ็ด
 ไป, ที่ศาลานั้นมีคน คนหนึ่งถอดรองเท้า
 วางไว้ที่พื้นดินนอนอยู่บนแผ่นกระดาน
 ยังไม่ทันหลับ ในเวลาเขาหลับแล้วแม่จะ
 เอารองเท้านั้นมาให้เจ้ากิน”. พระโพธิ-
 สัตว์ ทราบภาษาของมันด้วยอานุภาพ
 ของมนต์ จึงออกจากห้องบรรทม แล้ว
 ทรงเปิดพระเกตุมาลาว่า “ใครอยู่ที่นั่น”.
 คนเดินทางกล่าวว่า เทวะ ข้าพเจ้าเป็น
 คนเดินทาง. พระโพธิสัตว์ถามว่า รองเท้า
 ของท่านอยู่ที่ไหน. คนเดินทางกล่าวว่า
 อยู่ที่พื้นดิน พระเจ้าข้า. พระโพธิสัตว์
 กล่าวว่า เอาขึ้นมาแขวนไว้เสีย. แม่
 สุนัขจึงจอกได้ฟังคำนั้น ก็โกรธพระ
 โพธิสัตว์.

วันรุ่งขึ้นแม่สุนัขจึงจอกนั้น ก็เข้า
 เมืองโดยวิธีเดียวกันนั้น คราวนั้นมี
 คนเฒ่าคนหนึ่ง ลงไปสรวัดด้วยความ
 ตั้งใจว่า “จะดื่มน้ำ” พลัดตกลงไปจมน้ำ
 หายใจไม่ออกตาย. ก็เขามีผ้าห่มอยู่

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินเทอร์เน็ต จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

นิวาสนนฺตเร กหาปณสหสฺสํ องฺคุลียา
 จ มุฑฺฑิกกา อตฺถิ. ตทาปิ सा ปุตุตฺเท
 “ฉาตมฺหา อมฺมา”ติ วิรวนฺเต “ตาทา
 มา สทฺทํ กริตฺถ, เอติสฺสา
 โปกฺขรณียา มนุสฺโส มโต, ตสฺส
 อิทฺถจิทฺถจ อตฺถิ, โส ปน มริตฺวา
 โสปาเนเยว นิปนฺโน, ตุมฺเห เอตํ
 มนุสฺสํ ขาทาเปสฺสามิ”ติ อาห.
 โภทิสฺสโต ตํ สุตฺวา วาตปานํ
 วิวริตฺวา “สาลา ย โโก อตฺถิ”ติ วตฺวา
 เอเกนฺนุจาย “อหํ เทวา”ติ วุตฺเต
 “คจฺฉ เอติสฺสา โปกฺขรณียา มตฺปุริสฺส
 สาฏเก จ กหาปณสหสฺสญฺจ
 องฺคุลิมุฑฺฑิกญฺจ คเหตฺวา สวีรมสฺส
 ยถา น อญฺจาติ, เอวํ อุกฺเท
 โอสีทาเปหิ”ติ อาห. โส ตถา อกาสิ.

สา ปุณฺปิ กุชฺฌิตฺวา “ปุริมทิวเส ตาว
 เม ปุตุตฺถานํ อฺปาหนานิ ขาทิตฺตุ
 นาทาสิ, อชฺช มตฺมนุสฺสํ ขาทิตฺตุ น
 เทติ, โหดุ อิตฺโต ทานิ ตตฺติยทิวเส
 เอโก สามนฺตรราชา อากนฺตฺวา นครํ
 ปริกฺขิปิสฺสติ, อถ นํ ปิตา ยุทฺธตฺถาย

๒ ผืน ที่ผ้าถุงมีเงินอยู่ ๑,๐๐๐ กหาปณะ
 และที่นิ้วมือมีแหวนอยู่วงหนึ่ง. แม่ใน
 ตอนนั้น เมื่อลูกสุนัขจึงจ้อกร้องว่า
 “หิวแม่” แม่สุนัขจึงจ้อกนั้นก็บอกว่า
 “ลูกเอ๋ย อย่าร้องไปเลย, ที่สระบัวนั้นมี
 คนตายอยู่คนหนึ่ง, เขามีของอย่างนี้ ๆ
 ด้วย, แต่เขานอนตายอยู่ที่บ้านใดนั่นเอง,
 แม่จะให้พวกเจ้ากินมนุษย์คนนั้น”. พระ-
 โภทิสัตว์ได้ฟังคำนั้น จึงทรงเปิดพระแกล
 แล้วตรัสว่า “มีใครอยู่ที่ศาลาข้าง” และ
 เมื่อคนคนหนึ่งลุกขึ้นตอบว่า “เทวะ
 ข้าพเจ้าเอง” จึงตรัสว่า “ไปเอาผ้าสาฎก
 ของคนที่ตายที่สระบัวนั้น เงิน ๑,๐๐๐
 กหาปณะ และแหวนที่นิ้วอีก ๑ วง แล้ว
 กตศพบให้จมลงในน้ำ โดยประการที่ร่าง
 ของเขาจะไม่ไหลขึ้นมาได้”. ชายคนนั้น
 ได้จัดการตามรับสั่ง.

แม่สุนัขจึงจ้อกนั้น ก็โกรธอีกจึงร้องขึ้น
 ว่า “วันก่อนเจ้าก็ไม่ให้ลูกเรากินรองเท้า
 หนึ่งแล้ว, วันนี้ก็ไม่ให้กินคนตายอีก,
 ช่างเถอะ ทีนี้ในวันที่ ๓ นับแต่นี้ไปพระเจ้า
 สามันตรราช (พระราชาแก้วนิตติกัน)
 พระองค์หนึ่งจะมาล้อมเมือง, ตอนนั้น

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เปเสสสุตติ, ตตฺร เต สิลฺลํ จินฺทิสฺสุตติ,
 อถ เต กลฺโลหิตํ ปิวิตฺวา เวรํ
 มุญฺจิสฺสามิ, ตวํ มยา สทฺธิ เวรํ พนฺธสิ
 ชานิสฺสามิ”ติ วิรฺริตฺวา โปธิสฺตตํ
 ตชฺเชตฺวา ปุตฺตเก กเหตุวา นิกุมมิ.

ตติยทิวเส เอโก สามนฺตราชา
 อากนฺตฺวา นครํ ปริวารสิ. ราชานํ
 โปธิสฺตตํ “กจฺฉ ตาต เอเตน สทฺธิ
 ยุชฺฌาหิ”ติ อาห. “มยา เทว เอกํ
 ทิฏฺฐํ อตฺถิ, กนฺตุํ น วิสฺสามิ,
 ซีวิตนฺตฺราราชา^๑ ภายามิ”ติ. “มยฺหํ ตยิ
 มเต วา อมเต วา ก็, กจฺฉเวว ตฺวณ”ติ.
 โส “สาธฺก เทวา”ติ มหาสฺตโต ปริสํ
 กเหตุวา สามนฺตรณฺเอย จิตฺทฺวาเรน
 อนิกฺขมิตฺวา อณฺณํ ทฺวารํ วิวราเปตฺวา
 นิกุมมิ. ตสฺมี กจฺฉนฺเต สกลนฺครํ ตฺจจฺฉํ
 วีย อโหสิ. สพฺเพ เตเนว สทฺธิ
 นิกุมมิสุ. โส เอกสฺมี สภาคฺกุฏาเน
 ขนฺธาวารํ นิवासาเปตฺวา อจฺฉิ.
 ราชานํ จินฺเตสิ “อุปฺราชา นครํ ตฺจจฺฉํ

พระบิดาจะต้องส่งพระโอรสนั้นไป เพื่อ
 ประโยชน์แก่การรบ, เขาจะตัดหัวของเจ้า
 เสียในที่นั้น, ที่นั้นเราจะตีเมล็ดในลำคอ
 ของเจ้า แล้วจึงจะเลิกจองเวร, เจ้ามา
 จองเวรกับเราเอง เราต้องจำ” ครั้นขู่
 พระโพิสัตว์แล้ว ก็พาลูกเล็กทั้งสองออก
 จากเมืองไป.

ในวันที่ ๓ พระเจ้าสามนฺตราชพระองค์-
 หนึ่งเสด็จมาล้อมพระนครไว้. พระราชา
 ตรัสสั่งพระโพิสัตว์ว่า “ลูกเอ๋ย จงออกไป
 ไปรบกับเขา”. พระโพิสัตว์ทูลว่า
 “ขอเดชะมีสิ่งหนึ่งที่ข้าพระพุทธเจ้าได้
 เห็นอยู่, ข้าพระพุทธเจ้าจึงไม่อาจไปได้,
 ข้าพระพุทธเจ้ากลัวจะเป็นอันตรายต่อ
 ซีวิต”. พระราชาตรัสว่า “เมื่อเจ้า
 จะตายหรือไม่ตาย จะมีอะไรเกี่ยวกับข้า,
 เจ้าต้องไปให้ได้”. พระมหาสัตว์นั้น
 รับพระบรมราชโองการว่า “ดีแล้วเทวะ”
 แล้วรวบรวมผู้คนที่เป็นบริวารแต่ไม่ออกไป
 ทางประตูเมือง ที่พระเจ้าสามนฺตราช
 ตั้งสกัดอยู่ แต่ให้เปิดประตูอื่นออกไป.
 เมื่อพระโพิสัตว์นั้นออกไป พระนคร

^๑ น. ม. ซีวิตนฺตฺราราช.

กตวา พลั คเหตุวา ปลาโย
 สามนุตราชาปี นครั ปรีวาเรตวา
 จิตโต อิทานิ มยหัง ชีวิตัง นตถิ”ติ.
 โส “ชีวิตัง รกขิสสามิ”ติ เทวัญจ
 ปุโรหิตัญจ ปรนตปนนาม เอกัง
 ปาทมุลิกัง ทาสัง คเหตุวา รตติภาเค
 อญญาตกเวเสน ปลาโยตวา อรณญัง
 ปาวิสสิ.

โพธิสตุโต ตสฺส ปลาโยนภาวํ สุตวา
 นครัง ปวิสิตวา ยุกฺทัง กตวา
 สามนุตราชานัง ปลาเปตวา รชชัง
 คณฺหิ. ปีตาปีสฺส เอกสมิ นทีตีเร
 ปณฺณสาลัง กาเรตวา ผลาผลเน
 ยาเปนฺโต วสิ. ราชา จ ปุโรหิตโต จ
 ผลาผลตฺถาย คจฺจนฺติ. ปรนตปทาโส
 รณฺโณ เทวียา สทฺธิ ปณฺณสาลายเมว
 โหติ. ตตฺตราปี ราชา นัง ปฏิจฺจ เทวียา
 กุจฺฉิสฺสมิ คพฺโภ ปติฏฺฐหิ. सा
 อภินฺนุหสฺสคฺควเสเน ปรนตเปเน สทฺธิ

ทั้งสิ้นเป็นเหมือนเมืองร้าง. ประชาชน
 พลเมืองออกไปกับพระโพธิสัตว์นั่นเอง
 จนหมดสิ้น. พระโพธิสัตว์นั้นสั่งให้ตั้ง
 ค่ายอยู่ที่ที่เป็นชัยภูมิเหมาะสมแห่งหนึ่ง.
 พระราชาทรงดำริว่า “อุปราชทำให้
 เมืองร้าง พากองกำลังหนีไปแล้ว ทั้ง
 พระเจ้าสามนุตราชก็ยังตั้งล้อมเมืองอยู่
 ที่นี่เราจะไม่รอดชีวิต”. พระองค์ตั้งพระทัย
 ว่า “จะรักษาพระชนม์ชีพไว้” จึงพา
 พระเทวี ปุโรหิต และทาสผู้รับใช้
 ไกลชิดคนหนึ่ง ชื่อปรันตปะ ปลอม
 พระองค์ หนีเข้าป่าไปในเวลากลางคืน.

พระโพธิสัตว์ทรงสดับว่าพระราชบิดานั้น
 หนีไป จึงเสด็จกลับเข้าพระนคร ทำ
 การรบจนทำให้พระเจ้าสามนุตราชหนีไป
 แล้ว ก็ทรงยึดเอาราชสมบัติคืน. ส่วน
 พระราชบิดาของพระองค์ให้สร้างบรรณ-
 ศาลา (ศาลาที่ใช้ใบไม้มุงและทำฝา) ขึ้น
 ที่ริมฝั่งแม่น้ำแห่งหนึ่ง หาเลี้ยงชีพด้วย
 ผลไม้. พระราชากับปุโรหิตไปหาผลไม้.
 ส่วนทาสชื่อปรันตปะคงอยู่กับพระเทวีของ
 พระราชาที่บรรณศาลานั้นเอง. ที่บรรณ-
 ศาลาแม่น้ำนั้นเอง พระเทวีได้ทรงพระครรภ์

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อติจริ. สา เอกทิวส์ ปรีตปรี อาห
 “รณณา ณาเต เหว ตว น มยห
 ซีวิต อติ, ตสฺมา มาเรหิ นน”ติ.
 กถิ มาเรหิตติ. เอส ตํ ขคฺคณฺจ
 นุหฺนสาฎกณฺจ คาหาเปตฺวา นุหฺนยิตฺ
 คจฺจติ ตตฺรสฺส นุหฺนญฺจาเน ปมาทํ
 โอลเกตฺวา ขคฺเคน สีสํ ฉินฺทิตฺวา
 สรีรํ ขณฺหาขณฺทิกํ กตฺวา ภูมียํ
 นิทฺขนาหิตติ. โส “สาธฺ”ติ สมฺปฺยจฺจ.

เพราะอาศัยพระราชา. และเนื่องจาก
 การอยู่ร่วมกันจำเริญ พระเทวีจึงทรงมีชู้
 กับทาสปรีตปะ. วันหนึ่งพระเทวีนั้น
 รับสั่งกับปรีตปะว่า “เมื่อเรื่องนี้พระ-
 ราชาทรงทราบเข้า เจ้าก็ไม่รอดชีวิต
 ข้าก็ไม่รอดชีวิต, ฉะนั้น เจ้าจงปลง
 พระชนม์พระราชาานั้นเสีย”. ปรีตปะ
 ทูลว่า จะฆ่าอย่างไรเล่า. พระเทวี
 ตรัสว่า พระราชานั้นให้เจ้าถือพระแสง-
 ดาบ และผ้าชุบสรงเสด็จไปสรงสนาน
 ในที่ที่สรงสนานของพระองค์นั้น เจ้าจง
 คอยที่เปลว แล้วตัดพระเศียรด้วยพระ-
 แสงดาบ พันพระกายให้เป็นท่อน ๆ
 แล้วฝังดินเสีย. ทาสปรีตปะก็รับคำว่า
 “ตกลง”.

อถกทิวส์ ปุโรหิตโตเยว ผลา-
 ผลตฺถาย คนฺตฺวา อวิทุเร รณฺโณ
 นุหฺนติตฺถสฺมาเนเต เอกํ รุกฺขํ
 อารุญฺห ผลาผลํ คณฺหาติ. ราชา
 “นุหฺนยิตฺสฺมา”ติ ปรีตปรี ขคฺคณฺจ
 นุหฺนสาฎกณฺจ คาหาเปตฺวา นทิตฺริ
 อคมาสิ. ตตฺรปิ นุหฺนกาเล
 ปมาทมาปนฺนํ “มาเรสฺสฺมา”ติ ปรีตปรี

อยู่มาวันหนึ่ง ปุโรหิตคนเดียว
 เท่านั้นไปหาผลไม้ ขึ้นต้นไม้ต้นหนึ่ง
 เก็บเอาผลไม้ยู่ติดกับท่าสรงน้ำของพระ
 ราชาไม่ไกลกัน. พระราชามีพระประสงค์
 ว่า “จักสรงน้ำ” จึงให้ทาสปรีตปะ
 ถือพระแสงดาบ กับผ้าชุบสรงเสด็จไป
 ยังฝั่งแม่น้ำ. ทาสปรีตปะจึงจับพระ
 ราชาที่กำลังเปลวพระองค์ในเวลา

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตัม คีวายัม คเหตฺวา ขคฺคํ อุกฺขิปี. โส
มรณภยเณ วิริว.

ปุโรหิตโต ตัม สทฺทํ สุตฺวา โอลฺลเกนฺโต
ปรนฺตปํ ราชานํ มาเรนฺตํ ทิสฺวา
ภิตตสิโต สาขํ วิสฺสชฺเชตฺวา รุกฺขโต
โอรุຍฺหฺ อเอกํ คุมฺพํ ปวิสิตฺวา นิสฺสีทึ.^๑
ปรนฺตโป ตสฺส สาขาวิสฺสชฺชนสทฺทํ
สุตฺวา ราชานํ มาเรตฺวา ภูมียํ
นิกฺขนิตฺวา “อิมสฺมึ จาเน สาขา-
วิสฺสชฺชนสทฺโท อโหสิ, โโก นุ โข
เอตฺถา”ติ วิจินฺนฺโต กิณฺจิจ อทิสฺวา
นฺหาตฺวา คโต. ตสฺส คตกาเล
ปุโรหิตโต นิสินฺนฺนฺจฺจนา นิกฺขมิตฺวา
รณฺโถ สรฺริํ ขณฺหาขณฺชิกํ จินฺหิตฺวา
อาวาญฺเญ นิกฺขาตภาวํ ญตฺวา นฺหาตฺวา
อตฺตโน วธฺภยเณ อนฺธเวสํ คเหตฺวา
ปณฺณสาลํ อคฺมาสิ.

ตัม ทิสฺวา ปรนฺตโป “กึ เต พุราหฺมณ
กตฺนุ”ติ อาห. โส อชานฺนฺโต วิย
“เทว เทว อุกฺขิณี เม นาเสตฺวา

สรณํ ญํ ที่นํ ที่พระค่อแล้วยกดาบ
ขึ้นหมายว่า “จะฆ่าให้ตาย”. เพราะ
ทรงกลัวตาย พระราชานัน จึงทรงร้อง.

ปุโรหิตได้ยินเสียงนั้นก็แลดู ครั้นเห็น
ปรันตปะกำลังปลงพระชนม์พระราชา
ก็ตกใจกลัว ปล่อยกิ่งไม้ลงจากต้นไม้ เข้าไป
ซ่อนตัวอยู่ในพุ่มไม้พุ่มหนึ่ง. ปรันตปะได้
ยินเสียงที่ปุโรหิตนั้นปล่อยกิ่งไม้ ปลงพระ-
ชนม์พระราชาแล้ว ก็ผิงดินไว้ สงสัยว่า
“ตรงนี้มีเสียงปล่อยกิ่งไม้, ใครมาอยู่ที่นี้
นะ” เมื่อค้นหาก็ไม่พบอะไร จึงอาบน้ำ
แล้วก็กลับ. ในเวลาปรันตปะนั้นไปแล้ว
ปุโรหิตจึงออกจากที่ที่นั่งอยู่รู้ความที่พระ-
ราชาถูกพันธพระวรกายเป็นท่อน ๆ แล้ว
ผิงไว้ในหลุม จึงอาบน้ำแล้วปลอมตัวทำ
เป็นคนตาบอดสองข้าง เพราะกลัวว่าตัว
จะถูกฆ่า ได้ไปยังบรรณศาลา.

ปรันตปะเห็นปุโรหิตนั้น จึงพูดว่า “นี่
ท่านพราหมณ์ไปทำอะไรมา”. ปุโรหิตนั้น
ทำเป็นไม่รู้พูดว่า “เทวะ ข้าพระพุทธเจ้า

^๑ ฉ. นิสฺสี.

อาคโตมฺหิ, อุตฺตนาสาวิเส อรณฺเณ
 เอกสฺมี วมฺมิกปสฺเส อฏฺฐาสี ตตฺเรเกน
 อาสีวิเสน นาสาวาโต วิสฺสฏฺโฐ เม
 ภวิสฺสตี”ติ อาห. ปฺรนฺตโป “น มํ
 สณฺชานาติ, ‘เทวา’ติ วทติ สมนฺสสา-
 เสสฺสามิ นนฺ”ติ จินฺเตตฺวา “พฺรามาณ
 มา จินฺตยิ, อหํ ตํ ปฏฺิขคฺคิสฺสามิ”ติ
 อสฺสาเสตฺวา ผลาผลํ ทตฺวา สนฺตปฺเปสิ.
 ตโต ปฏฺุจาย ปฺรนฺตปทาโส ผลาผลํ
 อาหริ. เทวีปิ ปุตุตํ วิชายิ.

สา ปุตุเต วทฺตณฺเต เอกทิวสํ
 ปจฺจฺสสมเย สุขํ นิปนฺนา สณฺิกํ
 ปฺรนฺตปทาสมํ เอตทโวจ “ตฺวํ ราชานํ
 มาเรนฺโต เกนจิ ทิฏฺโฐ”ติ. “น มํ
 โกจิ อทฺทส อปิจ สาขาวิสฺสฏฺฐสทฺทํ
 ปน อสฺโสสี ตสฺสา สาขาย มนุสฺเสน
 วา ติรจฺฉาเนน วา วิสฺสฏฺฐภาวํ น
 ชานามิ ยทา กทาจิ ปน มยฺหํ ภยํ
 อาคจฺฉนฺตํ เยน สาขา วิสฺสฏฺฐจา ตโต
 อาคมิสฺสตี”ติ ตาย สทฺธิ สลฺลปนฺโต
 ปจฺมํ คาถมาท

มาเพราะตาสองข้างเสีย, ข้าพระพุทธเจ้า
 ยืนอยู่ข้างจอมปลวกแห่งหนึ่งในป่าซึ่งมีงู
 ชุกชุม คงเป็นงูตัวหนึ่งที่นั้น พันลมมาจาก
 จมูกมาถูก(นัยน์ตา)ของข้าพระพุทธเจ้า”.
 ปรีตปะคิดว่า “บุโรहितจำเราไม่ได้,
 เรียกเราว่า ‘เทวะ’ เราจำต้องปลอมใจ
 เขา” แล้วจึงปลอมใจว่า “อย่าคิดไปเลย
 ท่านพราหมณ์, เราจะปรนนิบัติท่านเอง”
 แล้วก็เอาผลไม้ให้กินจนอิ่ม. ตั้งแต่นั้นมา
 ทาสปรีตปะก็หาผลไม้มาให้. ส่วนพระ-
 เทวีกีประสูติพระโอรส.

เมื่อพระโอรสทรงเจริญวัยขึ้นในเวลาย่ำรุ่ง
 วันหนึ่ง พระเทวีนั่นซึ่งบรรทมอยู่อย่าง
 ทรงพระสำราญได้รับสั่งกับทาสปรีตปะ
 ค่อย ๆ ว่า “แกฆ่าพระราชา มีใครเห็น
 บ้างไหม”. ปรีตปะทาสตอบว่า “ไม่มี
 ใครเห็นข้าพเจ้าดอก แต่ว่า ข้าพเจ้าได้
 ยืนเสียงปล่อยกิ้งไม้ ไม่ทราบว่าจะเป็น
 มนุษย์หรือสัตว์เดรัจฉาน ปล่อยกิ้งไม้นั้น
 บางทียามที่ภยันจะมาถึงข้าพเจ้า ก็จะต้อง
 มาจากผู้ทีปล่อยกิ้งไม้” เมื่อจะพูดจากับ
 พระเทวีนั่น จึงกล่าวคาถาแรกว่า

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินคัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๕๔. “อากมิสฺสติ เม ปาปํ
 อากมิสฺสติ เม ภัยํ
 ตทา हि जलिता साखा
 मनुसฺसेन मिणेन वा”ติ.

ตตถ ปาปนฺติ ลามกํ อนิฏฺฐํ
 อกนฺตํ

ภยนฺติ จิตฺตฺตฺตราสภยํปี เม อากมิสฺสติ.
 น สกฺกา อนาคนฺตํ กิการณา? ตทา
 हि जलिता साखा मनुसฺसेन मिणेन
 वाति न पญฺญาयति, ตสฺมา ตโต มํ
 ภัยํ อากมิสฺสเตว.

เต “ปุโรหิตो निवृत्तयति”ติ
 मण्डिसु. सो पन अनिवृत्तयन्तो देवं
 कर्त्तुं असुसि. अथैकविंशं पुरोहित
 प्रन्तपथासु फलफलतुทาย कते
 अत्तโน पुराहฺมนि สริตฺวา วิสฺปนฺโต
 วยิ वृत्तियकाธมาห

๑๕๕. “ภีรฺยา นฺน เม กาโม
 อวิทฺุเร วสนฺติยา

๑๕๔. “บาปจะต้องมาถึงข้าพเจ้า ภัยจะ
 ต้องมาถึงข้าพเจ้า เพราะว่าใน
 ตอนนั้นมีมนุษย์หรือสัตว์ป่า ทำให้
 กิ่งไม้ไหว”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า บาป
 หมายถึง สิ่งชั่วช้า ไม่น่าปรารถนา
 ไม่น่าใคร.

คำว่า ภัย ความว่า แม้ภัย คือใจ
 หวาดกลัวก็จะต้องมาถึงข้าพเจ้า. ภัยไม่
 อาจที่จะไม่มาถึง เพราะอะไร? เพราะว่า
 ในตอนนั้น จะมีมนุษย์หรือสัตว์ป่าทำให้
 กิ่งไม้ไหว ก็ไม่ปรากฏ, เพราะฉะนั้น
 ภัยจากสิ่งนั้นจะต้องมาถึงข้าพเจ้าอย่าง
 แน่แท้.

ทั้งสองคนนั้นเข้าใจว่า “ปุโรหิต
 หลับ”. แต่ปุโรหิตนั้น มิได้หลับเลยได้
 ยินคำของทั้งสองคน. อยู่มาวันหนึ่ง เมื่อ
 ปรันตปทาสไปหาผลไม้แล้ว ปุโรหิตทำ
 เหมือนคิดถึงนางพราหมณีของตัวรำพัน
 กล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๑๕๕. “การที่ฉันรักใคร่ผู้หญิงที่อยู่ไม่ไกล
 จากที่นี่ คงจะทำให้ฉันพอมเหลือง

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

กริสฺสติ กิสิ ปณฺฑุ
สาว สาขา ปฺรณฺตปฺนฺ”ติ.

เป็นแน่ เหมือนกิ่งไม้กิ่งนั้น ทำให้
ปรีตปะผอมเหลือง”.

ตตฺถ ภีรฺยาติ อิตฺถิ จ นาม
อฺปฺมตฺตเกนปิ ภายนฺติ, ตสฺมา “ภีรฺ”ติ
วฺจฺจติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ผู้หญิง
ความว่า ความจริงพวกผู้หญิงยอมกลัว
แม้เพราะเหตุเล็กน้อย, เพราะฉะนั้น เขา
จึงเรียกผู้หญิงว่า “ภีรฺ” (เพศซี่ขลาด).

อวิทฺุเรติ นาติทฺุเร อิตฺอ กติปโยชน-
มตฺตเก วสนฺติยา ภีรฺยา มยฺหํ
พฺราหฺมณฺิยา โย มม กาโม อฺปฺนโน
โส นฺน มํ กิสนฺจ ปณฺฑุญจ
กริสฺสตีติ ทสฺเสติ.

คำว่า **ไม่ไกล** ปุโรหิตแสดงว่า ความรัก
ของฉันที่เกิดในผู้หญิง คือนางพราหมณี
ของฉันผู้อยู่ไม่ไกล คือห่างกันไม่กี่โยชน์
จากพื้น จะทำให้ฉันผอมเหลืองเป็นแน่.

“สาว สาขา”ติ อิมินา ปน อฺปมํ
ทสฺเสติ ยถา สาขา ปฺรณฺตปํ กิสิ
ปณฺฑุ กโรติ เอวนฺติ อตฺถอ.

ก็ด้วยคำว่า “กิ่งไม้ นั้น”นี้ ปุโรหิตแสดง
ถึงคำเปรียบเทียบ อธิบายว่า เหมือน
กิ่งไม้ที่ทำให้ปรีตปะผอมเหลือง.

อิตฺิ พฺราหฺมโณ คากฺเมว วทติ
อตฺถํ ปน น กเถติ ตสฺมา อิมาย
คากฺาย กิจฺจํ เทวฺิยา อปากฺกํ.

พราหมณ์กล่าวคาถาเท่านั้น แต่
ไม่อธิบายถึงความหมาย ดังกล่าวมานี้
เพราะฉะนั้น กิจแห่งคาถานี้ จึงไม่
ปรากฏแก่พระเทวี.

อถ นํ “กํ กเถสิ พฺราหฺมณา”ติ
อาห. โสปี “สฺลฺลกุบิตเมวา”ติ วตฺวา
ปฺนเนกทิวสํ ตติยํ คากฺมาห

พระเทวีจึงรับสั่งถามปุโรหิตนั้นว่า “ท่าน
พูดถึงอะไร ท่านพราหมณ์”. แม้ปุโรหิต
นั้นก็ทูลว่า “พูดสิ่งที่กำหนดไว้แล้ว

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๕-๑๒

นั้นแหละ” ครั้นรุ่งขึ้นอีกวันหนึ่งก็กล่าว
คาถาที่ ๓ ว่า

๑๕๖. “โสจยิสฺสติ มํ กนฺตา
 คามे वसं अनित्ता
 กรिसฺสติ กิสํ ปณฺฑุ
 สาว สาขา प्रनुत्पन्”ติ.

ตตฺถ โสจยิสฺสตีติ โสกุปฺปาทเนน
 สุกฺขาเปสฺสติ. กนฺตาติ อิกฺกฏกรียา.

คามे वसन्ति पारान्सीयं वसन्तीति
 अतिपुपायो. अनित्ताति अक्रहिता
 उत्तमरुपचरा.

ปุเนกทิวสํ จตุตฺถํ คาถมาห

๑๕๗. “ตยา มํ หสิตาปงฺคี
 มิहितานิ गणितानि ज
 กิสํ ปณฺฑุ กริสฺสติ
 สาว สาขา प्रनुत्पन्”ติ.

๑๕๖. “ภรรยาอดรัก ผู้งามหาที่ติมิได้
 อยู่ทางบ้าน จะทำไฟให้เสรำโศกถึง
 ซึ่งจะทำให้ไฟหอมเหลือง เหมือน
 กิ่งไม้กิ่งนั้น ทำให้ปรันตปะหอม-
 เหลือง”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ให้
 เสรำโศก คือ จักทำให้ฉัน ใจแห้งเหี่ยว
 เพราะเกิดความโศกเสรำ. คำว่า อดรัก
 ได้แก่ ภรรยาที่รัก.

คำว่า อยู่ทางบ้าน อธิบายว่า อยู่ที่เมือง
 พาราณสี. คำว่า หาที่ติมิได้ ความว่า
 ไม่มีที่ติ คือมีรูปร่างงดงามยิ่งนัก.

รุ่งขึ้นอีกวันหนึ่ง ปุโรहितก็กล่าว
 คาถาที่ ๔ ว่า

๑๕๗. “เจ้ามีหางตาจํา ยิ้มกับไฟ และ
 เจรจากับไฟ จะทำให้ไฟหอมเหลือง
 เหมือนกิ่งไม้กิ่งนั้น ทำให้ปรันตปะ
 หอมเหลือง”.

บริษัทยูไนเต็ลคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ ตยา มํ หลิตาปงฺคิตฺติ ตยา
มํ หิ อสิตอปงฺคิตฺติ. อิทํ วุตฺตํ โหติ
ภทฺเท อภฺชิโกฏฺโถ อณฺชนสลากาย
นีหริตฺวา อภิสงฺขตอสิตาปงฺคิตฺติ ตยา
ปวตฺติตานิ มนุทหสิตานิ จ
มธฺรภาณิตานิ จ มยา सा วิสฺสภูจ-
สาखा วิรमानา ปฺรนตปํ วิย กิสํ
ปณฺฑุํ กริสฺสตีติ. ปการํ วการํ กตฺวา
“วงฺคี”ติปิ ปาโธเยว.

อปรภาเค กุมารโ วยปฺปตฺโต
อโหสิ โสฬสวสฺสทฺเทสิโก. อถ นํ
พฺราหฺมณเณ ยญฺจิโกฏฺโถ คาหาเปตฺวา
นุหฺนติตฺตํ คนฺตฺวา อภฺชิเน อุมฺมีเลตฺวา
โอโลเกสิ. กุมารโ “นฺนุ ตฺวํ พฺราหฺมณ
อนฺโธ”ติ อาห. โส “นาหํ อนฺโธ
อิมินา อฺปาเยน ชีวิตํ รกฺขามิ”ติ
วตฺวา “ตว ปิตฺรํ ชานาสี”ติ อาห.
“อาม ชานามิ อยํ โส มยฺหํ ปิตา”ติ
วุตฺเต “นายํ ตว ปิตา, ปิตา ปน เต
พาราณสีราชา อยํ ตุมฺหากํ ทาโส
โส มาตริ เต วิปฺปฏิปชฺชิตฺวา อิมสฺมี
จาเน ตว ปิตฺรํ มาเรตฺวา นิกฺขณิ”ติ

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ตยา
มํ หลิตาปงฺคิตฺติ ตตบทเป็น ตยา มํ หิ
อสิตอปงฺคิตฺติ. ปุโรหิตอธิบายความไว้ว่า
น้องรัก เจ้าผู้มีหางตาดำ ที่แต่งแค้นเอา
ไม้ป้ายยาดำป้ายที่หางตา เจ้ายิ้มและพูด
เพราะ ๆ กับพี่ มันจะทำให้พี่หอมเหลือง
เหมือนกิ่งไม้กิ่งนั้น คือกิ่งที่ถูกปล่อยให้
มีเสียง (ดังผิง) ทำให้ปรีชาตักหอมเหลือง.
พระบาลีว่า “วงฺคี” ก็มีเหมือนกัน เพราะ
แปลง ป อักษร เป็น ว อักษร.

ต่อมาพระราชกุมาร ก็ทรงเจริญวัย
ขึ้น มีพระชนมพรรษาขนาดคนอายุ ๑๖
ปี. ลำดับนั้นพราหมณ์ให้พระราชกุมาร
จับปลายไม้เท้าพาไปท่าลงสรงน้ำ แล้ว
ลืมน้ำทั้งสองข้างดู. พระราชกุมารจึง
ตรัสว่า “อ้าวท่านพราหมณ์ ท่านเป็น
คนตาบอดไม่ใช่หรือ”. พราหมณ์ทูลว่า
“ข้าพระพุทธเจ้า ไม่ใช่คนตาบอด แต่
ข้าพระพุทธเจ้ารักษาชีวิตไว้ด้วยอุบายนี้”
แล้วจึงทูลถามว่า “พระองค์รู้จักพระบิดา
ของพระองค์ไหม”. เมื่อพระกุมารตรัส
ตอบว่า “ถูกแล้ว เรารู้ คนนั้นไงบิดา
ของเรา” ปุโรหิตบอกว่า “คนนี้ไม่ใช่

บริษัทยูไนเต็ดคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อฏฐิณี นีหริตฺวา ทสฺเสสิ. กุมารสฺส
พลวโกโธ อุปฺปชฺชิ. อถ นํ “อิทานิ
กึ กโรมี”ติ วุตฺเต “ยนฺเต อิมสฺมีเยว
ติตฺถเถ ปิตุ เตน กตํ ตํ กโรหิ”ติ
สพฺพํ ปวตฺตี อัจฺฉิตฺวา กุมารํ
กติปาหํ ญรฺกณฺหนํ สิคุขาเปสิ.

อถกทิวสํ กุมารो ขคฺคณฺจ นุหฺน-
สาฎกณฺจ คเหตุวา “นฺหายิตุํ คจฺฉาม
ตาตา”ติ อาน. ปฺรนฺตโป “สาธู”ติ
เตน สทฺธิ คโต, อถสฺส นุหฺน-
โยติณฺณกาเล ทกฺขิณฺหตฺถเณ อสิ,
วามหตฺถเณ จุฬํ คเหตุวา “ตฺวํ กิร
อิมสฺมีญฺเณว ติตฺถเถ มม ปิตฺรํ จุฬาย
คเหตุวา วิรวนฺตํ มาเรสิ, อหํปิ ตํ
ตเถว กิรฺสฺสามิ”ติ อาน. โส
มรณฺภยภีโต ปฺริเทวมาโน เทว คากา

บิดาของพระองค์, บิดาของพระองค์
คือพระเจ้าพาราณสี คนนี้เป็นทาสของ
พระองค์ เขาปฏิบัติผิดในมารดาของ
พระองค์ แล้วฆ่าบิดาของพระองค์แล้ว
ฝังไว้ตรงนี้” แล้วก็ขุดเอาพระอัฐิมาให้ดู.
พระกุมารทรงเกิดความโกรธมาก. ที่นั่น
เมื่อพระกุมารตรัสถามว่า “เมื่อเป็น
เช่นนั้น เวลานี้ฉันจะทำอย่างไรดี”
พราหมณ์ทูลว่า “เขาทำสิ่งใดแก่บิดา
ของพระองค์ที่ทำนี้เอง พระองค์ก็จงทำ
สิ่งนั้น” แล้วก็ทูลบอกเรื่องราวทั้งหมด
แล้ว ให้พระกุมารฝึกฝนดาบอยู่ ๒-๓ วัน.

อยู่มาวันหนึ่ง พระกุมารถือพระแสงดาบ
และผ้าชุบสรง ตรัสว่า “พ่อ ไปอาบน้ำ
กันเถอะ”. ปฺรนฺตปะก็รับคำว่า “ดีละ”
แล้วไปกับพระกุมารนั้น, ต่อมาในเวลา
ที่ปฺรนฺตปะนั้นลงไปอาบน้ำ พระกุมารก็
ถือพระแสงดาบด้วยพระหัตถ์เบื้องขวา,
จับมวยผมของปฺรนฺตปะด้วยพระหัตถ์
เบื้องซ้าย แล้วตรัสว่า “เขาวา แกจับ
พ่อของฉันที่มวยผม แล้วฆ่าทั้ง ๆ ที่ร้อง
อยู่ที่ทำน้ำนี้เอง, แม้ฉันก็ต้องทำกะแก

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อภาสี

อย่างนั้นเหมือนกัน”. ปรีตปะกัฬตาย
เมื่อจะคร่ำครวญ ได้กล่าว ๒ คาถาว่า

๑๕๘. “อกมา นูน โส สทุโท
อัสสิ นูน โส ตว
อกุขาคี นูน ตัง เตน
โย ตัง สาขมกมปิย.

๑๕๘. “เสียงนั้นได้มาถึงแน่แล้ว เสียงนั้น
ได้บอกแก่พระองค์แน่แล้ว ผู้ที่ทำให้
กิงไม้สั้นไหว ได้บอกเรื่องนั้น
แน่แล้ว.

๑๕๙. อิทิ โข ตัง สมากมม
มม พาลสุส จินติตัง
ตทา หิ จลิตา สาขา
มนุสเสน มิเคน วา”ติ.

๑๕๙. เรื่องที่ข้าพเจ้าผู้โง่เขลา คิดไว้ว่า
จะเป็นมนุษย์หรือสัตว์ ทำให้
กิงไม้ไหวในครั้งนั้น เรื่องนั้น
ก็มาเผชิญหน้าเข้าแล้ว”.

ตตถ อคมาติ โส สาขา
สทุโท นูน ตัง อากโต สมปตโต.
อัสสิ นูน โส ตวาติ โส สทุโท
ตว อารุเจสิ มณเณ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ได้มาถึง
ความว่า เสียงกิงไม้สั้นมาแล้ว คือ
ถึงตัวท่านแล้วอย่างแน่นอน. คำว่า
เสียงนั้น ได้บอกแก่พระองค์แน่แล้ว
ความว่า คงเป็นเสียงนั้นบอกแก่พระองค์.

อกุขาคี นูน ตัง เตนาติ โย สตุโต
ตทา ตัง สาขัง อกมปิย, เตน “เอว
เต ปิตา มาริตโต”ติ นูน ตัง การณัง
อกุขาคี.

คำว่า ได้บอกเรื่องนั้นแน่แล้ว ความว่า
สัตว์ใดทำให้กิงไม้สั้นไหวในครั้งนั้น, สัตว์
นั้นเป็นผู้บอกเหตุนั้น อย่างแน่นอนว่า
“บิดาของพระองค์ถูกปลงพระชนม์โดยวิธี
การอย่างนี้”.

สมากมมาติ สงกมม, สมากตนุติ
อตฺโต. “ยัมม พาลสุส ‘ตทา จลิตา

คำว่า สมากมม ก็คือ สงกมม, อธิบาย
ว่า สมากตัง (แปลว่า มาเผชิญหน้า

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สาขา มนุสฺเสน มิเคน วา, ตโต
เม ภยํ อุปฺปชฺชิสฺสตี”ติ จินฺติตํ
ปริวิตกุกิตํ อโหสิ, อิทํ มยา สทฺธิ
สมาคตฺน”ติ วุตฺตํ โหติ.

เข้าแล้ว). ปรีนตปะอธิบายความหมายว่า
“สิ่งที่ข้าพเจ้าผู้โง่เขลา คิดไว้ คือนึกไว้
แล้วว่า ‘ภัยจะต้องเกิดแก่เรา จากผู้ที่
ทำกึ่งไม้เหว ในครั้งนั้น ไม่ว่าจะเป็
มนุษย์หรือสัตว์ก็ตาม’, สิ่งนี้ก็มาเผชิญ
หน้ากับข้าพเจ้าแล้ว”.

ตโต กุมารโ อีสานคาถมาห

ลำดับนั้น พระกุมารทรงกล่าว
คาถาสุดท้ายว่า

๑๖๐. “ตเถว ตฺวํ อเวทสิ
อวณฺจิ ปิตรํ มม
หนุตฺวา สาขาหิ ฉาเทนฺโต
อากมิสฺสตี เต ภยฺน”ติ.

๑๖๐. “ท่าน ก็รู้อยู่อย่างนั้นเหมือนกันว่า
ได้ลวงบิดาของเราไป ครั้นมาแล้ว
ก็เอากึ่งไม้ปิดไว้ เพราะเกรงว่าจะ
มีภัยมาถึงตัว (จากผู้ที่รู้เรื่อง)”.

ตตฺถ ตเถว ตฺวํ อเวทสีติ ตเถว
ตฺวํ อณฺณาสิ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ท่านก็รู้**
อย่างนั้นเหมือนกัน คือ ท่านก็รู้อย่างนั้น
อยู่แล้ว.

อวณฺจิ ปิตรํ มมาตี ตฺวํ หิ มม
ปิตรํ ‘นฺหายิตฺตุํ คจฺฉามา’ติ
วิสุสาเสตฺวา นฺหายนฺตํ มาเรตฺวา
ขณฺหาขณฺหิกํ จินฺทิตฺวา นิกฺขณฺตีตฺวา
“สเจ โกจิ ชานิสฺสตี มยฺหํปิ เอวรूपํ
ภยํ อากมิสฺสตี”ติ วณฺเจสิ, อิทํ โข

คำว่า **ได้ลวงบิดาของเรา** ความว่า
ท่านนั้นแหละ ทำให้พระบิดาของเรา
ตายใจว่า ‘จะไปอาบน้ำ’ แล้วก็ปลง
พระชนม์พระบิดาเราสับให้เป็นท่อน ๆ ทั้ง
ที่กำลังสร่งน้ำ แล้วฝังไว้ แล้วมาลวง
เพราะกลัวว่า “ถ้าใคร ๆ รู้เข้า ภัยเช่น-

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปน มรณภย์ อิทานิ ตวาคตนต์ติ.

เดียวกันนี้จะต้องมาถึงตัวเรา”, บัดนี้ภัย
คือความตายอันนี้เองก็มาถึงตัวท่านแล้ว.

อิติ วตฺวา นํ ตตฺถเว ชีวิตกฺขยํ
ปาเปตฺวา นิกฺขณิตฺวา สาขาทิ
ปฏิจฺฉาเทตฺวา ขคฺคํ โธวิทฺวา นุหตฺวา
ปณฺณสาลํ คนฺตฺวา ตสฺส มาริตฺถาวํ
ปุโรหิตสฺส กเถตฺวา มาตโร ปริภาสิ.
“อิธ ก็ ภริสฺสามา”ติ ตโยปิ ชนา
พาราณสีเมว อคมํสุ. โโพธิสตุโต
กนิฏฺฐสฺส อฺปรชฺชํ ทตฺวา ทานาทินิ
ปุณฺณานิ กตฺวา สกฺคปทํ ปุเรสิ.

พระกุมารตรัสอย่างนี้แล้ว ก็
ประหารทาสปรีตปะ ถึงแก่ความตาย
แล้วฝังในที่นั้นเอง เอากิ่งไม้มาปกปิดไว้
ล้างพระแสงดาบ ลงสรลงแล้วก็กลับ
บรรณศาลา บอกความที่ตนฆ่าปรีตปะ
ให้ปุโรหิตทราบ และทรงบริภาษพระ-
มารดา. แม้ทั้ง ๓ คนเห็นว่า “พวกเรา
จะทำอะไรในที่นี้” จึงกลับเมืองพาราณสี
ตามเดิม. พระโพธิสัตว์ได้ประทาน
ตำแหน่งอุปราชแก่พระขนิษฐภคินีทรง
กระทำบุญทั้งหลายเป็นต้นว่าทานแล้ว
ทรงบำเพ็ญทางไปสู่สวรรค์.

สตฺถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อหริตฺวา
สจฺจานิ ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ
“ตทา ปิตารราชา เทวทตฺโต อโหสิ,
ปุโรหิตโต อานนฺโท, ปุตฺตรราชา ปน
อหเมวา”ติ.

พระศาสดาครั้งนั้นทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว ทรงประกาศอริยสัจ
แล้วประชุมชาดกว่า “พระราชาผู้เป็น
พระราชบิดาในครั้งนั้นคือเทวทัต, ปุโรหิต
คืออานนท์, ส่วนพระราชาผู้บุตรคือเรา
ตถาคตแล”.

ปรีตปชาดกตถาวณฺณนา เอกาทสฺมา.

พรรณนาปรีตปชาดก ที่ ๑๑ จบ.

คณฺฐารวคฺโค ทฺติโย.

คณฺฐารวรรค ที่ ๒ จบ.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตสุตฺตทานํ

คณาโร มหาภิ จ
 กุมภกาโร ทพฺพธมฺโม
 โสमतฺโต สฺสึโม จ
 โกฎฺสิมฺพลี ฐุมการี
 ชาคโร กุมฺมาสปิณฺโฑ
 ปรนฺตปา เอกาทส.

สตตฺตกนิปาตวณฺณนา นิฏฺฐิตา.

ประมวลชาดกแห่งคันธารวรรคนี้

๑. คันธารชาดก ๒. มหาภิชาดก
 ๓. กุมภการชาดก ๔. ทัพพธัมมชาดก
 ๕. โสमतตตชาดก ๖. สฺสึมชาดก
 ๗. โกฎฺสิมฺพลีชาดก ๘. ฐุมการีชาดก
 ๙. ชาครชาดก ๑๐. กุมมาสปิณฺโฑ-
 ชาดก ๑๑. ปรันตปชาดก รวม ๑๑
 ชาดก (ในคันธารวรรค).

พรรณนาในสัตตกนิบาต จบ.

อฏฺฐกนิปาต

กัจจานีวิคฺค

๑. กัจจานีโคตตชาตก (๔๑๗)

๑. “โอทาตวตฺถา สุจฺจึ อลฺลเกสา
กัจจานี กิ กุมฺภิมชิสฺสยิตฺวา
ปิฏฺจา ตีลา โธวสิ ตณฺฑุลานี
ติโลทโน เหหิตฺติ กิสฺส เหตุ.
๒. น โข อัยํ พุราหฺมณ โภชนตฺถํ
ติโลทโน เหหิตฺติ สารุปกุโก
ชฺมุโม มโต ตสฺส ปหฺนฺมชฺช
อหํ กริสฺสามิ สุสานมชฺเช.
๓. อนฺุวิจฺจ กัจจานี กโรหิ กิจฺจํ
ชฺมุโม มโต โโก นุ ตเวตสฺสิ
สฺหสฺสเนตฺโต อตฺตลฺลนุภาโว
น มียฺยติ ชฺมุมวโร กทาจิ.
๔. ทพฺพปฺปมาณํ มม เอตฺถ พุรฺหุเม
ชฺมุโม มโต นตฺถิ มเมตฺถ กงฺขา

อฏฺฐกนิปาต

กัจจานีวรรค

๑. กัจจานีโคตตชาตก (๔๑๗)

๑. “แม่กัจจานี เชนองผ้าขาวสะอาด
มีผมก็เปียกตั้งหม้ออะไรไว้ขาวขาว
ผสมงาปน ข้าวสุกปนงาจักมีเพื่อ
เหตุอะไร (จะเอาไปทำอะไร).
๒. ข้าวสุกปนงาที่หุงไว้อย่างดีนี้ มิใช่
มีไว้สำหรับรับประทานดอก ท่าน
พราหมณ์ ธรรมะตายเสียแล้ว วันนี้
ดิฉัน จึงต้องทำของรับแขกกลาง
ป่าช้า อุทิศให้ธรรมะนั้น.
๓. แม่กัจจานี จงคิดดูให้รอบคอบ แล้ว
จึงทำงาน ใครเล่าบอกความช้อนั้น
แก่เธอว่า ธรรมะตายเสียแล้ว
ธรรมะอันประเสริฐ เปรียบเหมือน
ท้าวสหสันยัณนี้ มีอานุภาพเหลือล้น
จะไม่ตาย ไม่ว่าเวลาใดสมัยใด.
๔. เรื่องนี้ดิฉันคาดคะเนดูอย่างมั่นคง
แล้วนะ ท่านพราหมณ์ ดิฉันไม่มี

เย เยวทานิ ปาปา ภวนฺติ
เต เตวทานิ สุขิตา ภวนฺติ.

ความสงสัยเลย ในเรื่องนี้ว่า ธรรมะ
ตายเสียแล้ว (เพราะ) เวลาที่คนที่
ชั่วช้า ยังเป็นสุขอยู่ตามเดิม.

๕. สุณิสสา หิ มยฺหํ วชฺฌา อโหสิ
สา มํ วธิตฺวาน วิชายิ ปุตุตฺ
สา ทานิ สพฺพสุส กุลสุส อีสฺสุรา
อหํ วสามิ^๑ อปฺวิจฺจา เอกิกกา.

๕. เพราะว่า บุตรสะใภ้ของดิฉัน (เดิม)
เป็นหมั้น นางทำร้ายดิฉันแล้ว กลับ
คลอดบุตร เวลาที่นางเป็นใหญ่ ใน
ตระกูลทุกอย่าง ส่วนดิฉันเข้าบ้าน
ไม่ได้ ต้องอยู่อย่างเดียวดาย.

๖. ชีวามิ โวหํ น มโตสฺมิ
ตเวว อตุถาย อิธาคโตสฺมิ
ยา ตํ วธิตฺวาน วิชายิ ปุตุตฺ
สหาว ปุตุเตน กโรมิ ภสฺมํ.

๖. ฉันยังมีชีวิตอยู่ ฉันยังไม่ตาย ฉัน
มาที่นี่ ก็เพื่อช่วยเหลือเธอเท่านั้น
ผู้หญิงที่ทำร้ายเธอ แล้วคลอดบุตร
ฉันจะทำให้เขาปนเปื้อนเป็นถ้ำ ไป
พร้อมกับบุตรก็ได้.

๗. เอวญฺจ เต รุจฺจติ เทวราช
มเมว อตุถาย อิธาคโตสิ
อหญฺจ ปุตุโต สุณิสสา จ นตฺตา
สมฺโมทมานา ฆรมาวเสม.

๗. ข้าแต่เทวราช ดิฉันขอขอบพระคุณ
พระองค์เสด็จมาที่นี่ เพื่อประโยชน์
ของดิฉันเอง ขอให้ดิฉัน บุตร
บุตรสะใภ้ และหลาน ได้เฟลิดเฟลิน
อยู่ครองเรือน.

๘. เอวญฺจ เต รุจฺจติ กาทฺดียานิ
หตาปี สนฺตา น ขหาสิ ฐมฺมํ

๘. ฉันขอบใจเธอ แม่กาทิยานี เธอแม้
จะถูกเขาทำร้าย ก็ยังไม่ละทิ้งธรรม

^๑ จ. ปนมหิ.

ตุวญจ ปุตุโต สุณิสสา จ นตฺตา
สมุโมทมานา ฆรมาวเสถ.

๙. สภา กาดิยานี สุณิสาย สทุธิ
สมุโมทมานา ฆรมาวสิตฺถ
ปุตุโต จ นตฺตา จ อฺปฏฺจหิสฺสุ
เทวานมินฺเทน อธิคฺคหิตา”ติ.

กัจจანიโคตตชาดกํ ปจฺมํ.

ขอให้เธอ บุตร บุตรสะใภ้และหลาน
จงเปลียดเปลีนอยู่ครองเรือน.

๙. นางกาดิยานีนั้นเปลียดเปลีน อยู่
ครองเรือน พร้อมกับบุตรสะใภ้ บุตร
และหลานที่ทำวสัฏกะจอมเทวดา
อนุเคราะห์ ก็ช่วยกันปรนนิบัตินาง
กาดิยานี”.

กัจจანიโคตตชาดก ที่ ๑.

อฏฐกนิบาต

กัจจานีวิคุด

๑. กัจจานีโคตตชาตกถา^๑

(๔๑๗)

โธทาทวตถา สุจิ อลุตเกสาติ อิห
สตถา เขตวเน วิหรนโต อณตริ
มาตุโปสกั อารพุก กเถสิ.

โส กิร สาวตถิยั กุลทารโก
อาจารย์สมปนุโน ปิตริ กาลกเต มาตุ-
เทวดา หุตวา มุขโชนทนต์กฏจทาน-
นหาปนปาทโชนาทีเวยยาวจุกมเมเน
เจว ยาคุกตตาทิหิ จ มาตริ
ปฏิชคฺติ. อถ นั มาตา “ตาด ตว
อณณานิปี ฆราวาสกัจจานี อตฺถิ เอกั
สมชาติกั กุลกุมาริกั คณฺห, सा मं
โปสิสฺสตี, तुम्ปิ อตฺตโน กम्मं
กิริสฺสตี”ติ อาห. อम्म อหิ อตฺตโน

อฏฐกนิบาต

กัจจานีวรรค

๑. พรรณนากัจจานีโคตตชาตก

(๔๑๗)

พระศาสดา ประทับอยู่ ณ พระ-
เชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภถึงอุบาสก
ผู้เลี้ยงมารดาคนหนึ่ง จึงตรัสชาตกเรื่องนี้
ซึ่งมีคำเริ่มต้นว่า **เธอหุงผ้าขาวสะอาดมี
ผมเปียก ดังนี้.**

เล่ากันว่า อุบาสกคนนั้น เป็นเด็ก
ของตระกูลในเมืองสาวัตถี มีความ
ประพฤติดี เมื่อบิดาตายแล้ว เคารพมารดา
ดังเทวดา ประนินิบัติมารดาด้วยการดูแล
ในเรื่องต่าง ๆ เช่น การล้างหน้า ให้ไม้
สีฟัน อาบน้ำให้ ล้างเท้าให้ เป็นต้น และ
ด้วยอาหารเป็นต้นว่า ข้าวต้ม ข้าวสวย.
ลำดับนั้น มารดาจึงพูดกับเขาว่า “ลูกเอ๋ย
เจ้ายังมีกิจการในการครองเรือนอื่น ๆ อีก
จงรับหญิงสาวตระกูลที่มีชาติทัดเทียมกัน

^๑ ฉ. กัจจานีชาตกั.

หิตสุขํ ปจฺจาสิสฺมาโน ตุมฺเห
อุปฺภูจฺหามิ, โโก อณฺโณ เอวํ
อุปฺภูจฺหิสฺสตีติ. กุลวฑฺฒนกมฺมํ นาม
ดาต กาทุํ วฏฺฏตีติ. น มยฺหํ
ฆราวาเสนตฺถอ อหํ ตุมฺเห อุปฺภูจฺหิตฺวา
ตุมฺหากํ ฐมฺกाले ปพฺพชิสฺสามีติ.

สักคนหนึ่ง, เขาจะได้เลี้ยงแม่, ส่วนเจ้า
จะได้ทำการงานของตัวเอง”. บุตรชาย
พูดว่า “แม่ครับ ผมหวังประโยชน์สุขแก่
ตัวเอง จึงได้ปรนนิบัติแม่, คนอื่น ใคร
เล่าจะปรนนิบัติได้อย่างนี้. มารดาพูดว่า
ลูกเอ๋ย งานที่จะทำให้วงศ์ตระกูลเจริญขึ้น
นั้น เจ้าควรทำ. บุตรชายพูดว่า ผม
ไม่ต้องการจะอยู่ครองเรือน ผมจะ
ปรนนิบัติคุณแม่ ในเวลาแม่เป็นคว้น
(ตาย) ผมก็จะบวช.

อถสฺส มาตา ปุณฺปุณฺโณ ยาจิตฺวาปิ
มนํ อลภมาณา ตสฺส ฉนฺทํ อคฺเหตฺวา
สมชาตีกํ กุลกุมารีกํ อาเนสิ. โส
มาตริํ อุปฺปฏิภุชิตฺวา ตาย สทฺธิ
สํวาสํ กปฺเปติ. สปิ “มยฺหํ สามิโก
มหนฺเตนุสฺสาเหเน มาตริํ อุปฺภูจฺหติ,
อหฺมุปี นํ อุปฺภูจฺหิสฺสามิ, เอวํ
กโรนฺตี อิมสฺส ปิยา ภวิสฺสามี”ติ
จินฺเตตฺวา ตํ สกฺกจฺจํ อุปฺภูจฺหิ. โส
“อຍံ เม มาตริํ สกฺกจฺจํ อุปฺภูจฺหิ”ติ
ตโต ปฏฺจาย ลทฺธลทฺธานิ มธฺร-
ชาทนียาทีนိ ตสฺสาเยว เทติ. ส
อปรภาเค จินฺเตสิ “อຍံ ปฺริโส

ครั้งนั้น มารดาของเขาก็อ้อนวอนเขา
ครั้งแล้ว ครั้งเล่า เมื่อไม่ได้พอใจ ไม่
ยียดถือความพอใจของเขา ก็ได้ไปนำเอา
หญิงรุ่นสาวของตระกูลที่มีชาติกำเนิด
ทัดเทียมกันมาให้. เขาไม่ปฏิเสธมารดา
(ที่หาภรรยามาให้) จึงอยู่ร่วมกับภรรยา
นั้น. ส่วนภรรยาแม่นั้น คิดว่า “สามี
ของเราปรนนิบัติมารดาด้วยความ
อุทิศอย่างจริงจัง, เราเองก็ต้อง
ปรนนิบัติมารดาของสามีนั้น, เราเมื่อทำ
อย่างนี้ เราจักเป็นที่รักของสามีนี้” จึง
ได้ปรนนิบัติมารดาของสามีนั้นด้วยความ
เอาใจใส่. สามีเห็นว่า “ภรรยา

บริษัทยูไนเท็ดคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๔-๑๓

ลทุทธทธานิ มธฺรขาทนียาทีนิ มยหฺมฺเยว
 เทติ อทฺธา นุ โข มาตฺรํ นีหริตฺถกาโม
 ภวิสฺสติ, นีหฺรณฺอุปายมสฺส กวิสฺสามี”ติ
 เอวํ อโยนิโส อุมฺมุชฺชิตฺวา เอกทิวสํ
 อาห “สามิ ตยิ พหิ นิกฺขนฺเต ตว
 มาตา มํ อุกุโกสตี”ติ. โส ตฺถนฺหิ
 อโหสิ.

ปรนนิบัติมารดาของตนด้วยความเอา
 ใจใส่” นับแต่นั้นมา ก็ให้สิ่งของเช่น
 อาหารที่อร่อยเป็นต้น ทุกครั้งที่ได้มาแก่
 ภรรยา นั้น. ต่อมา ภรยานั้นคิดว่า
 “ผู้ชายนี้ให้ของกินที่อร่อยเป็นต้น ทุกครั้ง
 ที่ได้มาแก่เราคนเดียว เขาคงต้องการ
 จะแยกมารดาออกไป ต่างหากเป็นแน่,
 เราจะต้องหาอุบายแยกออกไปให้เขา”
 ครั้นอุบายไม่แยบคายผุดขึ้นเช่นนี้แล้ว
 วันหนึ่งจึงพูดกับสามีว่า “คุณพี่ เมื่อ
 คุณพี่ออกไปข้างนอกแล้ว แม่ของคุณพี่
 ด่าดิฉัน”. แต่สามีนั้นนิ่งเสีย.

สา จินฺเตสิ “อิมํ มหฺลลิกํ
 อฺชฺชมาเปตฺวา ปุตฺตสฺส ปฏิกุลํ
 กวิสฺสามี”ติ ตโต ปฏฺจาย ยาคุํ
 ททมานา อจฺจุณฺหํ วา อติสฺสิตํ วา
 อโลณํ วา อติโลณํ วา เทติ “อมฺม
 อจฺจุณฺหา”ติ วา “อติโลณา”ติ วา
 วุตฺเต ปุเรตฺวา สีโตทกํ ปกฺขิปติ. ปฺน
 “อติสฺสิตลา อโลณาเยวา”ติ วุตฺเต
 “อิทาเนว ‘อจฺจุณฺหา อติโลณา’ติ
 วตฺวา ปน ‘อติสฺสิตลา อโลณา’ติ
 วทสิ กา ตํ โตเสตฺถํ สกฺขิสฺสตี”ติ

ภรยานั้นคิดว่า “เราจะกล่าวโทษ
 (ฟ้อง)ยายแก่คนนี้ ทำให้ลูกชายเกลียดชัง”
 ตั้งแต่นั้นมา เมื่อจะให้ข้าวต้ม (แก่มารดา
 ของสามี) ก็ให้ชนิดร้อนเกินไปหรือเย็น
 เกินไป ชนิดจืดชืด หรือไม่ก็เค็มเกินไป
 เมื่อมารดาของสามีต่อว่าว่า “แม่ ร้อน
 เกินไป” หรือว่า “เค็มเกินไป” ก็เติม
 น้ำเย็นเข้าไปจนเต็ม. และเมื่อมารดาพูด
 อีกว่า “เย็นเกินไป ไม่เค็มเสียเลย” ก็
 ผุดขึ้นเสียงว่า “ก็เมื่อกี้ท่านพูดว่า ‘ร้อน
 เกินไป เค็มเกินไป’ กลับพูดว่า ‘เย็น

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาสททํ กโรติ. นหาโนทกมุปี
 อจฺจุณฺหํ กตฺวา ปิฏฺฐิยํ อาสิญฺจติ
 “อมฺมํ ปิฏฺฐิ เม ฌายตี”ติ จ วุตฺเต
 ปุณฺ ปุเรตฺวา สีโตทกํ ปกฺขิปติ
 “อติสฺสํ อมฺมา”ติ วุตฺเต “อิทาเนว
 ‘อจฺจุณฺหํ’ติ วตฺวา ปุณฺ ‘อติสฺสํ’ติ
 วิรวติ. กา เอติสฺสา อวมาํ สหิตฺตุ
 สกฺขิสฺสตี”ติ ปฏฺวิสฺสกาณํ กเถสิ.
 “อมฺมํ มณฺจโก เม พหุํมฺกฺกฺโณ”ติ จ
 วุตฺเตปี มณฺจกํ นีหริตฺวา ตสฺสา
 อฺปริ อตฺตโน มณฺจกํ โปเจตฺวา.
 “โปจิตฺโต เม”ติ อติหริตฺวา ปณฺณเปติ.

เกินไป 'ไม่เค็ม' ใครจะทำให้ถูกใจแม่
 ไหว". แม่น้ำอาบนางก็ทำให้ร้อนเกินไป
 รดลงบนหลัง เมื่อมารดาของสามีพูดว่า
 “หลังของแม่ถูกไฟไหม้ซะหนุ” ก็เติมน้ำ
 เย็นลงไปจนเต็มใหม่ เมื่อมารดาของสามี
 บอกว่า “เย็นเกินไปแล้วละหนุ” ก็บอก
 กับคนบ้านใกล้เคียงว่า “บัดนี้ แก
 พูดว่า ‘ร้อนเกินไป’ อยู่หยก ๆ กลับร้อง
 ว่า ‘เย็นเกินไป’ อีก ใครจะอาจทนการ
 เหยียดหยามของยายแก่นี้ไหว”. อนึ่ง
 เมื่อมารดาของสามีบอกว่า “หนุ เตียง
 ของแม่มีเรือดเยอะ” ก็เอาเตียงนอนอก
 มาแล้ว เคาะเตียงของตัวลงบนเตียงของ
 มารดาสามีนั้น แล้วบอกว่า “ฉัน
 เคาะเตียงให้แล้ว” ก็นำกลับเข้าไปจัดไว้.

มหาอุปาสิกา มงฺกฺกฺณฺหิ ขชฺชมานา
 สพฺพรตฺตี นิสินฺนาว วิตินาเมตฺวา
 “อมฺมํ สพฺพรตฺตี มงฺกฺกฺณฺหิ ขาทิตฺมฺหิ”ติ
 วทติ. อิตฺรา “หิโย เม มณฺจโ
 ปปฺโผริโต กา อิมิสฺสา กิจจํ นิตฺถริตฺตุ
 สกฺโกตี”ติ ปฏฺิวตฺวา “อิทานิ ปุตุเตน
 อฺชฺชมาเปสฺสามิ”ติ ตตฺถ ตตฺถ
 เขฬสิญฺจมาณิกมุสฺสิตานิ วิปฺปกริตฺวา

มหาอุปาสิกาถูกเรือดกัดต้องนั่งอยู่คิณยังรุ่ง
 เวลาผ่านพ้นไป แล้วบอกกับลูกสะใภ้ว่า
 “หนุ แม่ถูกเรือดกัดคิณยังรุ่ง”. บุตรสะใภ้
 ก็เถียงเอาว่า “ดิฉันเคาะเตียงของแม่ให้
 แล้ว เมื่อวานนี้ ใครจะช่วยทำธุระของ
 ยายคนนี้ไหว” แล้วก็บัวหน้าลาย สั่ง
 น้ำมูกกระจัดกระจายไว้ในที่นั้น ๆ เป็น
 จุด ๆ ด้วยความมุ่งหมายว่า “เราจะให้

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

“กา อิมํ สกเลหํ อสุจี กโรตี”ติ
 วุตฺเต “มาตา เต เอวรूपํ กโรตี”ติ
 “มา กรี”ติ วุจฺจมานา กลหํ กโรตี
 “อหํ เอวรूपาย กาพกณฺเณยา สหุธี
 เอกเคเห วสิตุํ น สกฺโกมิ เอตํ วา
 ฆเร วสาเปหิ มํ วา”ติ อาห.

โส ตสฺสา วจฺนํ สุตฺวา “ภทฺเท
 ตวํ ตาว ตรุณา ยตฺถกตฺถจิ คนฺตฺวา
 ซีวิตุํ สกฺโกสิ, มาตา ปน เม ชรา
 ทุพฺพลา, อหเมวสฺสา ปฏฺิสรณํ, ตวํ
 นิภฺขมิตฺวา อตฺตโน กุลํ คจฺฉา”ติ
 อาห. सा तसुस वज्जं सुत्वा
 गिता जिनुत्तसि “न सकुगा इमं मातु
 अनुदरे गिनुत्तुं, एकंसेनसुस माता
 पिया, सजे पनाहं कुलधरं कमिसुसामि,
 विधवासं वसन्ती तुक्खिताव गविसुसामि,
 पुริมनियामेनेव ससुसुं อาราเชत्त्วา
 ปฏฺิซคฺกิสฺสามิ”ติ. सा ततो पणुजาย
 पुริมसथिसमेव तं ปฏฺिซคฺกิ.

บุตรชายกล่าวโทษเองในตอนนั้น” เมื่อ
 สามีถามว่า “ใครมาทำบ้านเรือนนี้ให้
 สกปรกไปทั่ว” ก็บอกว่า “มารดาของพี่
 ทำเช่นนี้” ถูกสามีพูดว่า “อย่าทำอะไร
 เลย” (ช่างเถอะ) ก็เลยทะเลาะกันพูดว่า
 “น้องไม่อาจอยู่ในบ้านเดียวกับคนกาล-
 กรรณเอย่างนี้ พี่จะให้มารดานั้นอยู่ในบ้าน
 หรือมิฉะนั้นก็ให้ฉันอยู่ (ให้เลือกเอา)”.

สามีได้ฟังคำของภรรยา นั้นแล้ว จึง
 พูดว่า “น้องเอ๋ย น้องยังสาวอยู่จะไป
 เลี้ยงชีพอยู่ที่ไหนก็ได้, แต่มารดาของพี่
 แก่แล้ว มีกำลังวังชาก็น้อย, พี่เท่านั้นที่
 จะเป็นพี่พี่ของท่านได้, น้องจงออกไป
 ตระกูลของน้องก็แล้วกัน”. ภรรยาได้ฟัง
 คำของสามีนั้น แล้วก็กลัว คิดว่า “เรา
 ไม่อาจที่จะแยกมารดากับบุตรชายออก
 จากกันได้, เขารักแม่ของเขาอย่าง
 แน่นนอน, ก็ถ้าเราจะกลับไปเรือนตระกูล,
 ก็จะต้องอยู่อย่างแม่หม้าย ลำบากมาก,
 เราควรปรนนิบัติให้ถูกใจแม่ผัว อย่าง
 แต่ก่อนดีกว่า”. ตั้งแต่นั้นมา ภรรยา นั้น
 ก็ปรนนิบัติมารดาของสามีนั้น เหมือน
 อย่างแต่ก่อนนั่นเอง.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อถกทิวสํ โส อุปาสโก ฐมมสุสวานตุถาย
 เขตวนํ คนฺตฺวา สตุถารํ วนฺทิตฺวา
 เอกมนฺตํ นิสฺสีทึ “กึ อุปาสก ปุณฺณกมฺเมสุ
 นปฺปมชฺชสฺสึ มาตฺตฺปฏฺจานกมฺมํ ปุเรสฺสึ”ติ
 จ วุตฺโต “อาม ภนฺเต มม มาตา
 มยฺหํ อรุจฺยาเยว เอกํ กุลทาริกํ
 อาเนสิ สว อิถนฺจิทนฺจ อนาจารกมฺมํ
 อกาสิ”ติ สพฺพํ สตุถุ อัจฺฉิตฺวา
 “อิติ ภควา สว อิติ นเว มํ มาตฺต
 อนฺตเร ภินฺทิตฺตํ สกฺขิ อิทานิ นํ
 สกฺกจฺจํ อุปฏฺจหตี”ติ อาน. สตุถา
 ตสฺส กถํ สุตฺวา “อิทานิ ตาว ตวํ
 อุปาสก ตสฺสา วจนํ น อกาสิ
 ปุพฺเพ ปเนติสฺสา วจนเน ตว มาตริ
 นิกฺกทฺตฺตฺวา มํ นิสฺสาย ปุน เเคหํ
 อาเนตฺวา ปฏฺิชฺคฺติ”ติ วตฺวา เตน
 ยาจฺจิตฺ อตีตํ อานริ.

อยู่มาวันหนึ่ง อุปาสกนั้นไปวัดเซตวัน
 เพื่อต้องการฟังธรรม ถวายบังคมพระ
 ศาสดาแล้วก็นั่งอยู่ด้านหนึ่ง อันพระ
 ศาสดาตรัสถามว่า “อุปาสก ท่านไม่
 หลงลืมการทำบุญ ท่านบำเพ็ญการปรน-
 นิบัติมารดาหรือ” ก็กราบทูลว่า “ใช่
 พระพุทธเจ้าข้า มารดาของข้าพระองค์
 พาหญิงรุ่นสาวของตระกูลมาคนหนึ่ง โดย
 ที่ข้าพระองค์ไม่ยินดีเลย นางได้ทำกรรมที่
 ไม่สมควรเช่นนี้และเช่นนั้น” แล้วก็ทูล
 เล่าเรื่องราวทั้งหมดแก่พระศาสดา แล้ว
 ทูลว่า “ข้าแต่พระผู้มีพระภาค ผู้หญิง
 คนนั้นไม่สามารถที่จะแยกหม่อมฉันออก
 จากมารดาได้เลยด้วยวิธีการดั่งกราบทูล
 มาแล้ว เวลานี้ข้ากลับปรนนิบัติมารดา
 ของข้าพระองค์ด้วยความเอาใจใส่อีก”.
 พระศาสดาทรงสดับคำของอุปาสกนั้น
 แล้ว จึงตรัสว่า “อุปาสกเอ๋ย แม้ว่า
 ท่านจะไม่ทำตามคำของภรรยาใน
 ชาตินี้ แต่ในชาติก่อนท่านได้มารดาออก
 ตามคำของผู้หญิงคนนี้ แต่เพราะอาศัย
 เรา จึงได้นำมารดามาบ้านแล้วปรนนิบัติ
 อีก” อันอุปาสกนั้นทูลอาราธนา จึงทรง
 นำอดีตนิทานมาตรัสว่า.

บริษัทยูไนเต็คคอมมิวนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อดีตเต พาราณสียํ พุรหมทตเต
 รชชํ กาเรนฺเต อณฺเฏตรสฺส กุสฺส
 กุสฺส ปิตริ กาลกเต มาตุเทวตา
 หุตฺวา วุตฺตนิยามเณว มาตรํ ปฏิชคฺคิตฺติ
 สพฺพํ เหฏฺฐา กถิตนิยามเณว
 วิตฺถาเรตพฺพํ “อหํ เอวรूपาย กาท-
 กณฺเณนิยา สทฺธิ วสิตุํ น สกฺโกมิ
 เอตํ วา อมเร วสาเปหิ มํ วา”ติ
 วุตฺเต ปน ตสฺสา กถํ คเหตฺวา
 “มาตุเยว เม โทโส”ติ มาตรํ อาห
 “อมม ตวํ นิจฺจํ อิมสฺมิ อมเร กลหํ
 กโรสิ อิตฺถ นิภฺขมิตฺวา อณฺเฏสฺมิ
 ยถารุจฺเจเต จาเน วสาหิ”ติ. ส
 “สาธู”ติ โรทมาณา นิภฺขมิตฺวา เอกํ
 มิตฺตกุลํ นิสฺสาย ภาตํ กตฺวา ทุกฺเคน
 ชีวิตํ กปฺเปสิ. สสฺสุยา อมรา
 นิภฺขนฺตกาเล สฺสุนิสาย กพฺโปก ปติฏฺฐหิ.
 ส “ตาย กาทกณฺเณนิยา เกเห
 วสมานาย กพฺภมฺปิ น ลภี อิทานิ
 เม กพฺโปก ลทฺโธ”ติ ปติโน จ
 ปฏิวิสุสกาณญจ กถเนตฺติ วิจฺรติ.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติอยู่ในพระนครพาราณสี
 กุลบุตรของครอบครัวหนึ่ง เมื่อบิดาตาย
 แล้ว ได้ปฏิบัติต่อมารดาประหนึ่งว่า
 มารดาเป็นเทวดา ประนินิบัติมารดา
 ทำนองเดียวกับที่ได้กล่าวมาแล้วนั่นเอง
 คราวเล่าเรื่องทั้งหมดให้พิสดารโดยทำนอง
 เดียวกับที่เล่ามาแล้วในตอนต้น ดังว่ามานี้
 แต่ในเรื่องนี้ เมื่อภรรยาพูดว่า “ดิฉันไม่
 อาจจะอยู่ร่วมกับคนกาลกรรณิพรรคนี้ได้
 พี่จะให้มารดาของท่านนั้นหรือดิฉัน
 (คนใดคนหนึ่ง) อยู่ในบ้านนี้” สามเณรฟัง
 คำของภรณยานั้น เห็นว่า “เป็นความผิด
 ของมารดาของท่านนั้น” จึงพูดกับ
 มารดาว่า “แม่จ๋า แม่ทำการทะเลาะใน
 บ้านนี้เป็นเนื่องนิตย์ แม่จงออกไปจาก
 ที่นี้ไปอยู่ที่อื่นตามชอบใจเถิด”. มารดานั้น
 รับคำว่า “ได้” แล้วร้องไห้ออกไปอาศัย
 บ้านเพื่อนหลังหนึ่ง รับจ้างเลี้ยงชีพด้วย
 ความลำบาก. ในเวลาที่แม่ผัวออกไป
 จากบ้านแล้ว บุตรสะใภ้ก็ตั้งครรภ. นาง
 จึงเที่ยวบอกแก่สามี และชาวบ้านใกล้
 เรือนเคียงว่า “เมื่อคนกาลกรรณิพรรคนั้นยัง

บริษัทยูไนเต็ลคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี้ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อยู่ในบ้าน ดิฉันก็ไม่ตั้งกรรม แต่บัดนี้ฉันตั้งกรรมแล้ว”.

อปรภาเค ปุตต์ วิชายิตวา
ปิยสามิกัง อาห “ตว มาตริ เกเห
วสมานาย ปุตต์ น ลภี อิทานิ เม
ลทุโร อิมินาปิ การณน ตสฺสา
กาพกณฺณิกาว ชานาหิ”ติ. อิตรา
“มม กิร นิกุกทฺตกาเล ปุตต์
ลภี”ติ สุตฺวา จินฺตลสิ “อทุธา อิมสฺมิ
โลเก ธมฺโม มโตว ภวิสฺสติ สเจ หิ
ธมฺโม มโต น ภเวยฺย มาตริ
โปเจตฺวา นิกุกทฺตมนฺตา ปุตต์ น
ลภยฺยํ สุขํ น ชีเวยฺยํ ธมฺมสฺส
มตกภตฺตํ ทสฺสามิ”ติ.

ต่อมาบุตรสะใภ้ก็คลอดบุตร แล้ว
พูดกับสามีที่รักว่า “เมื่อมารดาของพี่ยัง
อยู่ในบ้าน ดิฉันไม่ได้บุตร เวลานี้ฉัน
ได้แล้ว เพราะเหตุแม่นี้เอง ขอให้พี่รู้ว่า
มารดาของคุณพี่นั้นเป็นคนกาลกรรณิ”.
ฝ่ายแม่ผู้ทราบข่าวว่า “ได้ทราบว่ ใน
เวลาที่เขาใส่เราออกมาแล้ว เขาได้บุตร”
จึงคิดว่า “ธรรมะในโลกนี้คงตายแล้ว
เป็นแน่ เพราะถ้าธรรมะยังไม่ตาย คน
ทุบตีแม่แล้วไล่ออกจะไม่ได้บุตร และจะ
ไม่เป็นอยู่อย่างสบาย เราจะต้องถวาย
มตกภัด (ทานที่ถวายอุทิศให้คนตาย) อุทิศ
ให้ธรรมะ”.

สา เอกทิวสํ ติลปิฏฺจณฺจ ตณฺฑุลณฺจ
ปจนถาลิกณฺจ ทพฺพิณฺจ อาทาย
อามกสฺसानํ คนฺตฺวา ตีหิ มนุสฺสสึเสหิ
อุทฺธนํ กตฺวา อคฺคิ ชาเลตฺวา อุทกํ
โอรุยฺห สสิสํ นหาตฺวา สาฏกํ
นิวาเสตฺวา มุขํ วิกฺขวาเลตฺวา อุทฺธ-
นญฺจानํ อาคนฺตฺวา เกเส โมเจตฺวา
ตณฺฑุเล โหวิตุํ อารภิ. ตทา โพธิสฺสโต

วันหนึ่ง แม่ผู้นั้นเองाप็น ข้าวสาร
ภาชนะสำหรับหุงต้ม และทัพพีไปป่าช้า
ฝัดบิ แล้วเอากะโหลกศีรษะมนุษย์ ๓
กะโหลกมาทำเป็นเตาไฟ ก่อไฟขึ้นแล้ว
ลงน้ำ ขำระร่างกายตลอดจนศีรษะ (ที่
เรียกว่าดำหัวหรือดำเกล้า) นุ่งผ้าใหม่
บัวนปาก แล้วกลับมาอยู่ที่ตั้งเตาไฟ สยาย
หมอก เริ่มจะข้าวข้าว. ครั้งนั้น พระ-

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก มุททกนิกาย ป-ท.๑๔-๑๓

สกโก เทวราชา อโหสิ โพธิสตุตา จ
 นาม อปฺปมตฺตา โหนฺติ โส ตสฺมิ
 ขณฺเ โลกํ โอลฺเกนฺโต ตํ ทฺกฺขปฺปตฺตํ
 “ธมฺโม มโต”ติ สณฺณาย ธมฺมสฺส
 มตฺกมตฺตํ ทาทูกามํ ทิสฺวา “อชฺช มยฺหํ
 พฺลํ เทสิสฺสามิ”ติ พุราหุมนวเสน
 มหามคฺคํ ปฏฺิปนฺโน วย หุตฺวา ตํ
 ทิสฺวา มคฺคา โอกฺกมฺม ตสฺสา สนฺติเก
 จตฺวา “อมฺม สฺसानฺ อหารํ ปจฺนฺตา
 นาม นตฺถิ ตวํ อิมินา อธิ ปกฺเคน
 ติโลทเนน ที กวิสฺสสี”ติ กถํ สมฺภูจฺเปนฺโต
 ปจฺมํ คากฺมาห

โพธิสัตว์เป็นท้าวสักกเทวราช และ
 ธรรมดาพระโพธิสัตว์ทั้งหลาย ย่อมเป็น
 ผู้ไม่ประมาท (ไม่เลินเล่อ ไม่เผอเรอ)
 ขณะนั้น ท้าวสักกเทวราชนั้นกำลัง
 ตรวจดูโลกอยู่ก็ได้เห็นแม่ผัวนั้น ผู้ได้รับ
 ทูภัย ซึ่งต้องการถวายมตกภัตตฤทศให้
 ธรรมะด้วยความเข้าใจว่า “ธรรมะตาย
 เสียแล้ว” ทรงดำริว่า “วันนี้เราจะต้อง
 แสดงกำลังของเรา” จึงทรงจำแลงเพศ
 เป็นพราหมณ์ ทำที่เหมือนเดินทางมาสู่
 ทางหลวง เห็นแม่ผัวคนนั้นจึงแวะลงมา
 จากทางเข้าไปยืนอยู่ใกล้นาง จึงได้ถาม
 อยู่ว่า “ไม่มีใครเขามาหุงต้มอาหารใน
 ป่าช้ากันดอก แม่ แม่จะทำอะไรกับ
 ข้าวสุกหุงด้วยงาที่หุงสุกแล้วในที่นี้” จึง
 กล่าวคาถาแรกว่า

๑. “โธทาวตฺตา สฺจ อลฺลเกสา
 กจฺจანი ที กุมฺภิมธิสฺสยิตฺวา
 ปิฏฺจา ติสฺวา โธวสิ ตณฺหุลานิ
 ติโลทโน เหนฺติ ทิสฺส เหนฺตุ”ติ.

๑. “แม่กัจจანი เธอหุงผ้าขาวสะอาด
 มีผมก็เปียกตั้งหม้ออะไรไว้ข้าวข้าว
 ผสมงาปน ข้าวสุกปนงาจักมีเพื่อ
 เหตุอะไร (จะเอาไปทำอะไร)”.

ตตฺถ กจฺจานีติ ตํ โคตฺเตน
 อาลปฺติ. กุมฺภิมธิสฺสยิตฺวาติ อิมํ

ในคาถาข้างต้นนั้น ท้าวสักกะทรง
 เรียกแม่ผัวนั้น ตามนามสกุลว่า กัจจანი.

บริษัทยูไนเต็คคอมมิวนิเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปจนถาลิกัม มนุสฺสสีสุทฺธนํ อารोเปตฺวา.

คำว่า **ตั้งหม้อ** ได้แก่ ยกภาชนะหุงต้ม ขึ้นสู่เตาไฟที่ทำด้วยกะโหลกศิระษะมนุษย์.

เหหิตีติ อโย ติโลทโน กิสุสฺ เหตุ
ภวิสุสฺติ, กิ อตฺตนา ภูณฺชิสุสฺสิ อุทาทุ
อณฺณํ การณํ อตฺถิติ.

คำว่า **จกมี** ความว่า ข้าวสุกปนงานี้ จะมีไว้เพื่อเหตุอะไร, คือว่า ท่านจะบริโภคด้วยตนเองหรือว่าจะมีเหตุการณ์อย่างอื่น.

อถสุสฺ สา อัจจิกฺขนฺตี ทฺติยํ
คาถมาห

ครั้งนั้น แม่ผัวเมื่อจะบอกแก่ท้าว- สักกเทวราชนั้น จึงกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

๒. “น โข อโย พุราหฺมณ โภชนตถํ
ติโลทโน เหหิติ สาธุกโก
ธมฺโม มโต ตสุสฺ ปหฺนมชฺช
อหํ กิสุสฺสามี สุसानมชฺเฒ”ติ.

๒. “ข้าวสุกปนงาที่หุงไว้เป็นอย่างดีนี้ มิใช่ มีไว้สำหรับรับประทานดอก ท่าน พราหมณ์ ธรรมะตายเสียแล้ว วันนี้ ดิฉัน จึงต้องทำของรับแขกกลาง ป่าช้า อุทิศให้ธรรมะนั้น”.

ตตถ ธมฺโมติ เขฎฺฐาปจายนธมฺโม
เจว ติวิธสุจฺริตธมฺโม จ. ตสุส
ปหฺนมชฺชชาติ ตสุสํ ธรรมสุส อิทํ
มตกภตฺตํ กิสุสฺสามีติ อตฺถโก.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **ธรรมะ** ได้แก่ ธรรมคือความอ่อนน้อมต่อผู้ใหญ่ กับธรรมคือความสุจริต ๓ ประการ. คำว่า **ตสุส ปหฺนมชฺชา** ความว่า ดิฉัน ต้องทำมตกภตฺตนี้ อุทิศให้แก่ธรรมะนั้น.

ตโต สกฺโก. ตติยํ คาถมาห

ที่นั่นท้าวสักกะจึงกล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓. “อนุวิจจ กัจจანი กโรหิ กิจจัม
 ฌมฺโม มโต โโก นุ ตเวตสฺสึ
 สหสฺสเนตฺโต อตุลानุภาโว
 น มียยตี ฌมฺวโร กทาจี”ติ.

ตตฺถ อนุวิจจาติ อุปปริกฺขิตฺวา
 ชานิตฺวา. โโก นุ ตเวตสฺสึติ โโก นุ
 ตว เอตํ อาจิกฺขี.

สหสฺสเนตฺโตติ อตุลानํ ฌมฺวโร
 อุตฺตมฌมฺมํ กตฺวา ทสฺเสนฺโต เอวมาห.

ตี สุตฺวา อิตฺรา เทว คาทา
 อภาสิ

๔. “ทพฺพปฺปมาณํ มม เอตฺถ พฺรหฺเม
 ฌมฺโม มโต นตฺถิ มเมตฺถ กงฺขา
 เย เยวทานิ ปาปา ภวนฺติ
 เต เตวทานิ สุขิตา ภวนฺติ.

๕. สุนิสสา หิ มยฺหํ วชฺฉมา อโหสิ
 สา มํ วชิตฺวาน วิชายี ปุตฺตํ

๓. “แม่กัจจანი จงคิดดูให้รอบคอบ แล้ว
 จึงทำงาน ใครเล่าบอกความข้อนั้น
 แก่เธอว่า ธรรมะตายเสียแล้ว
 ธรรมะอันประเสริฐ เปรียบเหมือน
 ท้าวสหสฺสนัยน์นี้มีอานุภาพเหลือล้น
 จะไม่ตาย ไม่ว่าเวลาใด สมัยใด”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **คิดดูให้
 รอบคอบ** ความว่า ไตร่ตรอง คือรู้.
 คำว่า **โก นุ ตเวตสฺสึ** ความว่า ใครเล่า
 บอกความข้อนั้นแก่ท่าน.

คำว่า **เปรียบเหมือนท้าวสหสฺสนัยน์** ท้าว-
 สักกะแสดงพระองค์เองให้เป็นธรรมอัน
 ประเสริฐ คือธรรมอันสูงสุด ตรัสอย่างนี้.

แม่ผู้ได้ฟังคำของท้าวสักกะนั้นแล้ว
 จึงกล่าว ๒ คาทาว่า

๔. “เรื่องนี้ดิฉันคาดคะเนดูอย่างมั่นคง
 แล้วนะ ท่านพราหมณ์ ดิฉันไม่มี
 ความสงสัยเลย ในเรื่องนี้ว่า ธรรมะ
 ตายเสียแล้ว (เพราะ) เวลานี้คนที่
 ชั่วช้า ยังเป็นสุขอยู่ตามเดิม.

๕. เพราะว่า บุตรสะไภ้ของดิฉัน (เดิม)
 เป็นหมัน นางทำร้ายดิฉันแล้ว

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา ทานี สพฺพสฺส กุสฺส อีสฺสรา
 อหํ วสามิ^๑ อปฺวิญฺจา เอกิกา”ติ.

กลับตลอดบุตร เวลานี้นางเป็นใหญ่
 ในตระกูลทุกอย่าง ส่วนดิฉัน
 เข้าบ้านไม่ได้ ต้องอยู่อย่างเดียว-
 ดาย”.

ตตฺถ ทพฺพปฺมาณนฺติ ทพฺพหํ
 ติรํ นิสฺสํสยํ พุราหมณฺ เอตฺถ มม
 ปมาณนฺติ วทติ.

บรรดาค่าเหล่านั้น คำว่า **คาด**
คะเนอย่างมั่นคง ความว่า แม่ฟัวกล่าวว่า
 พราหมณ์ การคาดคะเนของดิฉันในเรื่องนี้
 มั่นคง คือหนักแน่น ได้แก่ ไม่ต้องสงสัย
 เลย.

เย เยติ จสฺส มตฺภาเว การณํ
 ทสฺเสนฺติ เหวมาห. ตตฺถ **วริตฺวา**ติ
 ไปเจตฺวา นิกฺกขฺตฺวา.

คำว่า **เย เย** ความว่า แม่ฟัว แสดง
 เหตุผลในข้อที่ว่ากรรมนั้นตายเสียแล้ว
 กล่าวอย่างนี้. คำว่า **วริตฺวา** ในคาถา
 ที่ ๒ นั้น ได้แก่ **โดยดี** ชับไล่.

อปฺวิญฺจาติ จตฺตฺติตา อนาถา หุตฺวา
 เอกิกาว วสามิ.

คำว่า **เข้าบ้านไม่ได้** ความว่า ดิฉันถูก
 เขาทอดทิ้ง เป็นคนอนาถาอยู่อย่างเดียว-
 ดาย.

ตโต สกฺโก จญฺจํ คาถมาห

ที่นั่นท้าวสักกะกล่าวคาถาที่ ๖ ว่า

๖. “ชิวามิ โวหํ น มโตสฺมิ
 ตเวว อตฺถาย อิธาคโตสฺมิ
 ยา ตํ วริตฺวาน วิชายิ ปฺตุตํ

๖. “ฉันยังมีชีวิตอยู่ ฉันยังไม่ตาย ฉัน
 มาที่นี้ ก็เพื่อช่วยเหลือเธอเท่านั้น
 ผู้หญิงที่ทำร้ายเธอ แล้วตลอดบุตร

^๑ ฉ. ปนฺมฺหิ.

สหาว ปุตุเตน กโรมิ ภสมน”ติ.

ฉันจะทำให้เขาป็นปีเป็นถ้ำ ไป
พร้อมกับบุตรก็ได้”.

ตตถ โวติ นิปาตมตต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า โว
เป็นเพียงนิบาต.

อิตรา ตํ สุตวา “อหํ ก็ กเถสิ
มม นตฺตุ อมรณการณํ กริสฺสามิ”ติ
สตุตมํ คาถมาห

แม่ผัวได้ฟังคำของท้าวสักกะนั้นแล้ว
จึงพูดว่า “ทำไมดิฉันจึงพูด ดิฉันต้อง
ทำเหตุที่หลานของดิฉันจะไม่ตาย” แล้ว
จึงกล่าวคาถาที่ ๗ ว่า

๗. “เอวญฺจ เต รุจฺจติ เทวราช
มเมว อตฺถาย อิธาคโตสิ
อหญฺจ ปุตุโต สุนิสฺสา จ นตฺตา
สมฺโมทมานา ฆรมาวเสมา”ติ.

๗. “ข้าแต่เทวราช ดิฉันขอขอบ
พระคุณ พระองค์เสด็จมาที่นี่ เพื่อ
ประโยชน์ของดิฉันเอง ขอให้ดิฉัน
บุตร บุตรสะไภ้ และหลาน ได้
เพลิดเพลิน อยู่ครองเรือน”.

อถสฺสา สกฺโก อญฺจมํ คาถมาห

ที่นั่น ท้าวสักกะจึงกล่าวคาถาที่ ๘
ว่า

๘. “เอวญฺจ เต รุจฺจติ กาคิยานิ
หตาปี สนฺตา น ชหาสิ ฐมฺมํ
ตวญฺจ ปุตุโต สุนิสฺสา จ นตฺตา
สมฺโมทมานา ฆรมาวเสธา”ติ.

๘. “ฉันขอขอบใจเธอ แม่กาคิยานี^๑ เธอ
แม้จะถูกเขาทำร้าย ก็ยังไม่ละทิ้ง
ธรรม ขอให้เธอ บุตร บุตรสะไภ้
และหลาน จงเพลิดเพลินอยู่
ครองเรือน”.

^๑ กาคิยานี เป็นไวพจน์ของ กัจจანი เช่นเดียวกับ
กาคิยานะ เป็นไวพจน์ของกัจจายนะ กัจจายนะ.

ตตถ หตปิ สนฺตาดิ ยถิ ตฺวํ
 ไปจิตฺตปิ นิกุกกฺกตฺตปิ สมนานา ตว
 ทารเกสฺส เมตฺตตมฺมํ น ชหาสิ เอวํ
 สนฺเต ยถา ตฺวํ อิจฺฉสิ, ตถา โหตุ,
 อหํ เต อิมสฺสมี กุณฺเ ปสนฺโนติ.

เอวญฺจ ปน วตฺวา สกุกโก
 อลงฺกตปฏฺยิตฺโต อตฺตโน อานุกาเวน
 อากาเส จตฺวา “กัจจანი ตฺวํ มา
 ภายิ, ปุตฺโต จ เต สฺสนิสสา จ
 มมานุกาเวนาคนฺตฺวา อนฺตรามกุเค
 ขมาเปตฺวา อาทาย คมิสฺสนฺติ
 อปฺปมตฺตา โหหิ”ติ วตฺวา อตฺตโน
 จานเมว คโต. เตปิ สกุกกาเวน
 ตสฺสา กุณฺ อนุสฺสริตฺวา “กหํ โน
 มาตา”ติ อนฺโตคาเม มนุสฺเส ปุจฺฉิตฺวา
 “สฺसानาภิมุขิ คตา”ติ สุตฺวา “อมฺม
 อมฺมา”ติ สฺसानมกุคํ ปฏฺยิตฺวา ตํ
 ทิสฺวาว ปาเทสฺส ปตฺติตฺวา “อมฺม
 อมฺหากํ โทสํ ขมาหิ โน”ติ ขมาเปสฺสุ.
 สปิ นตฺตารํ กณฺหิ. อิติ เต
 สมฺโมทมานา เกหํ กนฺตฺวา ตโต
 ปฏฺยาย สมคฺคสฺวาสิ วสิสฺสุ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เธอแม่**
ถูกทำร้าย ความว่า แม้ว่าเธอจะถูกโอบย
 คือถูกไล่ออก ก็ไม่ละกรรมคือเมตตาใน
 เด็ก ๆ ของเธอ เมื่อเป็นเช่นนี้ เธอต้องการ
 อย่างไม่, ก็ขอให้เป็นอย่างนั้นเถิด, ฉัน
 เลื่อมใสในคุณข้อนี้ของเธอ.

ก็แล ท้าวสักกะครั้งตรัสเช่นนี้แล้ว
 ทรงเครื่องเต็มยศประทับยืนอยู่ในอากาศ
 โดยอานุภาพของพระองค์ตรัสว่า “อย่า
 กลัวเลย แม่กัจจანი, บุตร และบุตรสะใภ้
 ของเธอ จะมาด้วยอานุภาพของฉัน จะ
 มาขอโทษเธอในระหว่างทางแล้วก็จะพา
 เธอกลับไป ขอเธอจงเป็นผู้ไม่ประมาท
 เถิด” เสด็จกลับสู่สถานที่ของพระองค์
 ตามเดิม. ส่วนบุตร และบุตรสะใภ้ แม่
 เหล่านั้นก็นึกถึงคุณของแม่ผัวได้ด้วย
 อานุภาพของท้าวสักกะ จึงถามคนทั้ง-
 หลายภายในหมู่บ้านว่า “แม่ของเรา
 ไปไหน” ครั้งได้ฟัง(ตอบ)ว่า “เดิน
 มุ่งหน้าไปทางป่าช้า” ก็ร้องเรียกว่า
 “แม่ แม่” เดินไปทางป่าช้า พอเห็น
 แม่ผัวเข้าเท่านั้นก็ฟูบที่เท้าแล้วขอโทษว่า
 “แม่ ขอให้ยกโทษให้ลูก ทั้งสองด้วย”.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๔-๑๓

ฝ่ายแม่ผัวนั้นก็รับเอาหลานมา. คนทั้ง ๔ เหล่านี้ มีความยินดีปรีดา พร้อมหน้ากัน ดังกล่าวมานี้ แล้วก็กลับบ้านตั้งแต่นั้นมาก็อยู่ร่วมกันด้วยความสามัคคี.

อัย อภิสัมพุทธคาถา

๙. “สา กาดิยานี สุณิสาย สหุธิ
สมุโหมตมานา ชรมาวาสิตถ
ปุตโต จ นตตะ จ อุปฏฐหีสสุ
เทวานมินุเทเน อธิคฺคหิตา”ติ.

ตตถ สา กาดิยานีติ ภิกขเว สา
กจฺจายนโคตตะตา.

เทวานมินุเทเน อธิคฺคหิตาติ เทวา-
นมินุเทเน สกุกเณ โนคฺคหิตา หุตฺวา
ตสฺसानุภาเวเน สมคฺคสํวาสํ วสีสุติ.

สตถา อิมํ ฐมฺมเทสนํ อahrtิวา.
สจฺจანი ปกาเสตฺวา ชาตกํ สโมธาเนสิ.
สจฺจปรีโยसानเ โส อุปาสโก โสตา-
ปตฺติผลเ ปตฺติฏฺจหิ. ตทา มาตฺอุปาสโก

นี้เป็นอภิสัมพุทธคาถา

๙. นางกาดิยานีนั้นเพลิดเพลิน อยู่ครองเรือน พร้อมกับบุตรสะใภ้ บุตรและหลานที่ท้าวสักกะจอมเทวดาอนุเคราะห์ ก็ช่วยกันปรนนิบัตินางกาดิยานี”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า นางกาดิยานีนั้น ความว่า ภิกษุทั้งหลายผู้หญิงตระกูลกัจจายนะนั้น.

คำว่า ท้าวสักกะจอมเทวดาอนุเคราะห์ ความว่า บุตรและหลานที่ท้าวสักกะจอมเทวดาอนุเคราะห์ จึงได้อยู่ด้วยความสามัคคีปรองดองกันด้วยอาณาภาพของท้าวสักกะนั้น.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรมเทศนานี้มาแล้ว ก็ทรงประกาศสัจจะแล้วประชุมชาดก. ในเวลาจบสัจจะอุบาสกคนนั้นดำรงอยู่ในโสดาปัตติผล.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินคัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

จ เอตริหิ มาตุโปสโก, ภริยาปิสฺส “อุบาสกผู้เลี้ยงมารดาในครั้งนั้น ก็คือ
 ตทา ภริยา, สกโก ปน อหเมวา”ติ. อุบาสกผู้เลี้ยงมารดาในชาตินี้, แม้ภรรยา
 ของเขาในครั้งนั้น ก็คือภรรยาในชาตินี้,
 ส่วนท้าวสักกะ คือเราตถาคตแล”.

กัจจანიโคตตชาดกวรรณนา ปจมา.

พรรณนากัจจანიโคตตชาดก ที่ ๑ จบ.

๒. อฏฺฐสทฺทชาตก (๔๑๘)

๑๐. “อิทํ ปุเร นินฺนมาหุ
พหุมาจฺฉํ มโหทกํ
อาวาโส พกราชสฺส
เปตฺติกํ ภาวนํ มม
ตฺยชฺช ภิงฺเคน^๑ ยาเปม
โอกํ น วิชฺชหามเส.
๑๑. โโก ทฺติยํ อสีลิสฺส
พนฺธุรสฺสกุขิ เกชฺชติ
โก เม ปุตฺเต กุลาวกํ
มณฺจ โสตฺถิ กริสฺสติ.
๑๒. สพฺพา ปริกฺขตา เฝคฺค
ยาว ตสฺสา คตี อหุ
ซีณภกฺโข มหาราช
สาเร น รมติ ฌุเณ.
๑๓. สา นฺุนาหํ อิโต คนฺตุวา
รณฺโณ มุตฺตา นิเวสนา
อดฺตานํ รมายิสฺสามิ
ทุมสาขาณีเกตฺตินิ.

๒. อฏฺฐสทฺทชาตก (๔๑๘)

๑๐. “เมื่อก่อนนี่เป็นที่ลุ่ม มีน้ำมาก มี
ปลาชุม พญานกยางอยู่ที่นั่น ด้วย
คิดว่า เป็นที่อยู่ของบิดาของเรา แต่
วันนี้เรายังอัธภาพให้เป็นไปด้วยกบ
เรา (แม้จะถูกความหิวเบียดเบียน
อย่างนี้) ก็จะไม่ทิ้งที่อยู่.
๑๑. ใครจะทำลายนัยน์ตา ข้างที่สองของ
นายพันธุระ ผู้มีอาวุธในมือเสียได้
ใครจักกระทำบุตรของเรา รัง และ
เราให้ถึงความสวัสดิ์ได้.
๑๒. แมลงกุงกินกระพี้ทั้งหมด ตราบเท่า
ที่คติ (เปลือก) ของกระพี้ นั้นยังมีอยู่
มหาบพิตร แมลงกุงหมดสิ้นอาหาร
จึงไม่ยินดีในไม้แก่น.
๑๓. เรานั้นออกไปจากที่นี่ จนพ้นพระ-
ราชนิเวศน์ มีหมูไม้เป็นที่อยู่อาศัย
จักทำตนให้รื่นรมย์แน่.

^๑ ฉ. เกเคน.

๑๔. โส นุนาหิ อิตโต คนุตฺวา
 รมฺโอบเ มุตฺโต นิเวสนา
 อคฺโคทกานิ ปิวิสฺสามิ
 ยฺยสฺส ปุรโต วชฺ.

๑๕. ตํ มํ กาเมหิ สมฺมตฺตํ
 รมฺตํ กาเมสฺ มุจฺฉิตํ
 อานยิ ภารโต ลุทฺโธ
 พาหิโก ภาทฺมตฺตํ เต.

๑๖. อนนฺตการติมิสายํ
 ตฺยฺเก อุปฺริ ปพฺพเต
 สา มํ สเนฺहन มุทฺนา
 มา ปาทํ ขณิ ยสฺมนิ.

๑๗. อสฺสยํ ชาตฺยขนฺตทสฺสี
 น คพฺภเสยฺยํ ปุณฺราวภูิสฺสํ
 อยมนฺตฺติมา ปจฺฉิมคพฺภเสยฺยา
 ซีโณ เม สํสาโร ปุณฺพภวายา”ติ.

อัญสุตฺตชาดกํ ทฺติยํ.

๑๔. เรานั้นออกไปจากที่นี่ จนพ้น
 พระราชนิเวศน์แล้ว จักนำหน้าฝูง
 ไปดื่มน้ำจืดสนิทแน่.

๑๕. นายพรานชื่อว่าภารตะ ชาว
 พากีรัฐ ได้นำเราซึ่งมัวเมาด้วย
 กาม กำหนดลุ่มหลงในกามมาแล้ว
 ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน.

๑๖. เมื่อความมืดปรากฏ บนยอดเขาสูง
 นางกิณรีได้กล่าวกับเราด้วยวาจา
 อ่อนหวานว่า พื่ออย่าได้ก้าวเท้า
 พลาด ค่อย ๆ ก้าวลงไปเถิด.

๑๗. เราได้เห็นพระนิพพาน เป็นที่สุด
 ความสิ้นชาติ โดยไม่ต้องสงสัย ไม่
 ต้องเวียนมานอนกรรมอีก ชาตินี้
 เป็นชาติสุดท้ายเป็นการนอนกรรม
 ครั้งสุดท้าย การวนเวียน เพื่อการ
 เกิดในภพใหม่ของเรา สิ้นแล้ว”.

อัญสุตฺตชาดก ที่ ๒.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒. อัญจนททชาดกวรรณนา

(๔๑๘)

อิทํ ปุเร นินฺนมาหุติ อิทํ สตุถา
 เขตวเน วิหรนฺโต โกสลรณฺโณ
 อทฺตมรตฺตสมเย สุตํ ภีสนกํ อวินิพฺโปก-
 สทฺทํ อารพฺภ กเถสิ. วตฺถุ เหฏฺฐา
 จตุกกนิปาเต โลหกฺุมภีชาดเก
 กถิตสทิสเมว.

อิธ ปน สตุถา “ภนฺเต มยฺหํ
 อิมสํ สทฺทานํ สุตตฺตา ก็ ภวิสฺสตี”ติ
 วุตฺเต “มา ภายี มหาราช, น เต
 เอเตสํ สุตปจฺจยา โภจิ อนฺตรายเ
 ภวิสฺสตี, น หิ มหาราช เอวรูปํ
 ภยานกํ อวินิพฺโปกสทฺทํ ตวเมวโก
 สฺถนิ, ปุพฺเพปิ ราชาโน เอวรูปํ สทฺทํ
 สุตฺวา พุราหมณานํ กถํ กเหตฺวา
 สพฺพจตุกกยณฺณํ ยชิตฺกามา ปณฺชิตานํ
 กถํ สุตฺวา ยณฺณหรณฺตตฺถาย กหิตสตุเต
 วิสฺสชฺเชตฺวา นครเ มาฆาตเกวริญฺ-
 จาราเปสฺสุเยวา”ติ วตฺวา เตน ยาจิโต

๒. พรรณนาอังคุตฺตททชาดก

(๔๑๘)

พระศาสดาเมื่อประทับอยู่ในพระ-
 เขตวัน ทรงปรารภเสียงฟังไม่ได้ศัพท์
 นำสะพรั่งกลัว ที่พระเจ้าโกศลทรงสดับ
 ตอนเที่ยงคืน ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า
 เมื่อก่อนนี้เป็นที่ลุ่ม ดังนี้เป็นต้น.
 เรื่องก็เช่นเดียวกับที่กล่าวแล้วใน โลหกฺุมภี-
 ชาดก^๑ จตุกกนิบาต ในตอนต้นนั่นเอง.

แต่ในชาดกนี้มีดังต่อไปนี้ เมื่อพระ-
 ราชากราบทูลว่า “ข้าแต่พระองค์ผู้เจริญ
 อะไรจักมีแก่ข้าพระองค์เพราะได้ยินเสียง
 เหล่านี้” พระศาสดาตรัสว่า “อย่ากลัว
 ไปเลยมหาบพิตร, ไม่มีอันตรายอะไรแก่
 พระองค์ เพราะสดับเสียงเหล่านั้นหรือ,
 มหาบพิตร มิใช่พระองค์ผู้เดียวเท่านั้น
 ที่ได้สดับเสียงนำหวาดเสียว น่ากลัว
 ปานนี้, ถึงพระราชาแต่ปางก่อนทรง
 สดับเสียงเห็นปานนี้แล้วเชื่อคำของพวก
 พราหมณ์ ใคร่จะบูชาัญญ มีสัตว์อย่างละ
 ๔ ทุกชนิด ฟังคำของบัณฑิต จึงรับสั่ง

^๑ ชาดกเรื่องที่ ๓๑๔ วรรค ๒ จตุกกนิบาต ภาค ๔.

อดีต อารี.

ให้ปล่อยสัตว์ที่จับบูชายัญเสียแล้ว ให้ตี
กลองประกาศห้ามฆ่าสัตว์ทั้งนคร” อัน
พระราชานั้นทูลอาราธนาแล้ว จึงทรง
นำอดีตนิทานมาตรัสว่า.

อดีต พาราณสีย์ พรหมทตเต
รชช กาเรนเต โปธิสโต อสีติโกฏวิภาเว
พราหมณกุล นิพุตติตวา วยปุตโต
ตฤกสิลา ย อุกุคหิตสิปโป มาตาปิตูน
อจฺเจเน รตนวิโลกน กตวา สพพิ
วิภาชาต ทานมุเข วิสฺสชฺเชตวา กาม
ปหาย หิมวนต์ ปวิสิตวา อสิปพชช
ปพพชิตวา ฌานาภินฺญาโย
นิพุตเตตวา, อปรภาเค โลกมพิล-
เสวนตถาย มนุสฺสสปถิ จรฺนโต
พาราณสี ปตฺวา ราชฺยุยานะ วสิ.

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
ครองราชสมบัติ ณ พระนครพาราณสี
พระโพธิสัตว์บังเกิดในตระกูลพราหมณ์ มี
สมบัติ ๘๐ โกฏี เจริญเติบโตได้เรียน
ศิลปศาสตร์ในกรุงตักสิลาครั้นเมื่อมารดา
บิดาละโลกไปแล้ว ทำการตรวจดูรัตน
สละทรัพย์ทั้งหมดให้เป็นทาน ละกาม
เข้าป่าหิมพานต์บวชเป็นฤาษี ทำฌาน
และอธิษฐานให้บังเกิดขึ้น, ต่อมาเพื่อ
ต้องการจะเสพของมีรสเค็ม และรสเปรี้ยว
จึงไปเที่ยวยังถิ่นมนุษย์ ถึงกรุงพาราณสี
พักอยู่ในสวนหลวง.

ตทา พาราณสีราชา สิริสยเน นิสินฺโน
อฑฺฒรตฺติกสมเย อฏฺจ สทฺเท อสฺโสสิ.
ปจฺม ราชนิวสนสามนฺตา อฺยุยานะ
เอโก พโก สทฺทมกาสิ. ทฺติยํ ตสฺมี
สทฺเท อนฺุจฺฉินฺเนเยว หตฺถิสาลาย
โตรณนิวาสินิ กากิ สทฺทมกาสิ. ตฺติย
ราชเคเห กณฺณิกาย นินฺวฏฺจมนฺปาณโก

ครั้งนั้น พระเจ้าพาราณสีประทับนั่งเหนือ
พระแท่นบรรทมอันเป็นศิริมงคล ได้ทรง
สดับเสียง ๘ ชนิดตอนเที่ยงคืน. เสียงแรก
นกยางตัวหนึ่งได้ร้องขึ้นใกล้ ๆ พระราช-
นิเวศน์ในอุทยาน. เมื่อเสียงนั้นยังไม่ทัน
ขาดหายไป นางกาซึ่งอาศัยอยู่ที่เสา
ระเนียดในโรงช่างก็ร้องขึ้นเป็นเสียงที่ ๒.

บริษัทในเค็ดคอมมิวนิสต์ อินคัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๕-๑๕

สททมกาสี.

จตุตถั ราชเคเห โปสาวนียโกกิลลา
สททมกาสี. ปณจมံ ตตเถว โปสาว-
นียมิโค สททมกาสี. ฉฏจं ตตเถว
โปสาวนียวานโร สททมกาสี. สตตมံ
ตตเถว โปสาวนียกินฺนโร สททมกาสี.
อฏจมံ ตสมี สทเท อนุปจฉินฺเนเยว
ราชนึเวสนมตฺถเกณ อุยฺยานํ คจฺฉนฺโต
ปจฺเจกพุทฺโธ เอกํ อุทานํ อุทาเนนฺโต
สททมกาสี.

พาราณสีราชา อิเม อฏจ
สทเท สุตฺวา ภิตตสิโต ปุณทิวเส
พฺรหฺมณฺเ ปุจฺฉิ. พฺรหฺมณา
“อนฺตราโย เต มหาราช ปณฺณายติ,
สพฺพจตุกฺกยณฺณํ ยชิสฺสามา”ติ. วตฺวา
รณฺณา “ยถารุจฺฉิ กโรถา”ติ. อนฺนุณาตา
หฏฺฐปฺหฏฺฐา ราชกฺุลโต นิกฺขมิตฺวา
ยณฺณกมฺมํ อารภิสฺสุ. อถ เนสํ เขฏฺฐก-
ยณฺณการกพฺรหฺมณฺสฺส อนฺเตวาสิ
มาณโว ปณฺทิตฺโต พยตฺโต อจฺฉริยํ

แมลงภู่ ซึ่งอาศัยอยู่ที่ช่อฟ้าพระราช-
มณเฑียร ก็ร้องขึ้นเป็นเสียงที่ ๓.

นกดูเหว่าที่เลี้ยงไว้ในพระราชมณเฑียรได้
ร้องขึ้นเป็นเสียงที่ ๔. เนื้อที่เลี้ยงไว้ใน
พระราชมณเฑียรนั้นเหมือนกัน ได้ร้อง
ขึ้นเป็นเสียงที่ ๕. วานรที่เลี้ยงไว้ในพระ-
ราชมณเฑียรนั้นได้ร้องขึ้นเป็นเสียงที่ ๖.
กิ้งก่าที่เลี้ยงไว้ในพระราชมณเฑียรนั้นได้
ทำเสียงขึ้นเป็นเสียงที่ ๗. เมื่อเสียงนั้น
ยังไม่ทันขาดหายไป พระปัจเจกพุทธเจ้า
ซึ่งไปสู่อุทยาน ทางเบื้องบนพระราช-
นิเวศน์ เมื่อจะเปล่งอุทานอย่างหนึ่ง ได้
ทำเสียงขึ้นเป็นเสียงที่ ๘.

พระเจ้ากรุงพาราณสีทรงสดับเสียง
๘ ชนิดเหล่านี้แล้ว สะดุ้งกลัว จึงตรัส
ถามพวกพราหมณ์ในวันรุ่งขึ้น. พวก
พราหมณ์พากันกราบทูลว่า “ข้าแต่
มหาราช อันตรายจะปรากฏแก่พระองค์,
พวกข้าพระองค์จักบูชาอัญมณีสัตว์อย่างละ
๔ ทุกชนิด” อันพระราชาทรงอนุญาตว่า
“จงกระทำตามชอบใจ” ก็ว่าเรียงยินดี
ออกจากราชตระกูล เริ่มพิธีอัญมณีกรรม.
ครั้งนั้น มาณพอันเตวาสิกของพราหมณ์

บริษัทอยู่ในเทคคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาห “อาจารย์ เอวรูป กกุขลั ผรุส อสาท พุหนุ วินาสกมม มา กริ”ติ. ตาต ก็ ตวั ชานาสี สเจปี อญม กิณจि น ภวิสสติ มจจมंस ตาว พหุ ขาทิตุ ลภิสสามาติ. อาจารย์ กุจจี นิสสาย นิริยนิพพตตณกมม มา กโรธาติ.

หัวหน้าพิธีบูชาญ์ของพราหมณ์เหล่านั้น เป็นคนฉลาด ฉียบแหลม ได้พูดกับ อาจารย์ว่า “ท่านอาจารย์ ท่านอย่าได้ ทำกรรมหยาบคาย ร้ายกาจ เผ็ดร้อน กระทำคามพินาศแก่สัตว์เป็นอันมาก เห็นปานนี้เลย”. พราหมณ์ผู้เป็นอาจารย์ กล่าวว่่า พ่อมาณพ เจ้าจะรู้อะไร, แม้ ถ้าหากว่าไม่มีอะไรอื่น, ชั้นแรก พวก เราก็คงจะได้กินเนื้อปลาเป็นอันมาก. มาณพ พูดว่่า ท่านอาจารย์ ท่านอย่าได้กระทำ กรรมนำไปเกิดในนรกเพราะเห็นแก่ท้อง เลย.

ตี สุตฺวา เสสพฺราหฺมณา “อัย อมฺหากํ ลามนฺตฺรายํ กโรตี”ติ ตสฺส กุชฺฌีสุ. มาณโว เตสํ ภเยน “เตนหิ ตุมฺเห มจฺจมंसฺชาทนุปายํ กโรธา”ติ วตฺวา นิกุขมิตฺวา พหਿนคฺเร ราชานํ นิวาเรตุํ สมตฺถํ ฐมฺมิกสมณพฺราหฺมณํ อปฺธาเรนฺโต ราชยุยานํ คนฺตฺวา โพรสิตฺตํ ทิสฺวา วนฺทิตฺวา “ภนฺเต กิ ตุมฺหากํ สตุเตสุ อนุกมฺปโก นตฺถิ, ราชา พหุ สตุเต มาเรตฺวา ยญฺญํ ยชาเปติ, ก็ โว มหาชนสฺส

พราหมณ์นอกนั้นฟังคำนั้นแล้ว พวกััน โกรธมาณพนั้นว่่า “มาณพนี้จะทำ อันตรายลามกของพวกเรา”. เพราะความ กลั้วพราหมณ์เหล่านั้น มาณพจึงพูดว่่า “ถ้าเช่นนั้น พวกท่านจง ดำเนินอุบาย กินปลาและเนื้อเถิด” แล้วออกไป ไคร่ครวญหาสมณพราหมณ์ผู้ทรงธรรม ผู้สามารถจะห้ามพระราชาได้ ภายนอก พระนคร ไปยังพระราชอุทยาน พบ พระโพรสิตว์ ไหว้แล้ว พูดว่่า “ท่าน ผู้เจริญ ผู้ที่อนุเคราะห์สัตว์ของท่านไม่มี

วรรณคดีชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๔-๑๕

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

พนฺธนโมกฺขํ กาคฺคํ น วฏฺฏตี”ติ อาห.
 มาณว เอตถ เหนว ราชา อมฺเห
 ชานาติ น มยํ ราชานํ ชานามาติ.
 ชานาถ ปน ภนฺเต รณฺณา
 สุตสทฺทานํ นิปฺผลตฺตินฺติ. อาม
 ชานามิตฺติ. ชานนฺตา รณฺโณ กสฺมา น.
 กเถธาติ. มาณว ก็ สกฺกา “อหํ
 ชานามิ”ติ นลาภฺเ สิงคํ พนฺธิตฺวา
 จริตฺตํ, สเจ อิธาคนฺตฺวา ปุจฺฉิสฺสตี
 กเถสฺสามิตฺติ.

माणว เวนฺน ราชกฺลํ คนฺตฺวา
 “ก็ ตาตา”ติ วุตฺเต “มหาราช
 ตุมฺเหหิ สุตสทฺทานํ นิปฺผลตฺติ ชานนโก.
 เอโก ตาปโส ตุมฺหากํ อญฺยานเ
 มงฺคลสิลาเย นิสินฺโน ‘สเจ มํ
 ปุจฺฉิสฺสตี กเถสฺสามิ”ติ วทตี คนฺตฺวา
 ตํ ปุจฺฉิตฺตํ วฏฺฏตี”ติ. ราชา เวนฺน
 ตตฺถ คนฺตฺวา ตาปสํ วนฺธิตฺวา
 กตปฏฺิสนฺถาโร นิสิตฺตฺวา “สจฺจํ กิร

อีกแล้วหรือ, พระราชารับสั่งให้ฆ่าสัตว์
 เป็นอันมากบุชายัญ, การที่ท่านจะช่วย
 มหาชนให้พ้นจากเครื่องจองจำจะไม่ควร
 หรือ”. พระดาบสกล่าวว่า มาณพ
 ในเรื่องนี้ พระราชาไม่ทรงรู้จักเรา
 พวกเราก็ไม่รู้จักพระราชา. มาณพพูดว่า
 ท่านผู้เจริญ ก็ท่านรู้ความหมายของเสียง
 ที่พระราชาสดับแล้ว. ดาบสตอบว่า เรารู้.
 มาณพถามว่า ท่านเมื่อรู้ ทำไมจึงไม่
 ทูลพระราชาเล่า. พระดาบสตอบว่า
 พ่อมาณพ เราอาจจะต้องติดป้ายไว้ที่
 หน้าผากว่า “เรารู้” เทียวไปหรือ,
 ถ้าพระราชาเสด็จมาที่นี่แล้วถาม เราก็
 จักบอก.

มาณพรีบไปยังราชตระกูล เมื่อ
 พระราชาตรัสถามว่า “อะไรกัน พ่อ”
 จึงกราบทูลว่า “ข้าแต่มหาราช ดาบส
 รูปหนึ่งรู้ ความหมายของเสียงที่พระองค์
 ได้สดับแล้ว นั่งอยู่บนมงคลศิลา ใน
 อุทยานของพระองค์ กล่าวว่า ‘ถ้าพระ
 ราชตรัสถามเรา เราจักบอก’ พระองค์
 ควรจะไปตรัสถามดาบสนั้น”. พระราชา
 รีบเสด็จไปที่นั่น ใหว่พระดาบสแล้ว ได้

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สคริปต์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ภนฺเต ตุมฺเห มยา สุตสทฺทานํ
 นิปฺผลติ ชานาถา”ติ ปุจฺฉิ. อาม
 มหาราชชาติ. เตนฺหิ กถฺถ ตํ เมติ.
 “มหาราช เตสํ สุตปุจฺจยา ตว โกจิ
 อนฺตราย นตฺถิ, ปุราณญฺยานเ ปน
 เต เอโก พโก อตฺถิ, โส โคจฺร
 อลภนฺโต ชิมฺจฉาย ปเรโต ปจฺม
 สทฺทมกาสี”ติ ตสฺส กิริยํ อตฺตโน
 ณาณน ปฺริจฺฉินฺทิตฺวา ปจฺม คาถมาห

รับการปฏิสันถารแล้วประทับนั่งตรัสถาม
 ว่า “ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ได้ยินว่า ท่าน
 รู้ความหมายของเสียงที่ข้าพเจ้าได้ยินจริง
 หรือ”. พระดาบสทูลว่า อย่างนั้นมหาราช.
 พระราชาตรัสว่า ถ้าอย่างนั้น ขอท่าน
 จงบอกความหมายนั้นแก่ข้าพเจ้าเถิด.
 พระดาบสกล่าวว่า “มหาบพิตร พระองค์
 จะไม่มีอันตรายใด ๆ เพราะฟังเสียง
 เหล่านั้น, เพียงแต่มีนกยางตัวหนึ่งอยู่
 ในอุทยานเก่าของพระองค์, มันไม่ได้
 อาหาร ถูกความหิวครอบงำ จึงได้ร้อง
 เป็นครั้งแรก” กำหนดกิริยาของนกยาง
 ได้ด้วยญาณของตน จึงกล่าวคาถาที่ ๑
 ว่า

๑๐. “อิทํ ปุเร นินฺนมาหุ
 พหุมาจฺฉํ มโหทกํ
 อาวาโส พกฺราชสฺส
 เปตฺติกํ ภวนํ มม
 ตฺยชฺช ภิงฺเคน ยาเปม
 โอกํ น วิชฺชหามเส”ติ.

ตตฺถ อิทนฺติ มงฺคฺลโปกฺขรณิ
 สนฺธาย วทติ.

๑๐. “เมื่อก่อนที่นี่เป็นที่ลุ่ม มีน้ำมาก มี
 ปลาชุม พญานกยางอยู่ที่นั่น ด้วย
 คิดว่าเป็นที่อยู่ของบิดาของเรา แต่
 วันนี้เรายังอัธภาพให้เป็นไปด้วยกบ
 เรา (แม้จะถูกความหิวเบียดเบียน
 อย่างนี้) ก็จะไม่ทิ้งที่อยู่”.

ในคำเหล่านั้น คำว่า อิทํ พระ-
 ดาบส กล่าวหมายถึงสระโบกขรณีมงคล.

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๔-๑๕

บริษัทยูไนเท็ดคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา หิ ปุพฺเพ อุกฺกตุมฺเพน อุกฺเก
ปวิสนฺเต มโหฺทกา พหุมาจฺฉา อิทานิ
ปน อุกฺกสฺส ปจฺฉินฺนตฺตา น มโหฺทกา
ชาตา.

ตฺยชฺช ภิกฺขุเณติ เต มยฺ อชฺช มจฺเจ
อลภนฺตา มณฺฑุกมตฺเตน ยาเปม.
โอกนฺติ เอวํ ชิมฺมาจฺฉาย ปิพิตาปิ
วสนฺนุจฺฉานํ น ชหาม.

อิติ มหาราช โส พโก ชิมฺมาจฺฉาย
ปิพิตโต สทฺทมกาสี. สเจปิ ตํ
ชิมฺมาจฺฉาโต โมเจตฺตกาโม, ตํ อญฺยานํ
โสธาเปตฺวา โปกฺกขรณิ อุกฺกสฺส
ปุเรหิตี. ราชา ตถา กาคฺตุํ เอกํ
อมจฺฉํ อาณาเปสิ.

“หตฺถิสาลโตรณฺเ ปน เต มหาราช
เอกา กากิ วสมานา อตฺตโน
ปฺตฺตโสเกน ทฺติยํ สทฺทมกาสี ตโตปิ เต
ภยํ นตฺถิ”ติ วตฺวา ทฺติยํ คาถมาห

ก็สระโบกขรณินั้น เมื่อก่อนเมื่อน้ำไหล
เข้าไปทางท่อน้ำ มีน้ำมาก มีปลาชุม
แต่บัดนี้ เพราะน้ำมาขาดไปจึงมีน้ำ
ไม่มาก.

คำว่า ตฺยชฺช ภิกฺขุเณ ความว่า พวกเรา
เหล่านั้น เมื่อไม่ได้ปลาในวันนี้ ก็
จะเลี้ยงชีพด้วยกบ. คำว่า ที่อยู่ ความว่า
พวกเราแม้ถูกความหิวเบียดเบียนแล้ว
อย่างนี้ ก็จะไม่ทิ้งที่อยู่.

ดาบสกล่าวว่า มหาบพิตร นกยาง
นั้น ถูกความหิวเบียดเบียน จึงร้องขึ้น
ด้วยประการฉะนี้. ก็ถ้านกยางนั้นหิว
แล้วจะไปเสียจากที่นั่นก็ได้, ขอพระองค์
จงรับสั่งให้คนชำระสวนนั้น ไขน้ำให้เต็ม
สระโบกขรณีเถิด. พระราชาทรงบังคับ
อำมาตย์คนหนึ่ง ให้ดำเนินการตามนั้น.

พระดาบสกล่าวว่า “มหาบพิตร ก็นางกา
ตัวหนึ่งอยู่ที่เสาระเนียดโรงช้าง ของ
พระองค์ได้ร้องขึ้นเป็นครั้งที่ ๒ เพราะ
ความเศร้าโศกถึงลูกของตน แม้เพราะ
เสียงของนางกานั้น ภัยก็จะมีแก่
พระองค์” แล้วกล่าวคาถาที่ ๒ ว่า

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๑๑. “โก ทุดิยํ อสีลิสฺส
 พนฺธุรสฺสกุขิ เกชชติ
 โก เม ปุตฺเต กุลาวกั
 มณฺจ โสตถิ กสิสฺสตี”ติ.

วตฺวา จ ปน “โก นาม เต มหาราช
 หตฺถิสาลาย หตฺถิเมณฺโฑ”ติ ปุจฺฉิ.
 พนฺธุโร นาม ฆนฺเตติ. เอกกุขิกาณเ
 โส มหาราชาคติ. อาม ฆนฺเตติ.
 มหาราช หตฺถิสาลาย เต ทวารโตรณ
 เอกา กากิ กุลาวกั กตฺวา อนฺตฺกานิ
 นิกุขิปี ตานิ ปริณฺตานิ กากโปตกา
 นิกุขนฺตา หตฺถิเมณฺโฑ หตฺถิ อารุห
 สาลโต นิกุขมนฺโต จ ปวิสนฺโต จ
 องฺกุสเกน กากิมฺปิ ปุตฺตเกปิสฺสา ปหฺรติ
 กุลาวกมฺปิ วิทฺธฺเสติ สา เตน ทุกฺเขน
 ปีพิตา ตสฺส อกุขิเกทํ อายาจนฺติ
 เอวมาห สเจ เต กากิยา เมตฺตจิตฺตํ
 อตฺถิ, เอตํ พนฺธุโร ปกุโกสาเปตฺวา
 กุลาวกวิทฺธฺสนฺโต วาเรหิตี.

๑๑. “ใครจะทำลายนัยน์ตา ข้างที่สอง
 ของนายพันธุระ ผู้มีอาวุธในมือ
 เสียได้ ใครจักกระทำลูกของเรา
 รัง และเราให้ถึงความสวัสดิ์ได้”.

ก็แล ครั้นกล่าวแล้ว ถาว่า “มหาบพิตร
 ใครเป็นความชั่วที่โรงช้างของพระองค์”.
 พระราชาตอบว่า นายพันธุระ ท่าน
 ผู้เจริญ. พระดาบสถามว่า เขาตาบอด
 ข้างหนึ่งหรือมหาบพิตร. พระราชาตรัส
 ตอบว่า ใช่ ท่านผู้เจริญ. พระดาบส
 กล่าวว่า มหาบพิตร นางกาดัวหนึ่งทำ
 รังอยู่ที่เสาระเนียดประตูโรงช้างของ
 พระองค์ ตกฟองไว้หลายฟอง ฟองไข
 เหล่านั้นแก่แล้ว ออกเป็นลูกกา นาย
 ความชั่วข้างซ้ายเข้าออกจากโรงช้าง ได้
 เอาขอดีกาบ้าง ลูกของมันบ้าง รือรัง
 มันทิ้งบ้าง นางกานั้นถูกความทุกข์นั้น
 เบียดเบียนเมื่อจะขอให้นัยน์ตาของความ
 ช้างบอด จึงกล่าวอย่างนี้ ถ้าพระองค์มี
 เมตตาจิตแก่นางกา, ก็จงรับสั่งให้เรียก
 นายพันธุระนั้นมา ห้ามไม่ให้รือรังกา.

┆

วรรณคดีภาษาไทย ป-ท.๑๕-๑๕

บริษัทยูไนเต็ดคอมมูนิตี้ อินค์สคริปต์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ราชา ตัม ปกุโกสาเปตฺวา ปริภาเสตฺวา
หาเรตฺวา อญฺญสฺส ตัม หตฺถิ อทาสิ.

“ปาสาทกณฺเณนิกาย ปน เต
มหาราช เอโก ชฺฌนฺปาณโก วสตี,
โส ตตฺถ เฝคฺคํ ขาทิตฺวา ตสฺมี
ชีเณ สารํ ขาทิตฺุ นาสกฺขิ โส
ภกฺขํ อลภิตฺวา นิภฺขมิตฺุปี อสฺกโกนฺโต
ปริเทวมาโน ตตฺถิยํ สทฺทหมกาสิ ตโตปี
เต ภยํ นตฺถิ”ติ วตฺวา ตสฺส กิริยํ
อตฺตโน ณาเณน ปริจฺฉินฺหิตฺวา ตตฺถิยํ
คาถมาห

๑๒. “สพฺพทา ปริภฺขตา เฝคฺค
ยาว ตสฺสา คตฺติ อหุ
ชีณภกฺโข มหาราช
สารเ น รมติ ชฺฌเณ”ติ.

ตตฺถ ยาว ตสฺสา คตฺติ อหุติ
ยาวตา ตสฺสา เฝคฺคฺยา นิปฺพตฺติ
อหุ อโหสิ สา สพฺพทา ขาทิตา.
น รมติติ. “มหาราช โส ปาณโก ตโต
นิภฺขมิตฺวา กมนฺภูจฺานมฺปิ อปฺสฺสนฺโต

พระราชารับสั่งให้เรียกหานายพันธุระ
บริภาษแล้ว ถอดเสีย(จากตำแหน่ง) ได้
ประทานช่างนั้นแก่ผู้อื่น.

พระดาบสกล่าวต่อไปว่า “มหา-
บพิตร ก็ที่ช่อฟ้าปราสาทของพระองค์มี
แมลงงูตัวหนึ่งอาศัยอยู่, มันกัดกินกระพี
ที่ช่อฟ้า นั้น เมื่อกระพีนั้นหมดไป ไม่
อาจจะกัดกินแทนไม่ได้ มันไม่ได้อาหาร
ทั้งไม่อาจจะออกไปข้างนอก จึงได้
คร่ำครวญร้องเป็นเสียงที่ ๓ ขึ้น แม้ภัย
แต่แมลงงูนั้น ก็จะไม่มีแก่พระองค์”
กำหนดกิริยาของแมลงงูนั้นด้วยญาณ
ของตน กล่าวคาถาที่ ๓ ว่า

๑๒. “แมลงงูกินกระพีทั้งหมด トラบเท่า
ที่คตติ (เปลือก) ของกระพีนั้นยังมีอยู่
มหาบพิตร แมลงงูหมดสิ้นอาหาร
จึงไม่ยินดีในไม้แก่น”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า คตติ
(เปลือก) ของกระพีนั้นยังมีอยู่ ความว่า
ความสำเร็จของกระพีนั้น ยังมีอยู่เพียงใด
แมลงงูก็กินกระพีนั้นทั้งหมดเพียงนั้น ด้วย
คำว่า ไม่ยินดี พระดาบสกล่าววว่า

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปริเทวติ นีหราเปหิ นนฺ”ติ อาห.

มหาบพิตร แผลงภู่นั้นเมื่อไม่เห็นที่ ๆ จะ
ออกไปจากที่นั้น จึงได้ร้องขึ้น ขอ
พระองค์จงให้นำมันออกไปเสียเถิด”.

ราชา เอกํ ปุริสํ อาณาเปตฺวา
อุปาเยน นีหราเปสิ.

พระราชารับสั่งให้บุรุษคนหนึ่ง ให้นำมัน
ออกไปเสียโดยอุบาย.

นิเวสเน ปน เต มหาราช
เอกา โปสาวนียกา โกกิลา อตฺถิติ.
อตฺถิ ฆนฺเตติ. “มหาราช สา
อตตนา นินฺวตฺถปฺพหิ วนสณฺฑํ สริตฺวา
อุกฺกณฺจิตฺวา ‘กทา นุ โข อิมฺมหา
ปญฺชรา มุญฺจิตฺวา รมณียํ วนสณฺฑํ
คจฺฉิสฺสามิ’ติ จตฺตุถํ สทฺทมกาสิ ตโตปิ
เต ฆยํ นตฺถิ”ติ วตฺวา จตฺตุถํ
คาถมาห

พระดาบสถามว่า มหาบพิตร ก็
ในนิเวศน์ของพระองค์ มีนกดุเหว่าเลี้ยง
ไว้ตัวหนึ่งหรือ. พระราชารับว่า มีท่าน
ผู้เจริญ. พระดาบสกล่าวว่า “มหาบพิตร
นกดุเหว่านั้นระลึกลงไปไพรสณฑ์ที่ตนเคย
อาศัยอยู่ อยากจะออกไปจึงได้ร้องเสียง
ที่ ๔ ว่า ‘เมื่อไรหนอ เราจึงจะได้
ออกจากกรงนี้ เข้าไปยังไพรสณฑ์อัน
รื่นรมย์เสียที’ แม้เพราะเสียงนกดุเหว่า
นั้น ฆยก็จะมีแก่พระองค์” แล้วกล่าว
คาถาที่ ๔ ว่า

๑๓. “สา นฺนาหํ อิตฺโต คนฺตฺวา
รณฺโวย มุตฺตา นิเวสฺนา
อตฺตานํ รมยิสฺสามิ
ทุมสาขาณิเกติณิ”ติ.

๑๓. “เรานั้นออกไปจากที่นี่ จนพ้นพระ-
ราชนิเวศน์แล้ว มีหมูไม้เป็นที่อยู่
อาศัย จักทำตนให้รื่นรมย์แน่”.

ตตฺถ ทุมสาขาณิเกติณิ สุปฺพิตาสุ
รูกฺขสาขาสุ กตนิเกตา หุตฺวา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า มีหมูไม้
เป็นที่อยู่อาศัย ความว่า เป็นที่อยู่ที่ทำ
ไว้บนกิ่งไม้ มีดอกบานสะพรั่ง.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินคัสทรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

เอวณฺจ ปน วตฺวา “อุกฺกณฺจिता
มหาราช สา โกกิลา วิสฺสชฺเชหิ
นฺน”ติ อาห. ราชฺา ตถา กฺาเรสิ.

นิเวสเน ปน เต มหาราช เอโก
โปสวานิยกมิโค อตฺถิติ. อตฺถิ ภาฺนฺเตติ.
“มหาราช โส เอโก ยฺยตฺติ
อตฺตโน มิคี อนุสฺสริตฺวา กิเลสวเสน
อุกฺกณฺจิตฺ ปณฺจมํ สทฺทมกาสิ ตโตปิ
เต ภาฺยํ นตฺถิ”ติ วตฺวา ปณฺจมํ
คาถมาห

๑๔. “โส นฺนาหํ อิตฺถิ คณฺตฺวา
รณฺโวย มุตฺตโต นิเวสนา
อคุโศทกานิ ปวิสฺสามิ
ยฺยตฺส ปุโรโต วชฺน”ติ.

ตตฺถ อคุโศทกานีติ อคุคฺคฺทกานิ
อณฺเวยหิ มิเคหิ ปจฺมตฺรํ อปีตานิ
อนฺจฺฉิฏฺโฐทกานิ ยฺยตฺส ปุโรโต
คจฺฉนฺโต กทา นฺ โข ปวิสฺสามิติ.

ก็แล พระดาบสครั้นกล่าวอย่างนี้แล้ว
กล่าวว่า “มหาบพิตร นกดูเหว่านั้น
อึดอึดนัก ขอพระองค์จงรับสั่งให้ปล่อยมัน
เถิด”. พระราชารับสั่งให้ดำเนินการ
ตามนั้น.

พระดาบสถามว่า มหาบพิตร ใน
นิเวศน์ของพระองค์มีเนื้อที่เลี้ยงไว้ตัวหนึ่ง
หรือ. พระราชารับว่า ท่านผู้เจริญ
ใช่แล้ว. พระดาบสกล่าวว่า “มหาบพิตร
เนื้อนั้นตัวเดียวเป็นจำฝูง ระลึกถึงนางเนื้อ
ของตน จึงว่าวุ่นด้วยอำนาจกิเลส จึงได้
ร้องเป็นเสียงที่ ๕, แม้ภัยแต่เสียงเนื้อนั้น
ก็จะไม่มีแก่พระองค์” แล้วกล่าวคาถา
ที่ ๕ ว่า

๑๔. “เรานั้นออกไปจากที่นี่ จนพ้น
พระราชนิเวศน์แล้ว จักนำหน้าฝูง
ไปดื่มน้ำจืดสนิทแน”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **น้ำจืด
สนิท** ความว่า เมื่อไรหนอ เราจึงจะได้
นำหน้าฝูงไปดื่มน้ำจืดสนิท คือ น้ำที่ไม่
เป็นเดน เนื้ออื่นยังมีได้ดื่มมาก่อน.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

มหาสตุโต ตมปิ มิคัง วิสฺสชฺชา-
 เปตฺวา “นิเวสเน ปน เต มหาราช
 โปสาวนียโก มกฺกโก อตฺถิ”ติ ปุจฺฉิ
 “อตฺถิ ภาณเต”ติ วุตฺเต “โส หิ มหาราช
 หิมวันตปฺปเทเส ยฺยตฺติมกฺกภูหิ สทฺธิ
 กามคิทฺโธ หุตฺวา วิจฺรนฺโต ภฺรเตน
 นาม ลุทฺเชน อิธานีโต, อิทานิ
 อุกฺกณฺจิตฺวา ตตฺถเวว คนฺตฺกามา ฉฏฺจํ
 สทฺทมกาสิ ตโตปิ เต ภยํ นตฺถิ”ติ
 วตฺวา ฉฏฺจํ คากฺมาห

พระมหาสattuให้พระราชาทรงปล่อย
 เนื้อเมื่อนั้นแล้ว ถาว่า “มหาบพิตร ก็
 ในพระราชานิเวศน์ของพระองค์เลี้ยงวานร
 ไว้หรือ” เมื่อพระราชตรัสว่า “ใช่แล้ว
 ท่านผู้เจริญ” จึงกล่าวว่า “มหาบพิตร
 วานรนั้นติดอยู่ในกาม ไปเกี่ยวกับนางลิง
 หัวหน้าฝูงในหิมวันตประเทศ ถูกนาย-
 พรานชื่อภารตะนำมา ณ ที่นี้, บัดนี้
 มันว่าไม่อยากจะไป ณ ที่นั้น จึงได้
 ร้องเป็นครั้งที่ ๖ แม้เพราะเลี้ยงวานรนั้น
 ภัยก็จักไม่มีแก่พระองค์” แล้วกล่าวคาถา
 ที่ ๖ ว่า

๑๕. “ตํ มํ กามะหิ สมฺมตฺตํ
 รตฺตํ กามะสุ มุจฺฉิตํ
 อานยิ ภฺรโต ลุทฺโธ
 พาหิโก ภาทฺทมตฺถุ เต”ติ.

๑๕. “นายพรานชื่อว่าภารตะ ชาว
 พาหิกรัฐ ได้นำเราซึ่งมัดมาด้วย
 กาม กำหนดลุ่มหลงในกามมาแล้ว
 ขอความเจริญจงมีแก่ท่าน”.

ตตฺถ พาหิโกติ พาหิกรฏฺฐวาสี.
 ภาทฺทมตฺถุ เตติ อิมมตฺถํ โส วานโร
 อาน. ตฺยหํ ปน ภาทฺทมตฺถุ วิสฺสชฺเชหิ
 มนฺติ.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า ชาว
 พาหิกรัฐ คือ ชาวแคว้นพาหิกะ. วานร
 นั้น กล่าวเนื้อความนี้ว่า ขอความเจริญ
 จงมีแก่ท่าน. อธิบายว่า ก็ขอความเจริญ
 จงมีแก่ท่าน ท่านจงปล่อยข้าพเจ้าเถิด.

มหาสตุโต ตํ วานรํ วิสฺสชฺชา-
 เปตฺวา “นิเวสเน ปน เต มหาราช

พระมหาสattuให้พระราชาทรงปล่อย
 วานรนั้นแล้ว ถาว่า “มหาบพิตร ก็ใน

บริษัทยูไนเต็ลคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๗

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๔-๑๕

ไปสาวนียกิณฺโรวโร อตฺถิ”ติ ปุจฺฉิตฺวา
 “อตฺถิ”ติ วุตฺเต “โส มหาราช
 อตฺตโน กิณฺหริยา กตฺถุณฺโณ อนุสฺสริตฺวา
 กิเลสํวโร สุตฺตมํ สทฺทมกาสิ.

โส หิ ตาย สทฺธี เอกทิวสํ
 ตุงคปพฺพตฺติขริ อารุหิ, เต ตตฺถ
 วณฺณคณฺฐรสสมฺปนฺนานิ นานาปุปฺพานิ
 โอจินฺนตา ปิลนฺฐนฺตาสุริยํ อตฺถงฺคเมนฺตํ
 น สลฺลกฺเขสฺสุ อตฺถงฺคเต สุริเย
 โอตฺรนฺตานิ อนุชกาโร อโหสิ, ตตฺถ นํ
 กิณฺหริ ‘สามิ อนุชกาโร วุตฺตติ
 อปฺกฺขลนฺโต อปุปฺมาเทเน โอตฺราหิ”ติ
 วตฺวา หตฺถे คเหตฺวา โอตาเรสิ, โส
 ตาย ตํ วจฺนํ อนุสฺสริตฺวา สทฺทมกาสิ
 ตโตปิ เต นตฺถิ ภาณ”ติ ตํ การณํ
 อตฺตโน ฅาณฺเนน ปริจฺฉินฺหิตฺวา ปากฺกํ
 กโรนฺโต สุตฺตมํ คาถมาห

๑๖. “อนุชการติมิสายํ

ตุงเก อุปริ ปพฺพเต

พระราชนิเวศน์ของพระองค์ มีกนิหริที่
 ทรงเลี้ยงไว้ตัวหนึ่งหรือ” เมื่อพระราช
 ตรีรับว่า “มีอยู่” จึงกล่าวว่า “มหา-
 บพิตร กนิหรินี้ระลึกถึงคุณที่กนิหริ
 กระทำไว้แก่ตน เตือดร้อนอยู่เพราะกิเลส
 จึงได้ร้องขึ้นเป็นครั้งที่ ๗.

ด้วยว่า กนิหรินั้น วันหนึ่งได้ขียนยอดเขา
 สูงกับนางกนิหรินั้น, พวกเขาเลือกเก็บ
 ดอกไม้านาพรรณที่มีสี กลิ่น และรส
 ในที่นั้นมาประดับประดาไม่ได้คำนึงถึงว่า
 พระอาทิตย์กำลังตกดิน เมื่อพระอาทิตย์
 ลับไป เมื่อทั้งสองลงมามีแต่ความมืด,
 ในที่นั้น กนิหริได้กล่าวกะกนิหริว่า ‘พี่จำ
 มืดเหลือเกิน พี่อย่าก้าวพลาด จงก้าวลง
 ด้วยความไม่ประมาทเถิด’ แล้ว จูงมือ
 กนิหริให้ก้าวไป, กนิหรินี้ระลึกถึง
 ถ้อยคำของกนิหรินี้ได้จึงร้องขึ้น แม้
 เพราะเสียงกนิหรินั้น ภัยก็จะไม่มีแก่
 พระองค์” เมื่อจะทำเหตุนี้ให้ปรากฏ
 กำหนดด้วยญาณของตน จึงกล่าวคาถา
 ที่ ๗ ว่า

๑๖. “เมื่อความมืดปรากฏ บนยอดเขา

สูง นางกนิหริได้กล่าวกะเราด้วย

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

สา มํ สณฺเฬน มุทฺทนา
มา ปาทำ ขณฺธิ^๑ ยสฺมณฺี”ติ.

วาจาอ่อนหวานว่า “พื๋อย่าได้ก้าว
เท้าพลาด ค่อย ๆ ก้าวลงไปเถิด”.

ตตฺถ อณฺธการตฺมิสายนฺติ อณฺธภาว-
การเก ตเม. ตฺงฺเกติ ตฺชิเน. สณฺเฬน
มุทฺนาติ มุฏฺเฐน มุทฺเกน วจเนน. มา
ปาทำ ขณฺธิ ยสฺมณฺีติ ยกาโร พฺยณฺชน-
สนธิวเสน กหิตฺโต.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า **เมื่อ**
ความมืด คือ เมื่อความมืดซึ่งกระทำ
ความบอด. คำว่า **สูง** คือ แหลมคม.
คำว่า **อ่อนหวาน** ได้แก่ ด้วยถ้อยคำ
สละสลวย คืออ่อนโยน. ย อักษรใน
คำว่า **มา ปาทำ ขณฺธิ ยสฺมณฺี** ท่าน
ใส่ไว้ด้วยอำนาจพยัญชนะสนธิ.

อิทํ วุตฺตํ โหติ สา มํ กิณฺนริ
สณฺเฬน มุทฺทนา วจเนน “สามิ
อปฺปมตฺโต โหหิ มา ปาทำ ขณฺธิ
ยสฺมณฺี. ยถา เต อุกฺขลิตฺวา ปาโท
ปาสาณสฺมี น ขลติ ตถา โอตราหิ”ติ
วตฺวา หตฺถเนน กเหตุวา โอตาราเสตี.

ท่านกล่าวคำนี้ไว้ว่า นางกิณนรีนั้นได้
กล่าวกะเราด้วยวาจาอ่อนหวานว่า “พื๋จำ
พื๋จงอย่าประมาท อย่าก้าวเท้าพลาด จง
ก้าวโดยวิธีที่เท้าของพื๋จะไม่สิ้นพลังพลาดที่
แผ่นดิน” แล้วก็จูงมือข้าพเจ้าให้ก้าวไป.

อิติ มหาสตุตฺโต กิณฺนเรน
กตสทฺทการณํ กเถตฺวา ตํ วิสฺสขฺเซตฺวา
“มหาราช อฏฺฐโม อุตานสทฺโท อโหสิ.
นนฺทมูลกปพฺพการสฺมี กิร เอโก
ปจฺเจกพฺพทฺธ อตฺตโน อายุสฺงขารปริกฺขยํ
ณฺตฺวา ‘มนฺุสฺสปถํ คณฺตฺวา พาราณสี-

พระมหาสัตว์บอกถึงเหตุที่กิณนรีทำ
เสียงร้องด้วยประการฉะนี้แล้ว ให้ปล่อย
กิณนรีนั้น กล่าวว่า “มหาบพิตร เสียง
ที่ ๘ เป็นเสียงอุตาน. ได้ยินว่า พระ-
ปัจเจกพุทธเจ้ารูปหนึ่งซึ่งอยู่ที่เงื้อมเขา
นั้นทมูลกะ รู้ว่าอายุสังขารของตนจะหมด

^๑ ฉ. ม. ขล.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๔-๑๕

รณโณ อุกุยาเน ปรีนิพพายิสฺสามิ ตสฺส
 เม มนุสฺสา สรีริกฺเขปํ กตฺวา
 สาธุกึฬํ กิฬิตฺวา ธาตุปฺมุชํ กตฺวา
 สคฺคปทํ ปุเรสฺสนฺตี”ติ อิทธิธานุภาเวน
 อากาเสน อากจฺจนฺโต ตว ปาสาทมตฺถกํ
 ปตฺตกาเล ขนฺธภารํ โอตฺวาเรตฺวา
 นิพฺพานปุริเวสนทีปนํ อุทานํ
 อุทาเนสี”ติ ปจฺเจกพุทฺธวตฺตคฺคาถมาห

แล้ว จึงคิดว่า ‘เราจะไปถิ่นมนุษย์ แล้ว
 ปรีนิพพานในพระอุทยาน ของพระเจ้า
 พาราณสี พวกมนุษย์ก็จักเฝ้าสรีระของ
 เรา เล่นการฉลองพระธาตุ ทำการ
 บูชาพระธาตุบำเพ็ญทางไปสวรรค์’ จึง
 มาทางอากาศด้วยอิทธิธานุภาพ ขณะที่
 อยู่เหนือปราสาทของพระองค์พอดี ก็ปลง
 ชั้นธมาระลงเสียได้ ได้ปลงอุทานแสดง
 ถึงการเข้าไปสู่บุรี คือพระนิพพาน” แล้ว
 กล่าวคาถาที่พระปัจเจกพุทธเจ้ากล่าวไว้
 ว่า

๑๗. “อัสสยํ ชาติขยนุตทสฺสี
 น คพฺภเสยฺยํ ปุนราวภูิสฺส^๑
 อยมนฺติมา ปจฺฉิมคพฺภเสยฺยา
 ซีโณ เม สํสาโร ปุนพฺภวายา”ติ.

๑๗. “เราได้เห็นพระนิพพานมีความสิ้น-
 ชาติเป็นที่สุด โดยไม่ต้องสงสัย ไม่
 ต้องเวียนมานอนกรรมอีก ชาตินี้
 เป็นชาติสุดท้ายเป็นการนอนกรรม
 ครั้งสุดท้าย การวนเวียน เพื่อการ
 เกิดในภพใหม่ของเราสิ้นแล้ว”.

ตสฺสตุโธ ชาติขยนุตสงฺขาทสฺส
 นิพฺพานสฺส ทิฏฺฐจฺตฺตา **ชาติขยนุตทสฺสี**
 อหํ อัสสยํ ปุน คพฺภเสยฺยํ น
 อาวภูิสฺส, อยํ หิ เม อนฺติมา ชาติ,

เนื้อความแห่งคาถานั้นว่า เรา
 ชื่อว่า **เห็นพระนิพพานมีความสิ้นชาติ**
เป็นที่สุด เพราะได้เห็นพระนิพพาน
 กล่าวคือความสิ้นชาติ จักไม่ต้องเวียนมา

^๑ น. ปุนราวชิสฺส.

ปจฺฉิมา คพฺภเสยฺยา, ชีโน เม
ปฺนพฺภวาย ขนฺธปฏฺิปาฏฺิสงฺขาโต
สํสาโรติ.

“อิทฺถจ ปน โส อุทฺทวนเสน
วตฺวา อิมํ อุยฺยานํ อากมฺม เอกสฺส
สุปฺปฺพิตฺตสฺส สาลสฺส มฺุเล ปรีนฺนิพฺพุโต
เอหิ มหาราช สรีรกีจฺจิมฺสฺส กโรหิ”ติ.

มหาสตุโต ราชานํ คเหตฺวา ปจฺเจก-
พฺพุทฺตสฺส ปรีนฺนิพฺพุตฺตญฺจานํ คนฺตฺวา ตํ
สรีรํ ทสฺเสสิ. ราชา ตสฺส สรีรํ
ทิสฺวา สทฺธิ พฺลนิกายเอหิ คนฺธ-
มาลาทีหิ ปุเชตฺวา โภทิสฺตฺตสฺส วจฺนํ
นิสฺสาย ยณฺณํ หาเรตฺวา สพฺพสตุตฺตานํ
ชีวิตทานํ ทตฺวา นคเร มาฆาตเกริณฺ-
จาราเปตฺวา สตุตฺตาหํ สาธุกีฬํ
กาเรตฺวา สพฺพคนฺธจิตฺเท มหนฺตฺน
สกุกาเรน ปจฺเจกพฺพุทฺตสฺส สรีรํ
ธมาเปตฺวา ธาตุโย จาตุมฺมหาปเถ ภูมํ

นอนครรภอีก **โดยไม่ต้องสงสัย**, เพราะว่
นี้เป็นชาติสุดท้ายของเรา, การนอนครรภ
เป็นชาติสุดท้าย, สงสารกล่าวคือลำดับ
แห่งขั้น เพื่อการเกิดภพใหม่ของเรา
สิ้นแล้ว.

พระมหาสัตว์กล่าวว่า “ก็แล พระ
ปัจเจกพุทธเจ้านั้น ครั้นกล่าวคาถานี้
ด้วยการเปล่งอุทาน แล้วก็มาสู่อุทยานนี้
ปรีนิพพานที่โคนต้นสาละ มีดอกบาน
สะพรั่งต้นหนึ่ง มหาบพิตร ขอพระองค์
จงเสด็จมากระทำสรีระกิจ ของพระ
ปัจเจกพุทธเจ้านั้นเถิด”.

พระมหาสัตว์พาพระราชาก็ไปถึงสถานที่
ที่พระปัจเจกพุทธเจ้าปรีนิพพานแล้วซึ่ง
สรีระนั้น. พระราชาทอดพระเนตรเห็น
พระสรีระของท่าน พร้อมกับพฺลนิกาย
ได้บูชาด้วยของหอมและดอกไม้เป็นต้น
เพราะอาศัยถ้อยคำของพระโพธิสัตว์ จึง
ได้เลิกพิริยัญเสียด ให้ท่านคือชีวิตแก่สัตว์
ทั้งปวง ให้ตีกลองร้องประกาศในพระนคร
เพื่อห้ามฆ่าสัตว์ ให้ทำการเล่นอย่างดี
ตลอด ๗ วัน ให้ทำฌาปนกิจสรีระของ
พระปัจเจกพุทธเจ้า ด้วยสักการะใหญ่ที่

**บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา**

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๕-๑๕

กาเรสิ.

โพธิสตุโตปิ รณฺโณ ฌมฺมํ เทเสตฺวา
 “อปฺปมตฺโต โหหิ”ติ โอวทิตฺวา
 หิมวณฺตเมว ปวิสิตฺวา พุรหฺมวิหาเรสุ
 ปริกมฺมํ กตฺวา อปริหีนชฺฌาโน
 พุรหฺมโลกปรายโน อโหสิ.

สตุถา อิมํ ฌมฺมเทสนํ อหริตฺวา
 “มหาราช ตสฺส สทฺทสฺส สุตการณา
 ตว โภจิ อนฺตรายโย นตฺถิ”ติ ยณฺณํ
 หราเปตฺวา “มหาชนสฺส ชีวิตํ เทหิ”ติ
 ชีวิตทานํ ทาเปตฺวา นครเ ฌมฺมเกริณฺ-
 จาราเปตฺวา ฌมฺมํ เทเสตฺวา ชาตกํ
 สโมธานสิ “ตทา ราชา อานนฺโท
 อโหสิ, มาณโว สารีปฺตฺโต, ตาปโส
 อหเมวา”ติ.

อฏฺฐสทฺทชาตกาวณฺณนา ทฺติยา.

เชิงตะกอน ซึ่งอบอวลไปด้วยของหอม
 ให้ก่อสถูปบรรจุพระธาตุไว้ที่ทางใหญ่ ๔
 แพร่ง.

ฝ่ายพระโพธิสัตว์แสดงธรรมแก่พระราชา
 แล้ว ถวายโอวาทว่า “ขอพระองค์จง
 เป็นผู้ไม่ประมาทเถิด” แล้วกลับไปยัง
 หิมวันตประเทศตามเดิม กระทำบริกรรม
 ในพรหมวิหาร มีฌานไม่เสื่อม ได้ไป
 เกิดบนพรหมโลก.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
 เทศนาคือมาแล้ว ตรัสว่า “มหาบพิตร
 เพราะเหตุแห่งการสดับเสียงนั้น อันตราย
 อะไร ๆ ย่อมไม่มีแก่พระองค์” แล้วให้เลิก
 พิธียัญเสียบ ตรัสว่า “พระองค์จงให้ชีวิต
 แก่มหาชน” แล้วให้ให้ทานคือชีวิต ให้
 ดึงล่องร้องประกาศธรรมไปทั่วพระนคร
 ทรงแสดงธรรมแล้วประชุมชาดกว่า
 “พระราชาในครั้งนั้นได้เป็นอานนท์,
 มาณพได้เป็นสารีบุตร, ตาปสได้เป็นเรา
 ตถาคตแล”.

พรรณนาอฏฺฐสทฺทชาดก ที่ ๒ จบ.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓. สุธสาชาดก (๔๑๕)

๑๘. “อิทํ สุวณฺณกาเยวํ
มุตฺตา เวพฺพริยา พหุ
สพฺพํ หรฺสสุ ภาทฺทนฺเต
มณฺจ ‘ทาสี’ติ สวय.

๑๙. โอโรปยสฺสุ กลฺยาณิ
มา พหุํ ปริเทวสิ
น จาหํ อภิชานามิ
อาคนฺตุวา ธนมาภตํ.

๒๐. ยโต สรามิ อตฺตานํ
ยโต ปตฺตาสุมิ วิณฺญตํ
เนวาทํ อภิชานามิ
อณฺณํ ปิยตรํ ตยา.

๒๑. เอहि ตํ อุกฺกุหิสฺสํ
กริสฺสํ จ ปทกฺขิณํ
น หิ ทานิ ปฺน อตฺถิ
มม ตฺยฺหณฺจ สงฺคโม.

๒๒. น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ
ปุริโส โหติ ปณฺชิโต

๓. สุธสาชาดก (๔๑๕)

๑๘. “สร้อยทองคำนี้ แก้วมุกดา และ
แก้วไพฑูรย์ มีอยู่มากมาย พ่อ
มหาจำเริญ จึงเอาไปทั้งหมด และ
ประกาศให้เขารู้จักดิฉันว่า ‘เป็น
ทาสี’ ด้วย.

๑๙. จงถอดเครื่องประดับออกเถิด แม่-
คนสวย อย่ารำไรไปมากนักเลย
ฉันไม่รับรู้ด้วย ฉันมาเอาทรัพย์ไป
เท่านั้น.

๒๐. ดิฉันนึกถึงตัวเอง นับแต่ที่ดิฉัน
จำความได้ในกาลใด ในกาลนั้น
ดิฉันไม่รู้จักคนอื่นเป็นที่รักกว่าพี่.

๒๑. มาเถิด ขอให้ดิฉันถอดพี่ และทำ
ประทักษิณด้วย เพราะบัดนี้ดิฉัน
กับพี่จะไม่ได้เจอกันอีกแล้ว.

๒๒. ผู้ชายจะเป็นบัณฑิตไปทุกสถาน ก็
หาไม่ ถึงแม้ผู้หญิงที่ฉลาดในกรณี

อิตถึปิ ปณฺหิตา โหติ
ตตฺถ ตตฺถ วิจกฺขณา.

นั่น ๆ ก็เป็นบัณฑิตได้.

๒๓. น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ
ปุริโส โหติ ปณฺหิตโต
อิตถึปิ ปณฺหิตา โหติ
ลหฺมตฺถํ วิจินฺติกา.

๒๓. ผู้ชายจะเป็นบัณฑิตไปทุกสถาน ก็
หาไม่ ถึงแม้ผู้หญิงคิดแก้ปัญหา
ได้เร็ว ก็ย่อมเป็นบัณฑิตได้.

๒๔. ลหฺมจ วต ขิปฺปญฺจ
นิกฺกฺขเจ สมเจตฺยิ
มิกํ ปุณฺณายตเนว
สุลฺลา สตฺตํ วริ.

๒๔. นางสุลสาคิดได้ฉับพลันทันใจใกล้ๆ
กับเหตุการณ์ จึงฆ่าโจรสัตตูกะได้
เหมือนนายพราน เมื่อมีลูกศรอยู่
เต็มที จึงล่าสัตว์ได้.

๒๕. โยธ อฺปฺปติตํ อตฺถํ
น ขิปฺปมนุพฺพชฺชติ
โส หนฺนเต มนุทฺมตี
โจโรว คิริคพฺภเร.

๒๕. บรรดาสัตว์โลกนี้ ผู้ที่แก้ปัญหา
เฉพาะหน้าโดยฉับพลันทันใจไม่ได้
นับว่าเป็นคนโง่ จะถูกฆ่า เหมือน
โจรที่ถูกฆ่าในชอกเขา.

๒๖. โยธ อฺปฺปติตํ อตฺถํ
ขิปฺปเมว นิโพธิ
มฺจฺเจเต สตฺตฺตสมฺพาธา
สุลฺลา สตฺตฺตคามิวา”ติ.

๒๖. บรรดาสัตว์โลกนี้ ผู้ที่แก้ปัญหา
เฉพาะหน้าได้ฉับพลันทันใจ ย่อม
จะพ้นจากการเบียดเบียนของศัตรู
เหมือนนางสุลสา พ้นจากโจร
สัตตูกะ”.

สุลสาชาดกํ ตติยํ.

สุลสาชาดก ที่ ๓.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๓. สุตสาชาดกวรรณนา (๔๑๕)

อิทํ สุวณฺณกาชฺฐรณฺติ อิทํ สตุถา
เชตวเน วิหรนฺโต เอกํ อนาถปิณฑิกสฺส
ทาสี อารพฺภ กเถสิ.

สา กิร เอกสมิ อสุสวทิวเส
ทาสีคณฺเณ สทฺธิ อุตฺตโน คจฺจนฺติ
อุตฺตโน สามินี ปุณฺณลกฺขณเทวี
อาภรณํ ยาจิ. สา ตสฺสา สตสฺสสมฺมุลํ
อุตฺตโน อาภรณํ อทาสี. สา ตํ
ปิลนฺธิตฺวา ทาสีคณฺเณ สทฺธิ อุตฺตโน
ปาวิสิ. อเถโก โจโร ตสฺสา อาภรณ
โลภํ อุปฺปาเทตฺวา “อิมิ มาเรตฺวา
อาภรณํ หริสฺสามิ”ติ ตาย สทฺธิ
สลลฺปนฺโต อุตฺตโน คนฺตฺวา ตสฺสา
มจฺจมนฺสสุราทีนิ อทาสี. สา “กิเลสวเสน
เทติ มณฺเฑ”ติ คเหตุวาท อุตฺตโนกัฬิ
กัฬิตฺวา วิสฺสมนฺตฺถาย สายณฺหสมเย
นิปนฺเน ทาสีคณฺเณ อฏฺฐาย ตสฺส สนฺตีกํ
อคมาสิ. โส “ภทฺเท อิมิ จานํ
อุปฺปฏิจฺจนฺนํ, โถกํ ปุโรโต คจฺจมา”ติ
อาห.

๓. พรรณนาสุตสาชาดก (๔๑๕)

พระศาสดา ประทับอยู่ ณ พระ-
เชตวันมหาวิหาร ทรงปรารภถึงนางทาสี
ของท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐีนางหนึ่ง
ตรัสพระธรรมเทศานี้ว่า **สร้อยทองคำนี้**
ดังนี้ เป็นต้น.

เล่ากันว่า นางทาสีคนนั้น ในวัน
ที่มีงานมหรสพวันหนึ่ง ไปสวนกับพวก
ทาสีด้วยกัน ได้ขอเครื่องประดับกะนาง
ปุณฺณลกฺขณเทวี ผู้เป็นนายผู้หญิงของตน.
นายผู้หญิงจึงให้เครื่องประดับของตน ซึ่ง
มีราคาแสนแก่นางทาสีนั้น. นางทาสีนั้น
ประดับเครื่องประดับนั้นเข้าไปยังสวน
พร้อมกับพวกทาสี. ครั้งนั้น โจรคนหนึ่ง
เกิดอยากได้เครื่องประดับของนางทาสีนั้น
คิดว่า “จะฆ่านางทาสีนี้แล้ว ลักเอา
เครื่องประดับไป” จึงพูดกับนางทาสี
นั้น ไปถึงสวนแล้วได้ให้ปลา เนื้อ และ
สุราเป็นต้นแก่นางทาสีนั้น. นางทาสี
เข้าใจว่า “เขาให้เพราะอำนาจความ
รักใคร่” จึงรับไว้ เมื่อพวกนางทาสีเล่น
กีฬาในสวนแล้ว นอนในตอนเย็นเพื่อ
พักผ่อน ได้ลุกขึ้นไปสำนักโจรคนนั้น.

อรรถกถาชาดก มุททกนิกาย ป-ท.๑๕-๑๕

บริษัทยูไนเท็ดคอมมูนิตี้ อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตัม สุตฺวา อิตฺรา “อิมสฺมี จาเน
 สกฺกา รหสฺสกมฺมํ กาทฺถุ, อโย ปน
 นิสฺสํสโย มมฺ มาเรตฺวา ปิลนฺธนภณฺฑํ
 หริตฺกามา ภาวิสฺสติ, โหตุ สิฏฺขาเปสฺสามิ
 นนฺ”ติ จินฺเตตฺวา ‘สามิ สุรามาเท
 เม สุกฺโข สรีรํ, ปาณียํ มํ ตาว
 ปาเยหิ’ติ เอกํ กุปฺปี เนตฺวา “อิโต
 เม ปาณียํ โอสินฺญา”ติ รชฺชชฺฌ
 ฌญฺจ ทสฺเสสิ. โจโร รชฺชํ กุเป
 โอตฺวาเรสิ, อถ นํ โอนมิตฺวา อุกกํ
 โอสินฺจนฺตํ มหาพลา ทาสี อุกฺโกหิ
 หตฺถेหิ อานิสฺสํ ปหริตฺวา กุเป
 ชิปีตฺวา “น ตฺวํ เอตฺตเกน มริสฺสสิ”ติ
 เอกํ มหนฺตํ อิกฺกํ มตฺถเก อาสุมฺภิ.
 โส ตตฺถเว ชีวิตฺกฺขยํ ปตฺโต.

สาปี นครํ ปวิสิตฺวา สามินิยา
 อารณํ ททมาณา “นฺมุหิ อชฺช อิมํ
 อารณํ นิสฺสาย มตา”ติ สพฺพํ ตํ

โจรนั้นพูดว่า “น้องรัก ที่ตรงนี้ไม่มีดชิด
 (ประเจียดประเจ้อ), เราไปข้างหน้า
 อีกหน่อย”.

นางทาสีได้ฟังคำนั้นก็คิดว่า “ที่ตรงนี้ไม่
 อาจทำความลึกลับได้, ก็เจ้าหมอนี้ต้องการ
 จะฆ่าเราแล้วเอาเครื่องประดับไปโดยไม่
 ต้องสงสัย, เอาเถิดเราจะให้เขารู้สำนึก
 เสียบ้าง” แล้วจึงพูดว่า ‘พี่จ๋า ร่างกาย
 ของน้องแห้งผากเพราะเมาสุรา, พี่ช่วย
 เอาน้ำมาให้น้องดื่มก่อนเถิด’ แล้วก็นำ
 ไปยังบ่อน้ำบ่อหนึ่ง แล้วชี้บอกเชือกและ
 หมอน้ำให้พร้อมทั้งกล่าวว่า “ช่วยตัก
 น้ำดื่มจากบ่อน้ำนี้มาให้น้องด้วย”. โจร
 ก็หย่อนเชือกลงในบ่อ, ขณะนั้นโจร
 ก้มลงจะตักน้ำนั้น นางทาสีผู้มีกำลังมาก
 ก็ทุบตะโพกด้วยมือทั้งสองข้าง ผลักลงไป
 ในบ่อแล้วเอาอิฐก้อนใหญ่อีกก้อนหนึ่งทุบลง
 ไปบนศีรษะ (ของโจร) เพราะเกรงว่า
 “เขาจะไม่ตายด้วยเหตุเพียงเท่านี้”. โจร
 นั้นตายอยู่ในบ่อนั้นเอง.

ส่วนนางทาสีนั้น ก็กลับเข้าเมือง เมื่อจะ
 เอาเครื่องประดับไปคืนให้แก่นายผู้หญิง
 ก็พูดว่า “วันนี้ดิฉันไม่ได้อาศัยเครื่อง

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ปวตฺตี อาโรเจสิ. สามี อนาถปิณฑิกสุส
 อาโรเจสิ. อนาถปิณฑิกโก ตถาคตสุส
 อาโรเจสิ. สตุถา “น โข คหปติ
 อิทาเนว สา ทาสี จานุปฺตติกปณฺณาย
 สมณฺหาคตา, ปุพฺเพปิ สมณฺหาคตา,
 น จ อิทาเนว ตาย โส มาริตฺโต,
 ปุพฺเพปิ น มาเรสิเยวา”ติ วตฺวา เตน
 ยาจิโต อตีตํ อหริ.

ระดับนี้ก็ต้องตาย” แล้วก็บอกเรื่องราว
 ทั้งหมดนั้น. นายผู้หญิงเมื่อนั้นก็บอกแก่
 ท่านอนาถปิณฑิกเศรษฐี. อนาถปิณฑิก-
 เศรษฐีกราบทูลแด่พระตถาคต. พระ-
 ศาสดาตรัสว่า “นางทาสีคนนั้นจะ
 ประกอบด้วยปัญญาที่เกิดขึ้นทันใจนั้น
 (ไหวพริบ) แต่เฉพาะในชาตินี้เท่านั้น ก็หา
 มิได้ ท่านคฤหบดี, แม้ในชาติก่อนนาง
 ทาสีคนนั้นก็ประกอบด้วยปัญญานั้น
 เหมือนกัน, อนึ่ง โจรคนนั้นจะถูกนาง
 ทาสีคนนั้นฆ่าตาย แต่ในชาตินี้เท่านั้น
 ก็หาไม่, แม้ในชาติก่อน โจรคนนั้นก็ถูก
 นางฆ่ามาแล้วเหมือนกัน” อันท่านอนาถ-
 ปิณฑิกะนั้น ทูลอาราธนาจึงทรงนำอดีต
 นิทานมาตรัสว่า.

อดีตเต พาราณสียํ พุรหมทตฺเต
 รชชํ กาเรนฺเต สุลสา นาม นครโสภินี
 ปณฺจสทวณฺณทาสีปริวารา อโหสิ,
 สหสฺเสน รตฺตี คจฺจติ. ตสฺมีเยว นคร
 สตุตฺโก นาม โจโร อโหสิ นาคพโล,
 รตฺติภาเค อิศฺสรฆฺรานิ ปวิสิตฺวา
 ยถารุจิ วิลุมฺปติ. นาคฺรา สนฺนิปติตฺวา
 รณฺเวย อุปฺกโกสีสุ. ราชา นครคฺตฺติกํ

ในอดีตกาล เมื่อพระเจ้าพรหมทัต
 เสวยราชสมบัติอยู่ ณ พระนครพาราณสี
 มีหญิงนครโสภณีน้อยคนหนึ่ง ชื่อสุลสา
 มีหญิงนครโสภณีนี ๕๐๐ เป็นบริวาร, นาง
 มีรายได้คืนละ ๑๐๐๐. ในนครนั้นนั่นเอง
 มีโจรชื่อสัตตูกะ มีกำลังมากดุจช้างสาร,
 ตอนกลางคืนโจรคนนี้จะเข้าบ้านเรือนของ
 คนใหญ่โตแล้วฉกชิงเอาตามชอบใจ. ชาว

บริษัทอยู่ในเต็คคอมมูนีเคชั่น อินดัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อาณาเขตวา ตตุถ ตตุถ คุมพ์
 จปาเขตวา โจร์ คณหาเขตวา
 “สีสมสฺส ฉินฺทถา”ติ อาห. ตํ
 ปจฺจนาพาหุ พนฺธิตฺวา จตฺตุเก จตฺตุเก
 กสาหิ ตาเพนฺตา อาฆาตนํ เนนฺติ.
 “โจโร กิร คหิโต”ติ สกนฺนคฺรํ สงฺขุมฺภิ.
 ตทา สุลสา วาตปาเน จตฺวา
 อนฺตรวีถิ โอลเณนฺติ ตํ ทิสฺวา
 ปฏฺิพทฺธจิตฺตา หุตฺวา “สเจ อิมํ
 โจโรติ คหิตปฺริสํ โมเจตุํ สกฺขิสฺสสามิ,
 อิทํ กิลฺิฏฺจกมฺมํ อกตฺวา อิมินาว สทฺธิ
 สมตฺตสํวาสํ กปฺเปสฺสามิ”ติ จินฺเตตฺวา
 เหมจฺจา กณฺเวรชาตเก^๑ วุตฺตนเยเนว
 นคฺรคฺตฺติกสฺส สหสฺสํ เปเสตฺวา ตํ
 โมเจตฺวา เตน สทฺธิ สมฺโมทมาณา
 สมคฺคสํวาสํ วสิ.

พระนครประชุมกัน ถวายฎีกาต่อพระ-
 ราชา. พระราชาตรัสสั่งผู้รักษาพระนคร
 ให้วางกำลังผู้รักษาพระนครไว้ในที่นั้น ๆ
 เป็นหมู่ ๆ รับสั่งให้จับโจร ตรัสว่า
 “พวกเจ้าจงตัดศีรษะของมันเสีย”. ตำรวจ
 จับโจรคนนั้น มัดแขนไปหลัง เข็มย่น
 ด้วยหวายทีละ ๔ เส้น นำไปสู่ตะแลงแกง.
 คนทั้งเมืองก็แตกตื่นว่า “ได้ยินว่า จับโจร
 ได้แล้ว”. เวลานั้นนางสุลสากำลังยืนอยู่
 ใกล้หน้าต่าง แลดูท้องถนนได้เห็นโจร
 คนนั้น ก็นึกรักขึ้นมาทันทีจึงคิดว่า “ถ้า
 เราสามารถที่จะปล่อยผู้ชายที่เขาจับได้นี้
 ว่าเป็นโจร หลุดไปได้, เราก็จะไม่
 ทำงานที่น่ารังเกียจนี้อีก จะอยู่ด้วยความ
 สมัคสมานกับผู้ชายคนนี้เท่านั้น” แล้ว
 จึงส่งเงินพันหนึ่งไปให้แก่ผู้รักษาพระนคร
 ทำนองเดียวกันที่เล่าไว้ในกณเวรชาดก
 ในครั้งก่อนนั้นแหละ แล้วเขาก็ปล่อยโจร
 นั้นออกมา เพลิดเพลินอยู่ร่วมด้วยความ
 ประองดองกับชายคนนั้น.

โจโร ตินฺนํ จตฺนํ มาसानํ อจฺจเยน
 จินฺเตสิ “อหํ อิมสฺมิ จาเน วสิตุํ น

ครันลวงไปได้ ๓-๔ เดือน โจรคิดว่า “เรา
 ไม่อาจอยู่ในที่นี่ได้, แต่เรามีมือเปล่าก็ไป

^๑ ขุ. ชา. ๒๗/๑๔๐.

สกุขิสฺสามิ, ตุจฺจเหตุเถน คนฺตุมฺปิ น
 สกฺกา, สุลฺสาย ปิณฺนุชนภณฺทํ
 สตสฺหสฺสํ อคฺขติ, สุลฺสํ มาเรตฺวา อิทํ
 คนฺทิสฺสามิ”ติ. อถ นํ เอกทิวสํ อาห
 “ภทฺเท อหํ ตทา ราชปุริเสหิ นียมาโน
 อสฺกปพฺพตมตฺถเก รุกฺขเทวตาย พฺลิกมฺมํ
 ปฏิสฺสุณี, สา มํ พฺลิกมฺมํ อลภมานา
 หีสฺวาเปติ, พฺลิกมฺมํ กโรมา”ติ. สาธุ
 สามิ สชฺเชตฺวา เปเสหิติ. ภทฺเท
 เปเสตุํ น วฏฺฏติ, มยํ อุมฺปิ
 สพฺพาภรณปฏิมณฺทิตา มหนฺเตน
 ปริวารเณ คนฺตฺวา ทสฺสามาติ. สาธุ
 สามิ, ตถา กโรมาติ.

อถ นํ ตถา กาเรตฺวา ปพฺพตปาทํ
 คตกาเล อาห “ภทฺเท มหาชนํ
 ทิสฺวา เทวตา พฺลิกมฺมํ น
 สมฺปฏิจฺฉิสฺสติ, มยํ อุมฺปิ อภิรุหิตฺวา
 เทมา”ติ. โส ตาย “สาธุ”ติ
 สมฺปฏิจฺฉิโต ตํ พฺลিপาตี อุกฺขิปาเปตฺวา
 สยํ สนนฺทฺชปณฺจาวุโห หุตฺวา
 ปพฺพตมตฺถกํ อภิรุหิตฺวา เอกสฺตโปริสํ

ไม่ได้, เครื่องประดับของแม่สุลสา มีราคา
 เป็นแสน, เราจะต้องขำนางสุลสา
 แล้วเอาเครื่องประดับนี้ไปดีกว่า”. อยู่มา
 วันหนึ่งโจรพุดกับนางสุลสานั้นว่า
 “น้องรัก เมื่อครั้งที่ถูกเจ้าหน้าที่จับตัว
 มานั้น ได้บนเครื่องเช่นไว้กับรุกขเทวดา
 ที่ยอดเขาลูกโน้น, รุกขเทวดานั้นถ้าไม่ได้
 เครื่องแก้บนจากพี่ก็จะทำให้เดือดร้อน,
 เราไปแก้บนกันเถอะ”. ภรรยาบอกว่า
 ดีแล้ว นาย พี่จึงเตรียมแล้วส่งไปเถอะ.
 สามิพุดว่า น้องรัก จะส่งไปอย่างนี้ไม่
 ควร, เราทั้งสองต้องแต่งตัวด้วยเครื่อง
 ประดับอย่างเต็มที แล้วเอาเครื่องแก้บน
 ไปถวายด้วยบริวารอย่างใหญ่. ภรรยา
 กล่าวว่า ดีแล้ว นาย, เราจะทำอย่างนั้น.

ขณะนั้น โจรให้นางสุลสานั้นทำ
 อย่างนั้น แล้วในเวลาที่ยืนไปถึงเชิงเขา
 จึงพุดว่า “น้องรัก เทวดาเห็นคนมากคง
 ไม่รับการแก้บน, เรา ๒ คนเท่านั้นจะ
 ขึ้นไปถวาย (เครื่องแก้บน)”. โจรนั้น
 อันภรยานั้นรับคำแล้วว่า “ดี” ก็ให้
 ภรยานั้นยกถาดเครื่องแก้บนไป ส่วน
 ตัวเองพกอาวุธ ๕ อย่าง ขึ้นถึงยอดเขา

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สครี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

อรรถกถาชาดก ขุททกนิกาย ป-ท.๑๕-๑๕

ปปาตํ นิสฺสาย ชาตฺรูกุขมฺเฒ ฺพลิกาชนํ
 จปาเปตฺวา “ภทฺเท นาหํ พลิกมฺมตฺถาย
 อาคโต, ตํ ปน มาเรตฺวา
 ปิลนฺธนฺเต คเหตฺวา คมิสฺสามีติ
 อาคโตมฺหิ, ตว ปิลนฺธนํ โอมุญฺจิตฺวา
 อุตฺตรสาฎฺเณ ภาณฺทิกํ กโรหิ”ติ
 อาห. สามิ มํ กสฺมา มาเรสีติ.
 ธนการณาคิ. “สามิ มยา กตคฺคุณํ
 อนุสฺสร, อหํ ตํ พนฺธิตฺวา นียมานํ
 เสฎฺฐิปุตฺเตน ปรีวตฺเตตฺวา พนฺธนํ
 ทตฺวา ซีวิตํ ลภาเปสี, เทวสีกํ สหสฺสํ
 ลภมานาปิ อณฺเฑํ ปุริสํ น โอลเกมิ,
 เอวํ หิ ตว อุปการิกํ มา มํ
 มาเรหิ, พหุญฺจ เต ธนํ ทสฺสามิ,
 ทาสี จ ภวิสฺสามิ”ติ ตํ ยาจนฺติ
 ปจฺมํ คาทมาห

แล้วก็ให้วางถาดเครื่องแก่นไม้ที่โคน
 ต้นไม้ ซึ่งเกิดอยู่เพราะอาศัยเหวลิ้ง ๑๐๐
 ชั่วคน แล้วพูดว่า “น้อง พี่ไม้ได้มาเพื่อ
 ต้องการจะแก่นหรือ, แต่จะฆ่าเธอเสีย
 แล้วเอาเครื่องประดับของเธอไป พี่มา
 ด้วยความตั้งใจตั้งว่ามานี้, เธอจงปลด
 เครื่องประดับของเธอออก แล้วเอาผ้าห่ม
 มาห่อเครื่องประดับ”. ภรรยา กล่าวว่า
 นาย นายฆ่าฉันเพราะเหตุอะไร. สามิ
 พูดว่า เพราะเหตุแห่งทรัพย์. ภรรยา
 กล่าวว่า “นาย ขอให้ฉันถึงคุณที่
 น้องทำไว้, น้องเห็นเขาจงจำพี่นำมา
 จึงให้ลูกเศรษฐีเปลี่ยนตัวให้ ต้องเสียเงิน
 เป็นอันมากจึงให้พี่รอดชีวิตมาได้, น้อง
 แม้ได้เงินวันละพันทุกวัน ก็จะไม่เหลียวแล
 ถึงผู้ชายอื่น, น้องดีกับพี่ถึงเพียงนี้ พี่อย่า
 ฆ่าน้องเลย, น้องจะให้เงินทองแก่พี่
 อย่างมาก, และจะเป็นทาสีของพี่ด้วย”
 วิงวอนโจรนั้น แล้วกล่าวคาถาแรกว่า

๑๘. “อิทํ สุวณฺณกายูรี
 มุตฺตา เวพฺพริยา พหุ
 สพฺพํ หรฺสฺสุ ภาทฺนเต
 มณฺจ ‘ทาสี’ติ สาวยา”ติ.

๑๘. “สร้อยทองคำนี้ แก้วมุกดา และ
 แก้วไพฑูรย์มีอยู่มากมาย พ่อมหา-
 จำเริญ จงเอาไปทั้งหมด และ
 ประกาศให้เขารู้จักดิฉันว่า ‘เป็น
 ทาสี’ ด้วย”.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินคัสตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ตตถ กายูรนุติ คีวายํ ปิลนุชน-
ปสาธนํ กายูรํ. สวยาติ มหาชนมชฺเฌ
สาเวตฺวา ทาสี กตฺวา กณฺหาติ.

ตโต สตฺตฺเกน

๑๙. “โอโรปยสฺสุ กลฺยาณิ
มา พหุํ ปรีเทวสิ
น จาหํ อภิชานามิ
อาคนฺตฺวา ธนมาภตฺนํ”ติ.

อตฺตโน อชฺฌมาสนานุรูปํ ทุติยคาถาย
วุตฺตาย สุลสา จานุปฺปตฺติการณํ
ปฏฺฐิลภิตฺวา “อโย จโร มยฺหํ ชีวิตํ น
ทสฺสติ, อุปาเยน นํ ปจฺมตรํ ปปาเต
ปาเตตฺวา ชีวิตกฺขยํ ปาเปสฺสามิ”ติ
จินฺเตตฺวา คาถาทวยมาห

๒๐. “ยโต สรามิ อตฺตานํ
ยโต ปตฺตาสฺมิ วิณฺญตํ
เนวาทํ อภิชานามิ
อํณฺณํ ปิยตรํ ตยา.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า สร้อยคอ
คือ เครื่องประดับที่ใช้ประดับที่คอ ชื่อว่า
กายูระ. คำว่า ประกาศให้เขารู้ คือ จง
ประกาศให้เขารู้ท่ามกลางมหาชน ทำ
ดิฉันให้เป็นทาสี เอาตัวไป.

ลำดับนั้น เมื่อโจรสัตตฺกกล่าว
คาถาที่ ๒ ตามอรรถาธิบายของเขาวา

๑๙. “จงปลดเครื่องประดับออกเถิด แม่-
คนสวย อย่ารำไรไปมากนักเลย
ฉันไม่รับรู้ด้วย ฉันมาเอาทรัพย์ไป
เท่านั้น”

นางสุลสาก็ได้ความคิดที่เกิดขึ้นในทันใด
จึงคิดว่า “เจ้าโจรนี้จะไม่ไว้ชีวิตเราแล้ว,
เราจะต้องหาอุบายผลักมันให้ตกไปตายใน
เหวเสียก่อน” แล้วจึงกล่าว ๒ คาถาวา

๒๐. “ดิฉันนึกถึงตัวเอง นับแต่ที่ดิฉัน
จำความได้ ในกาลใด ในกาลนั้น
ดิฉันไม่รู้จักคนอื่นเป็นที่รักกว่าพี่.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๑. เอहि ตํ อุปคุหิสฺสํ
 กริสฺสํ จ ปทกฺขิณํ
 น หิ ทานิ ปุณฺ อตุถิ
 มม ตฺยฺหณฺจ สงฺกโม”ติ.

สตตฺตโก ตสฺสา อธิปฺปายํ
 อชานนฺโต “สาธฺ ภาทฺ, เอहि
 อุปคฺยฺหสฺสฺ มนฺ”ติ อาห. สฺลสา ตํ
 ติกฺขตฺตํ ปทกฺขิณํ กตฺวา อุปคฺยฺหิตฺวา
 “อิทานิ ตํ สามิ จตฺตฺสฺ ปสฺเสสฺ
 วนฺทิสฺสามิ”ติ วตฺวา ปาทปิฏฺจยํ สีสํ
 จเปตฺวา พาหุปสฺเส วนฺทิตฺวา ปจฺฉิมปสฺสํ
 คนฺตฺวา วนฺทมานา วีย หุตฺวา
 นาคพลา คณิกา โจริ ทฺวิสฺ
 ปจฺฉาพาหาสุ คเหตฺวา เหมฺจาสีสํ
 กตฺวา สตปฺริเส นรเก ปกฺขิปี. โส
 ตตฺถเว จุณฺณวิจฺจฺจฺนํ ปตฺวา มริ. ตํ
 กิริยํ ทิสฺวา ปพฺพตมตฺถเก นิพฺพตฺต-
 เทวตา อีมา คภา อภาสิ

๒๒. “น หิ สพฺเพสฺ จาเนสฺ
 ปฺริโส โหติ ปณฺทิตฺโต
 อิตฺถิปี ปณฺทิตา โหติ
 ตตฺถ ตตฺถ วิจฺจฺจนา.

๒๑. มาเถิด ขอให้ดิฉันกอดพี่ และทำ
 ประทับชิดด้วย เพราะบัดนี้ดิฉัน
 กับพี่จะไม่ได้เจอกันอีกแล้ว”.

โจรสัตตฺกะไม่รู้ถึงเจตนาของนาง
 จึงพูดว่า “ได้ซีเธอ, มากอดพี่เถอะ”.
 นางสฺลสาทำประทับชิดโจรนั้น ๓ รอบ
 แล้วเข้าไปกอดพูดว่า “ข้าแต่สามี ดิฉัน
 จะไหว้คุณพี่ทั้ง ๔ ด้าน ในบัดนี้” แล้วก็
 ก้มศีรษะลงที่หลังเท้า ไหว้ทางด้านแขน
 แล้วก็มาทางด้านหลัง ทำที่เหมือนจะไหว้
 ผู้เป็นหญิงแพศยาผู้มีกำลังดุจช้างสารก็
 จับโจรที่แขนด้านหลังทั้ง ๒ แขน เอาหัว
 ลงทิ้งลงไปในเหวลีกร้อยชั่วตัวคน. โจรก็
 แผลกละเอียดตายอยู่ในเหวนั้นเอง. เทวดา
 ซึ่งเกิดอยู่ที่ยอดเขาเห็นการกระทำนั้นแล้ว
 จึงกล่าวคาถาเหล่านี้ว่า

๒๒. “ผู้ชายจะเป็นบัณฑิตไปทุกสถาน ก็
 หาไม่ ถึงแม้ผู้หญิงที่ฉลาดในกรณี
 นั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิตได้.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนีเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

๒๓. น หิ สพฺเพสุ จาเนสุ
 ปุริโส โหติ ปณฺหิตโต
 อิตฺถิปี ปณฺหิตตา โหติ
 ลหฺมตฺถํ วิจินฺติกา.

๒๔. ลหฺมจ วต ชิปฺปญฺจ
 นิกฺกฺขเจ สมเจตฺยิ
 มิคํ ปุณฺณายตเนว
 สุลสา สตฺตฺกํ วริ.

๒๕. โยธ อฺปฺปติตํ อตฺถํ
 น ชิปฺปมฺนุพฺพชฺฌติ
 โส หญฺญเต มนุทมฺติ
 โจโรว คิริคพฺภเว.

๒๖. โยธ อฺปฺปติตํ อตฺถํ
 ชิปฺปเมว นิโพธติ
 มุจฺจเต สตฺตฺสมฺพาธา
 สุลสา สตฺตฺกามิวา”ติ.

ตตฺถ ปณฺหิตตา โหติติ อิตฺถิปี
 ปณฺหิตตา ตตฺถ ตตฺถ วิจกฺขณา โหติ,
 อถวา อิตฺถิปี ปณฺหิตตา เจว ตตฺถ
 ตตฺถ วิจกฺขณา จ โหติ.

๒๓. ผู้ชายจะเป็นบัณฑิตไปทุกสถาน ก็
 หาไม่ ถึงแม้ผู้หญิงคิดแก้ปัญหา
 ได้เร็ว ก็ยอมเป็นบัณฑิตได้.

๒๔. นางสุลสาคิดได้ฉับพลันทันใดใกล้ๆ
 กับเหตุการณ์ จึงฆ่าโจรสัตตฺกะได้
 เหมือนนายพราน เมื่อมีลูกศรอยู่
 เต็มที่ จึงล่าสัตว์ได้.

๒๕. บรรดาสัตว์โลกนี้ ผู้ที่แก้ปัญหา
 เฉพาะหน้าโดยฉับพลันทันใดไม่ได้
 นับว่าเป็นคนโง่ จะถูกฆ่า เหมือน
 โจรที่ถูกฆ่าในซอกเขา.

๒๖. บรรดาสัตว์โลกนี้ ผู้ที่แก้ปัญหา
 เฉพาะหน้าได้ฉับพลันทันใด ย่อม
 จะพ้นจากการเบียดเบียนของศัตรู
 เหมือนนางสุลสา พ้นจากโจร
 สัตตฺกะ”.

บรรดาคำเหล่านั้น คำว่า เป็น
บัณฑิต ความว่า ถึงแม้ผู้หญิงแต่ฉลาดใน
 กรณีนั้น ๆ ก็เป็นบัณฑิตได้, อีกนัยหนึ่ง
 แม้ผู้หญิงก็เป็นบัณฑิตและเป็นคนฉลาด
 ในกรณีนั้น ๆ ได้.

บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินค์สตรี จำกัด
 สร้างต้นฉบับพระกัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา

ลหุमतถ วิจินตีกาติ ลหุ ขิปุปิ อตถ วิจินตีกา. ลหุญจ วตาคี อทนุญจ วต.

คำว่า คิดแก้ปัญหาได้เร็ว คือ คิดแก้ปัญหาเร็ว. คำว่า ฉับพลัน หมายถึง ไม่ชักช้าเลย.

จิปปญจาคี อจิเรน จ. นิกญเจ สมเจตยิตี - สนตีกะ จิตาว ตสฺส มรณฺพายํ จินฺตเส.

คำว่า ฉับพลัน คือ โดยไม่ช้า. คำว่า คิดได้ไฉไล ๆ กับเหตุการณ์ ความว่า อยู่ไฉไล ๆ นั้นเอง คิดอุบายที่จะฆ่าโจรนั้นได้.

ปฺญญาตเนวาคี ปุริตธนฺสมี. อิทํ วุตตํ โหติ ยถา เจโก มิคลฺลทโก อากิณฺณปฺญฺเณ ธนฺสมี ขิปุปิ มิคํ วตตี, เอวํ สุลสา สตฺตูกํ วตตี.

คำว่า เมื่อมีลูกศรอยู่เต็ม คือ เมื่อลูกธนูเต็มที. อธิบายว่า นายพรานล่าสัตว์ ผู้ฉลาด เมื่อลูกธนูยังมีอยู่เต็มที ย่อมล่าสัตว์ได้รวดเร็ว ฉับใจ, นางสุลสาก็ฆ่าโจร สัตตูกะได้ ฉับนั้น.

โยธาคี โย อิมสฺมี สตฺตโลก. นิโพธิตี ฆานาคี.

คำว่า โยธ แปลว่า ผู้ใดในสัตว์โลก นี้. คำว่า แก้ว คือ รู้วิธีแก้ว.

สตฺตูกามิวาคี สตฺตูกา อิว ยถา สุลสา มุตฺตา, เอวํ มุจฺจตตี อตฺโถ.

คำว่า สตตูกามิว ตัดบทเป็น สตตูกา อิว อธิบายว่า ย่อมพ้นจากการเบียดเบียนของศัตรู เช่นเดียวกับนางสุลसारอดพ้นไปแล้ว.

อิติ สุลสา โจรํ วตฺตวา ปพฺพตา โอริยุห อตฺตโน ปริชนสฺส สนตีกํ คนฺตวา “ออยฺยปฺตฺโต กหนฺ”ติ ปญฺจา “มา ตํ ปุจฺฉิตฺตา”ติ วตฺวา รถํ

นางสุลสาฆ่าโจร ด้วยวิธีการดังกล่าวมานี้ แล้วก็ลงจากภูเขากลับไป ยังสำนักของบริวารชนของตน ถูกถามว่า “นายผู้ชายไปไหนเสียล่ะ” ก็พูดว่า

**บริษัทยูไนเต็คคอมมูนิเคชั่น อินค์สตร์ จำกัด
สร้างต้นฉบับพระคัมภีร์เพื่อถวายเป็นพุทธบูชา**

อภิรุหิตวา นครเมว ปาวิสี.

“อย่าถามถึงเขาเลย” แล้วก็ขึ้นรถเข้าไป
ในเมืองตามเดิม.

สตถา อิมิ ฌมมเทสนนํ อหริตวา
ชาตกํ สโมธานะสิ “ตทา เต อุโก
อิเมเยว อหะสุ, เทวตา ปน อหเมวา”ติ.

พระศาสดาครั้งทรงนำพระธรรม-
เทศนานี้มาแล้ว จึงประชุมชาดกว่า “คน
ทั้งสองนั้น (โจรและหญิงนครโสภณี)
ในครั้งก่อน ก็คือคนทั้งสองนี้เอง, ส่วน
เทวดาคือเราตถาคตแล”.

สุลสาชาตกวรรณนา ตติยา.

พรรณาสุลสาชาดก ที่ ๓ จบ.